

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ
ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ
(ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ)»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: ΚΟΒΕΡΗ ANNA – ΜΠΙΚΙΝΗ ΙΩANNA ΕΥΓΕΝΙΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΤΣΑΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2013

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό, βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη είναι η «ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες», με άλλα λόγια η μέριμνα ώστε η σημερινή μεγέθυνση να μην υπονομεύει τις δυνατότητες μεγέθυνσης των μελλοντικών γενεών. Η αειφόρος ανάπτυξη έχει επομένως τρεις συνιστώσες - οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική - που απαιτούν ισόρροπη πολιτική συνεκτίμηση. Η στρατηγική για την αειφόρο ανάπτυξη, που εγκρίθηκε το 2001 και αναθεωρήθηκε το 2005, συμπληρώνεται, μεταξύ άλλων, από την αρχή της ένταξης των περιβαλλοντικών προβληματισμών στις ευρωπαϊκές πολιτικές που έχουν αντίκτυπο στο περιβάλλον.

Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι ένα είδος ανάπτυξης που λειτουργεί με τις ανάγκες της παρούσας γενιάς αλλά προσπαθεί να μην χαθούν ευκαιρίες για να ικανοποιηθούν διάφορες ανάγκες στο μέλλον. Αυτού του είδους ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια εφαρμόζεται με αργούς ρυθμούς και στον Ελλαδικό Χώρο.

Η Ελλάδα είναι μια χώρα της οποίας η οικονομία κατά ένα μεγάλο ποσοστό στηρίζεται στον τουρισμό. Παρουσιάζει σπουδαία ιδιαιτερότητα όσον αφορά το φυσικό τοπίο της, την πολιτισμική της κληρονομιά και διακατέχει την πρωτιά από άποψη φυσικού κάλους και από όλες τις υπόλοιπες χώρες της λεκάνης της Μεσογείου.

Ένα από τα στολίδια της Ελλάδας είναι η νήσος Κρήτη και συγκεκριμένα η περιοχή των Ανωγείων, η οποία αποτελεί πόλο έλξης και θαυμασμού από Έλληνες αλλά και από τουρίστες.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του βαθμού επίδρασης του αειφορικού τουρισμού σε διαδικασίες της ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης. Για τη διερεύνηση της επίδρασης αυτής, επιχειρήθηκε η προσέγγιση του θέματος με τη μελέτη του Δήμου Ανωγείων, μιας ορεινής περιοχής του Νομού Ρεθύμνου. Για την μελέτη της συμβολής του αειφορικού τουρισμού ως εργαλείο και μέσο οικονομικής και βιώσιμης ανάπτυξης στην περιοχή και για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκαν δύο μεθοδολογικά εργαλεία (SWOT ανάλυση και μέθοδο δημοσκοπήσης).

Η παρούσα εργασία επιδίωξε να εξάγει γενικότερα συμπεράσματα, σχετικά με την υποστήριξη του επιχειρήματος ότι η τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών συμβάλλει αποφασιστικά στην άρση της απομόνωσης τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, ενώ παράλληλα ικανοποιεί την ανάγκη του σύγχρονου τουρίστα να βρεθεί κοντά στη φύση και να έχει έναν πιο ενεργητικό και συμμετοχικό ρόλο κατά την περίοδο των διακοπών του. Συγχρόνως επιχειρήθηκε η εξαγωγή ειδικότερων συμπερασμάτων για την τουριστική ανάπτυξη στο Δήμο Ανωγείων, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα φυσιογνωμικά του χαρακτηριστικά.

Η παρούσα εργασία που επικεντρώθηκε σε μελέτη περίπτωσης, ενισχύθηκε η γενικότερη άποψη ότι ο αειφορικός τουρισμός μπορεί να αποβεί σημαντικός για την τόνωση και πρόοδο των ορεινών οικισμών σε νησιωτικές περιοχές της Ελλάδος, αποδίδοντας μια νέα δυναμική στο ελληνικό ορεινό τοπίο. Για την εξασφάλιση του αειφορικού χαρακτήρα του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος θα μπορούσε να αναπτυχθεί με επιτυχία ένα πλέγμα εναλλακτικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, περιηγητικός και τουρισμός περιπέτειας) και μία δέσμη μέτρων ανάδειξης και προβολής του.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΠΡΟΛΟΓΟΣ ... σελ. 1

II. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ... σελ. 2

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ... σελ. 5

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ... σελ. 5

III. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1 Ορισμός Τουρισμού ... σελ. 6

1.2 Παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τουρισμού ... σελ. 7

1.3 Στάδια τουριστικής ανάπτυξης ... σελ. 7

1.4 Κατηγορίες τουρισμού ... σελ. 9

1.5 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού ... σελ. 11

2. ΟΡΕΙΝΟΣ – ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1 Ορισμός ορεινού τουρισμού ... σελ. 11

2.2 Ορισμός αγροτικού τουρισμού ... σελ. 12

2.3 Χαρακτηριστικά ορεινών περιοχών ... σελ. 12

2.4 Πράσινος τουρισμός και εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις ορεινές περιοχές ... σελ. 14

2.5 Συμβιωτική σχέση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος ... σελ. 16

2.6 Επιπτώσεις στο περιβάλλον ... σελ. 18

2.7 Αειφορικός τουρισμός: Σύγκριση με το μοντέλο του μαζικού τουρισμού ... σελ. 21

2.8 Ανάγκη για αειφορικό τουρισμό ... σελ. 22

3. ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 Ορισμός και ιστορία της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης ... σελ. 23

3.2 Προϋποθέσεις της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης ... σελ. 27

3.3 Η έννοια της ανάπτυξης και η θεωρία της ανάπτυξης «Bottom to up approach» ... σελ. 32

3.4 Η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών ... σελ. 33

3.5 Τουριστική ανάπτυξη ορεινών περιοχών ... σελ. 35

3.6 Μοντέλα ανάπτυξης ορεινού τουρισμού ... σελ. 36

3.7 Τουριστική ανάπτυξη και ορεινές περιοχές στην Ελλάδα ... σελ. 39

IV. ΜΕΛΕΤΗ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΑΝΩΓΕΙΩΝ

1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΑΝΩΓΕΙΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

1.1 Γεωγραφική θέση ... σελ. 40

1.2 Ιστορία και εξέλιξη της τουριστικής ανάπτυξης του τόπου ... σελ. 41

1.3 Το κλίμα στην περιοχή των Ανωγείων ... σελ. 45

1.4 Προϋποθέσεις για την βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής ... σελ... 45

1.5 Προβλήματα που παρουσιάζονται λόγω της ορεινής θέσης του οικισμού ... σελ. 49

1.6 Πιθανές Λύσεις ... σελ. 50

1.7 Αναπτυξιακά προγράμματα ... σελ. 51

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ... σελ. 57

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 Εισαγωγή ... σελ. **68**

3.2 Εφαρμογή της SWOT ανάλυσης ... σελ. **68**

4. ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT

4.1 Γενικά ... σελ. **69**

4.2 Πλεονεκτήματα ... σελ. **69**

4.3 Μειονεκτήματα ... σελ. **70**

4.4 Ευκαιρίες ... σελ. **70**

4.5 Απειλές ... σελ. **71**

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ... σελ. 72

VI. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ... σελ. 76

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

- Πίνακας 1:** Τουρισμός σε σχέση με την βιοποικιλότητα ... **σελ. 18 - 19**
Πίνακας 2: Πίνακας πληθυσμού των Ανωγείων ... **σελ. 41**
Πίνακας 3: Απογραφή στον Δήμο Ανωγείων ... **σελ. 41**
Πίνακας 4: Εκπαιδευτικό επίπεδο κατοίκων ... **σελ. 61**
Πίνακας 5: Παράγοντας τουριστικής επισκεψιμότητας ... **σελ. 64**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

- Διάγραμμα 1:** Φύλο ερωτηθέντων ... **σελ. 60**
Διάγραμμα 2: Ηλικία ερωτηθέντων ... **σελ. 60**
Διάγραμμα 3: Μορφωτικό επίπεδο ερωτηθέντων ... **σελ. 61**
Διάγραμμα 4: Μορφωτικό επίπεδο ερωτηθέντων συναρτήσει της ηλικίας ... **σελ. 62**
Διάγραμμα 5: Τομέας απασχόλησης ... **σελ. 62**
Διάγραμμα 6: Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης ... **σελ. 63**
Διάγραμμα 7: Παράγοντες τουριστικής μεγένθυσης ... **σελ. 65**
Διάγραμμα 8: Τουρισμός και αποτροπή φυγής νέων ... **σελ. 66**
Διάγραμμα 9: Τουρισμός και βελτίωση ζωής ... **σελ. 66**
Διάγραμμα 10: Θετικά χαρακτηριστικά της περιοχής ... **σελ. 67**
Διάγραμμα 11: Αρνητικά χαρακτηριστικά της περιοχής ... **σελ. 67**

III. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στην Ελληνική και Διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν πολλοί ορισμοί της έννοιας τουρισμού. Το κοινό χαρακτηριστικό της πλειοψηφίας των ορισμών είναι ότι χαρακτηρίζουν τον τουρισμό ως μία δραστηριότητα που συνδέεται άμεσα με την τάση του ανθρώπου για επικοινωνία, ψυχαγωγία και δημιουργία νέων εμπειριών μέσα από κάποιο ταξιδιωτικό προορισμό. Διακρίνουμε δύο ορισμούς οι οποίοι αποδίδουν με σαφήνεια και πληρότητα την σημασιολογική ερμηνεία της λέξης Τουρισμός.

Ο πρώτος ορισμός δίνεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (Π.Ο.Τ.) και χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα πλήρης και ακριβής, περιγράφοντας την έννοια του τουρισμού ως μία σειρά δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ. ο τουρισμός αποτελείται από δραστηριότητες των ατόμων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε μέρη διαφορετικά από το σύνηθες περιβάλλον τους για λόγους αναψυχής, αποφυγής των προβλημάτων της καθημερινότητας, για άσκηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων κ.α., για χρονικό διάστημα όχι μεγαλύτερο του ενός έτους. Ο όρος σύνηθες περιβάλλον χρησιμοποιείται για να εξαιρεθούν από τον εν λόγω ορισμό τα συχνά ή τακτικά ταξίδια εντός των περιοχών της συνηθισμένης διαμονής και της εργασίας ή άλλα ταξίδια ρουτίνας. Γενικά ο τουρισμός είναι ένας συνδυασμός δραστηριοτήτων, υπηρεσιών και βιομηχανιών, όπως μεταφορικών μέσων, χώροι διαμονής, χώροι ψυχαγωγίας, χώροι αθλητισμού, εστιατόρια, εμπορικά μαγαζιά και πληθώρας άλλων δραστηριοτήτων, που προσφέρουν μια ταξιδιωτική εμπειρία, συμβάλλοντας παράλληλα στην άνοδο του βιωτικού επιπέδου του πληθυσμού, στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης και στη μεγένθυση της οικονομίας.

Ο δεύτερος ορισμός της έννοιας του τουρισμού είναι πιο συνοπτικός και περιεκτικός και πιο σχετικός στα πλαίσια της ανάλυσης μας. Ο Leiper (1981) χαρακτηρίζει τον τουρισμό ως ένα ανοιχτό σύστημα πέντε στοιχείων που αλληλεπιδρούν με τα ευρύτερα περιβάλλοντα, το ανθρώπινο στοιχείο, τους τουρίστες, τρία γεωγραφικά στοιχεία: τον χώρο προέλευσης, την διαδρομή και τον χώρο προορισμού, και ένα οικονομικό στοιχείο την τουριστική βιομηχανία. Και τα πέντε στοιχεία οργανώνονται σε μία λειτουργική και τοπική σχέση, αλληλεπιδρώντας με τους φυσικούς, τεχνολογικούς, κοινωνικούς, πολιτιστικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες. Το δυναμικό στοιχείο αποτελείται από την μετακίνηση των ανθρώπων η οποία, σε κάποιο βαθμό, έχει ως βάση της την αναψυχή και περιλαμβάνει την προσωρινή διαμονή μακριά από το σπίτι για τουλάχιστον μια νύχτα. («Τουριστική Ανάπτυξη, Αρχές, Διαδικασίες και Πολιτικές», Gartner William, ΕΛΛΗΝ, Σ.26)

1.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΕΒΑΛΑΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στη σύγχρονη εποχή ο τουρισμός αποτελεί τρόπο ζωής, σε αντίθεση με μέχρι τα μέσα περίπου του αιώνα μας που αποτελούσαν προνόμιο των πλουσίων και της αριστοκρατίας. Ο αυξημένος ελεύθερος χρόνος των εργαζομένων σε συνδιασμό με τα υψηλότερα εισοδήματά τους και τις θεσμοθετημένες πληρωμένες διακοπές σε συνδιασμό με μία αυξημένη κινητικότητα των ανθρώπων συνέβαλαν στο να κάνουν τουρισμό ολοένα και περισσότερα άτομα κάθε χρόνο. Οι σημαντικές βελτιώσεις στις συγκοινωνίες και τα διάφορα μεταφορικά μέσα, η ανάπτυξη των τουριστικών καταλυμάτων, η αύξηση της προσφοράς και της ζήτησης των τουριστικών πακέτων διακοπών συνέβαλαν στην ταχεία ανάπτυξη του τουρισμού.

1.3 ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Αρκετοί είναι οι μελετητές που έχουν ασχοληθεί με τα στάδια της τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού. Οι περισσότεροι εξ' αυτών θεωρούν ότι ο τουριστικός προορισμός έχει ορισμένη διάρκεια ζωής, η οποία περνά από τα τρία στάδια τουριστικής ανάπτυξης, τα οποία είναι τα εξής: (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001)

1^ο Στάδιο Ανάπτυξης:

Στο στάδιο αυτό η περιοχή είναι ακόμα άγνωστη ως τουριστικός προορισμός και ο αριθμός των τουριστών που την επισκέπτεται είναι σχετικά μικρός, ενώ και οι επιχειρηματίες που θέλουν να ασχοληθούν με τον τουριστικό κλάδο είναι λίγοι. Όμως, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο αριθμός τους βαίνει αυξανόμενος. Το επίπεδο των υπαρχόντων υποδομών και των προσφερόμενων υπηρεσιών είναι υποτυπώδες, αλλά παρατηρείται σταδιακή και αργή αλλαγή των παραγοντικών δομών της περιοχής με στροφή προς τις υπηρεσίες. Επίσης, οι τουρίστες αντιμετωπίζονται από τους μόνιμους κατοίκους με αρκετά φιόξενη διάθεση, αφού και αυτοί θέλουν να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές αντιλήψεις. Οι κύριοι παράγοντες που συμβάλουν σε αυτές τις αλλαγές είναι οι επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή και οι νέοι, οι οποίοι επιθυμούν να προσελκύσουν τουρίστες στην περιοχή τους. Σε αυτήν την πρόθεση συμβάλουν και οι εφαρμογές κάποιων προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης τοπικής ή εθνικής εμβέλειας καθώς και η προβολή του τουριστικού πόρου της περιοχής (π.χ. λίμνη, παραδοσιακός οικισμός κ.λ.π)

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του πρώτου σταδίου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι τα ακόλουθα:

- Πρώτη υποτυπώδης υποδομή (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανδοχεία) σε ξενοδοχεία και σε επιχειρήσεις εστίασης
- Μικρός αριθμός τουριστών που ταξιδεύουν αυτόνομα και επιθυμούν τη διαμονή σε περιοχές ήσυχες, με καθαρό περιβάλλον.

- Ανύπαρκτη διαφημιστική «εικόνα» στις τουριστικές αγορές του μαζικά οργανωμένου τουρισμού.
- Πρώτες, μικρής εμβέλειας, τουριστικές επενδύσεις από μόνιμους κατοίκους.

2^ο Στάδιο Ανάπτυξης:

Στο στάδιο αυτό, η περιοχή αρχίζει να γίνεται γνωστή ως τουριστικός προορισμός, με αποτέλεσμα την στροφή των ντόπιων αλλά και των ξένων επιχειρηματιών προς την απασχόληση με τον τουρισμό. Επομένως, υπάρχει μια έντονη κινητικότητα, ιδιαίτερα από νέους και γυναίκες προς τα τουριστικά επαγγέλματα, γεγονός που σημειώνεται με την αύξηση των επενδύσεων στον τουριστικό τομέα (καταλύματα εστιατόρια, μέσα μεταφοράς κ.λπ.) Η δημιουργία επαφών με τους τουρίστες έχει σαν αποτέλεσμα την υιοθέτηση των καταναλωτικών και κοινωνικών προτύπων των αστικών κεντρών από μεγάλο μέρος του ντόπιου πληθυσμού. Παράλληλα οι σχέσεις μεταξύ των τουριστών και των ντόπιων γίνονται σταδιακά σχέσεις «εμπορικής συναλλαγής». Στις αλλαγές αυτές συμβάλουν οι μεγάλες επιχειρήσεις που επιθυμούν να επενδύσουν στον τουριστικό κλάδο, οι τουριστικές επιχειρήσεις διεθνούς εμβέλειας (tour operators), οι ντόπιοι, οι οποίοι έχουν επιλέξει να ασχοληθούν αποκλειστικά με τον τουρισμό, αλλά και το κράτος με την εφαρμογή προγραμμάτων τουριστικής ανάπτυξης και προβολής του τουριστικού προϊόντος.

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δεύτερου σταδίου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι τα ακόλουθα:

- Δημιουργείται μια σύνθετη τουριστική υποδομή (εστιατόρια, μεγάλα ξενοδοχεία, μπαρ, πρακτορεία κ.λπ.)
- Πραγματοποιούνται μεγάλης εμβέλειας επενδύσεις από το κράτος και οι πρώτες σημαντικές τουριστικές επενδύσεις από ιδιώτες.
- Παρατηρούνται σημαντικές αλλαγές στη χωρική και λειτουργική οργάνωση της περιοχής, ώστε να εξυπηρετούνται οι τουρίστες.
- Εμφανίζονται οι πρώτες ομάδες οργανωμένου τουρισμού που ταξιδεύουν χρησιμοποιώντας υπηρεσίες.
- Η περιοχή αποκτάει διαφημιστική «εικόνα»

3^ο Στάδιο Ανάπτυξης

Στο στάδιο αυτό η περιοχή ωριμάζει ως τουριστικός προορισμός και αρχίζει να υιοθετεί τον τύπο ανάπτυξης του οργανωμένου μαζικού τουρισμού. Αυτό οδηγεί στη αστικοποίηση των κοινωνικών χαρακτηριστικών της περιοχής, το οποίο έχει σαν αποτέλεσμα την ανέγερση εκτεταμένων εγκαταστάσεων και υποδομών για την εξυπηρέτηση των αυξανόμενων αναγκών των τουριστών. Η τοπική κοινωνία αρχίζει να αισθάνεται ότι έχει χάσει τη δυνατότητα επηρεασμού και ελέγχου της τουριστικής βιομηχανίας της περιοχής. Οι ρυθμοί της ζωής, τα καταναλωτικά πρότυπα και οι αξίες αλλάζουν πλησιάζοντας την αστικοποίηση. Επιπλέον, οι σχέσεις τουριστών με τους ντόπιους γίνονται τελείως απρόσωπες. Οι παράγοντες που συμβάλλουν σε αυτές τις αλλαγές είναι κυρίως οι τουριστικές επιχειρήσεις διεθνούς εμβέλειας

(tour operators), οι ξένοι επενδυτές και η εφαρμογή διεθνών και περιφερειακών τουριστικών πολιτικών.

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τρίτου σταδίου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι τα ακόλουθα:

- Η οργανωμένη μαζική υποδομή τουριστικού πακέτου
- Δημιουργούνται υπηρεσίες και δραστηριότητες, οι οποίες μέχρι στιγμής δεν υπήρχαν, για την εξυπηρέτηση των τουριστών
- Η περιοχή μετατρέπεται σε «τουριστικό προορισμό» με διεθνείς προδιαγραφές
- Έρχονται κυρίως τουρίστες με οργανωμένα πακέτα τουρισμού διακοπών μέσω των tour-operators.
- Η διαφημιστική «εικόνα» της περιοχής διεθνοποιείται και συμβάλλει στη μαζική προσέλευση τουριστών.

1.4 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η τυποποίηση και η διάκριση του τουρισμού σε έξι βασικές κατηγορίες εξαρτάται, κατά κύριο λόγο, από τους παράγοντες που προσδιορίζουν το φαινόμενο.

A. Μαζικός Τουρισμός

Ο Μαζικός Τουρισμός είναι μια σχετικά νέα ιδέα, που προήλθε από την άνοδο των εισοδημάτων μετά την Βιομηχανική Επανάσταση. Χαρακτηρίζεται από την ομαδική συμμετοχή των τουριστών στις διάφορες μορφές τουριστικής δραστηριότητας. Ο συλλογικός χαρακτήρας του αναφέρεται στον τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής της μετακίνησης, καθώς επίσης και στον τρόπο της διαμονής και της ψυχαγωγίας στον τρόπο προορισμού.

Τη βάση ανάπτυξης μαζικού τουρισμού αποτελεί σήμερα το σύστημα GIT (Group Inclusive Tours) που προσφέρει αλληλεξαρτώμενες και ολοκληρωμένες υπηρεσίες γνωστές ως «Τουριστικά Πακέτα», με περιεχόμενο τον τόπο προορισμού, τα μέσα μεταφοράς και την διαμονή.

Καθοριστικό παράγοντα για τον όγκο και την ποιότητα των τουριστών που θα μετακινηθούν αποτελούν το κόστος μετακίνησης από την χώρα προέλευσης στον τόπο άφιξης και στον τόπο προορισμού, αλλά και το κόστος των τουριστικών υπηρεσιών.

Έχει διατυπωθεί διεθνώς ότι ο μαζικός τουρισμός επιλέγει σαφέστατα τα πακέτα που του προσφέρουν περισσότερη επαφή με τους φυσικούς παράγοντες (θάλασσα, ήλιο, φυσικά φαινόμενα, κ.α.) παρά πολιτιστικά και θρησκευτικά δημιουργήματα.

B. Ατομικός Τουρισμός

Ο ατομικός τουρισμός σε σύγκριση με τον μαζικό τουρισμό γνωρίζει τα τελευταία χρόνια ανάπτυξη διεθνώς. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην ψυχολογία των τουριστών για ελευθερία στον χρόνο παραμονής και στην χρήση ατομικών μέσων μετακίνησης.

Τα τελευταία χρόνια η χρησιμοποίηση των συστημάτων ΙΤ (Individual Inclusive Tours) και στην GIT (Group Inclusive Tours) προσφέρει σε μεμονωμένα άτομα τουριστικά πακέτα που διευκολύνουν την επέκταση του ατομικού τουρισμού.

Γ. Εσωτερικός Τουρισμός

Οι φορείς που απασχολούνται με τον τουρισμό προτιμούν ως γνωστό τον εξωτερικό τουρισμό, λόγω των συναλλαγματικών ωφελειών που η κατηγορία αυτή προσφέρει.

Στη βάση αυτή υποβαθμίζεται το ενδιαφέρον για εσωτερικό τουρισμό ο οποίος μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην τουριστική ανάπτυξη περιοχών. Ο εσωτερικός τουρισμός πραγματοποιείται από τον ντόπιο πληθυσμό μιας χώρας μέσα πάντα στα φυσικά της όρια. Αν και η συγκεκριμένη κατηγορία τουρισμού κάθε άλλο παρά σαν συναλλαγματοφόρα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, παρ'όλα αυτά όμως παρουσιάζει σημαντικές αλλαγές οικονομικές και άλλες ωφέλειες για την χώρα στην οποία αναπτύσσονται. Μία απο αυτές είναι οπωσδήποτε και η συγκράτηση της εκροής συναλλάγματος εξαιτίας της μη πραγματοποίησης εξωτερικού τουρισμού εκ μέρους του ντόπιου πληθυσμού. («Εισαγωγή στον τουρισμό», Ηγουμενάκης – Κραβαρίτης – Λύτρας, Interbooks, Σελ. 109)

Δ. Εξωτερικός Τουρισμός

Ο εξωτερικός τουρισμός πραγματοποιείται από άτομα που διαμένουν μόνιμα σε μία χώρα και την εγκαταλείπουν προσωρινά για να επισκεφτούν κάποια άλλη ή κάποιες άλλες χώρες για τουριστικούς λόγους και με αυτόν τον τρόπο να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες τους. Κατά συνέπεια εξωτερικό τουρισμό έχει οποιαδήποτε χώρα, όταν μόνιμοι κάτοικοι άλλων χωρών την επισκέπτονται ή όταν μόνιμοι κάτοικοί της επισκέπτονται άλλες χώρες για τουριστικούς λόγους. (Εισαγωγή στον τουρισμό, Ηγουμενάκης – Κραβαρίτης – Λύτρας, Interbooks, Σελ. 110)

Ε. Συνεχής Τουρισμός

Ο συνεχής τουρισμός διαρκεί όλο το χρόνο, και σε καμία περίπτωση δεν επηρεάζονται οι δραστηριότητες του από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε όλες τις εποχές. Κυριότερες μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι: α) ο συνεδριακός τουρισμός, β) ο τουρισμός κινήτρων, γ) ο τουρισμός εκθέσεων, δ) ο τουρισμός πόλης και ε) ο μορφωτικός τουρισμός.

ΣΤ. Εποχιακός Τουρισμός

Ο εποχιακός τουρισμός σε σύγκριση με τον συνεχή τουρισμό δεν διαρκεί όλο το χρόνο, που σημαίνει ότι οι δραστηριότητες του επηρεάζονται από τις

κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν σε διαφορετικές εποχές. Οι αντιπροσωπευτικότερες μορφές τουρισμού αυτής της κατηγορίας είναι: α) ο γενικός τουρισμός κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, β) ο τουρισμός παραχείμασης και γ) ο τουρισμός χειμερινών σπορ.

1.5 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Λόγω της ύπαρξης σοβαρών προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο τουρισμός σε πολλές χώρες υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών μεταξύ των οποίων και το πρόβλημα της εποχικότητας, αναπτύχθηκαν διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι οποίες μπορούν να δώσουν λύση στα αδιέξοδα του. Οι κυριότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι:

- Γενικός Τουρισμός
- Μορφωτικός Τουρισμός
- Τουρισμός Εκθέσεων
- Τουρισμός Υγείας
- Τουρισμός Αθλησης
- Τουρισμός Πόλης
- Συνεδριακός Τουρισμός
- Τουρισμός Περιπέτειας
- Οικογενειακός Τουρισμός
- Τουρισμός Τρίτης Ηλικίας
- Τουρισμός Χειμερινών Σπορ
- Τουρισμός Παραχείμασης
- Ορεινός Τουρισμός
- Αγροτικός Τουρισμός
- Θαλάσσιος Τουρισμός
- Χρονομεριστικός Τουρισμός
- Θρησκευτικός Τουρισμός
- Επιλεκτικός Τουρισμός
- Τουρισμός Κινήτρων
- Οικολογικός Τουρισμός
- Λαϊκός Τουρισμός
- Κοσμοπολίτικος Τουρισμός
- Κοινωνικός Τουρισμός
- Τουρισμός Αναπήρων

Πηγή: Ηγουμενάκης «Τουριστική Οικονομία», Τόμος Α΄, Έκδοση Β΄ - Interbooks, σελ. 157.

2. ΟΡΕΙΝΟΣ – ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΟΡΕΙΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ανήκει στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και περιλαμβάνει κάθε τουριστική εκδήλωση που ασκείται στο ορεινό περιβάλλον. Για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού είναι απαραίτητη προϋπόθεση η δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων που εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον και διαθέτουν όσο το δυνατό περισσότερους συμπληρωματικούς χώρους, όπως εστιατόρια, καφετέριες, αίθουσες αναψυχής κ.λπ. Επίσης θα πρέπει οι ορεινές αυτές περιοχές, στις οποίες αναπτύσσονται κάθε είδους δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού, να εξυπηρετούνται συγκοινωνιακά όσο το δυνατό πληρέστερα και καλύτερα γίνεται. Ορισμένες δραστηριότητες που αναπτύσσονται είναι: πεζοπορία, χιονοδρονία, αναρρίχηση, ποδηλασία, αθλητικός προσανατολισμός (orienteering), διάσχιση φαραγγιών (canyoning), παρατήρηση γλωρίδας – πανίδας, και μορφολογίας πετρωμάτων, γαιολογία. Οι παραπάνω δραστηριότητες λειτουργούν μόνες ή σε διάφορους συνδυασμούς που συνεχώς διευρύνονται δημιουργώντας ανάλογες

δράσεις. Ακόμα συνδυάζονται με άλλες μορφές ορεινού τουρισμού όπως οικοτουρισμός και αγροτουρισμός.

2.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο αγροτικός τουρισμός ή αγροτουρισμός, είναι μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού που αναφέρεται στις δραστηριότητες υπαίθριας αναψυχής και τουρισμού, που αναπτύσσονται στον αγροτικό χώρο και εντάσσονται στο πλαίσιο του αγροτικού περιβάλλοντος και της αγροτικής ζωής. («Εισαγωγή στον τουρισμό», Ηγουμενάκης – Κραβαρίτης – Λύτρας, Interbooks, Σελ. 121)

Διακρίνεται σε δυο βασικές μορφές:

- Σε εκείνη που καλύπτει την υποδοχή και φιλοξενία σε αγροκτήματα, όπου οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στην ζωή των αγροτών και στις αγροτικές δραστηριότητες γενικότερα.
- Σε εκείνη που οι φιλοξενούμενοι διαμένουν σε αγροτικά καταλύματα χωρίς όμως να συμμετέχουν στην αγροτική ζωή

Πηγές: «Τουρισμός: Βασικές Έννοιες, Interbooks, Αθήνα, 2004, Ηγουμενάκης – Κραβαρίτης»

2.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Οι ορεινές περιοχές αποτελούν ένα ζωτικό χώρο με πολλαπλές λειτουργίες. Αν και χαρακτηρίζονται από τις παραγωγικές τους δραστηριότητες (κυρίως γεωργικές), τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτισμικά τους στοιχεία, παρουσιάζουν σημαντικά αναπτυξιακά προβλήματα που τις τοποθετούν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των επιστημόνων που ασχολούνται με τα θέματα της ανάπτυξης (Γαιτανίδου, 2001). Έτσι, οι ορεινές περιοχές κατοικούνται από άτομα που παρουσιάζουν μια ξεχωριστή και μοναδική συμπεριφορά σχετικά με τον τρόπο ζωής, η οποία είναι προσανατολισμένη στην παροχές του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος, αλλά παράλληλα βασίζεται και στα έντονα πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Συνέπως αυτός ο συνδυασμός ενός πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος, με σημαντική χλωρίδα και πανίδα, αλλά και η φροντίδα σε συνδυασμό με την εξάρτηση των κατοίκων των ορεινών περιοχών με το περιβάλλον έχει αναδείξει πολύτιμους παραδοσιακούς οικισμούς, οι οποίοι αποτελούν πόλο έλξης χιλιάδων επισκεπτών τα τελευταία χρόνια. Έτσι, οι ορεινές περιοχές παρουσιάζουν δυνατότητες ανάπτυξης μεθόδων που βασίζονται στην βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών πόρων που διαθέτουν, μέσω της ανάπτυξης δραστηριοτήτων ήπιων προς το περιβάλλον, όπως ο ορεινός τουρισμός.

Ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται εκείνοι οι δήμοι, κοινότητες και οικισμοί που παρουσιάζουν, σύμφωνα με την οδηγία 81/645/ΕΟΚ, τα εξής χαρακτηριστικά:

1. η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από 800 μέτρα
2. η κτηματική τους έκταση βρίσκεται μεταξύ 600-800 μέτρων και οι κλίσεις του εδάφους είναι τουλάχιστον 16%

3. η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο κάτω από 600 μέτρα με κλίσεις εδάφους τουλάχιστον 20%

Εάν ένας Δήμος, Κοινότητα ή Οικισμός έχει μια από τις παραπάνω περιπτώσεις σε ποσοστό κτηματικής έκτασης τουλάχιστον 80% ή το άθροισμα των περιπτώσεων 1,2,3 είναι τουλάχιστον 80% επί του συνόλου της κτηματικής τους έκτασης, τότε είναι δυνατόν να ενταχθεί στις ορεινές περιοχές. (Παπαδήμος & Ρόκος, 2001)

Η ορεινότητα μιας περιοχής δεν εξαρτάται μόνο από το υψόμετρο αλλά και από τα άλλα φυσικά χαρακτηριστικά, όπως οι κλιματικές συνθήκες, η τοπογραφία και η μορφολογία του ευρύτερου χώρου, που έχουν ως αποτέλεσμα να καθιστούν δύσκολη την πρόσβαση προς και από αυτή. Ως συνέπεια, η ορεινότητα συνεπάγεται σε μεγάλο βαθμό κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτισμική (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης, 2004). Λόγω της απομόνωσης, η επιβίωση των ορεινών κοινοτήτων βασιζόνταν στην αυτάρκεια, ενώ η φροντίδα με την οποία διαχειρίζονταν το φυσικό τους περιβάλλον καθώς και οι ιδιαίτερες εδαφικές, κλιματολογικές και οικολογικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτές, τις καθιστούν ιδιαίτερα ευάλωτες και εύθραυστες περιοχές με σημαντικές εστίες βιοποικιλότητας, άγριας ζωής και ενδημικών ειδών.

Τα κυριότερα αρνητικά χαρακτηριστικά των ορεινών περιοχών είναι τα εξής (Ρόκος 2001, Παπαδημάτος & Ρόκος 2001, Κοκκώσης & Τσάρτας 2001, Ευθυμιάδης κ.συν. 2004):

1. Η έντονη πληθυσμιακή συρρίκνωση
2. Η φθίνουσα παραγωγικότητα στον πρωτογενή τομέα, αν και αποτελεί ένα σημαντικό τομέα στην διάρθρωση του τοπικού προϊόντος και της απασχόλησης
3. Οι περιορισμένες δυνατότητες εκμηχάνισης της γεωργίας εξαιτίας του ορεινού όγκου
4. Η εντατικοποίηση στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις με τη χρήση λιπασμάτων εξαιτίας της περιορισμένης ανταγωνιστικότητας της παραγωγής
5. Η μονοδραστηριότητα
6. Η ισχνή ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα και ειδικότερα του μεταποιητικού κλάδου
7. Η σημαντική υστέρηση των τεχνικών και κοινωνικών υποδομών

Η Ελλάδα είναι μια κατεξοχήν ορεινή χώρα, αφού το 65% της συνολικής της έκτασης βρίσκεται σε ορεινό όγκο, ενώ στο κομμάτι αυτό κατοικεί μόνο το 13% του συνολικού πληθυσμού. Αντίθετα στην Ευρωπαϊκή Ένωση ο αντίστοιχος ορεινός χώρος καταλαμβάνει το 28% της έκτασης της, ενώ κατοικείται από το 8,5% του ευρωπαϊκού πληθυσμού. Επομένως χαρακτηριστικό στοιχείο των ελληνικών ορεινών χώρων είναι ότι παρουσιάζουν χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, ενώ παράλληλα διαθέτουν την μεγαλύτερη πυκνότητα οικισμών ανά 100 m² (Γιαλύρη & Ζαμπέλης). Ένα σημαντικό στοιχείο που παρουσιάζουν αυτές οι περιοχές είναι το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, καθώς και τα διαφορετικά τοπία που σχηματίζει ο ελληνικός ορεινός όγκος. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τον ελληνικό ορεινό χώρο δεν είναι μόνο η τραγική μείωση του πληθυσμού, αλλά πρώτα και κύρια, η άμεση και έμμεση κατασπατάληση των φυσικών πόρων και του τοπίου του μέσα από κοντόφθαλμες και αποσπασματικές πολιτικές, που ενδιαφέρονται για ανάπτυξη χωρίς όρια (Τσίππρας, 1999).

Στις περιοχές αυτές με τα παραπάνω χαρακτηριστικά απαιτείται η οικονομική ενίσχυσή τους και η υποστήριξή τους από την πολιτεία. Από το 1985 και μετά η πολιτική για την ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών εντάσσεται στη γενικότερη πολιτική εθνικής περιφεριακής και τοπικής ανάπτυξης που χρηματοδοτείται με κοινοτικούς και εθνικούς πόρους με στόχο να αρθούν όλες αυτές οι μειονεξίες που χαρακτηρίζουν αυτές τις περιοχές (Γιαλώρας & Ζαμπέλης).

2.4 ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Η Πράξη «Πράσινος Τουρισμός» αποτελεί μια επιμέρους πρωτοβουλία του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού στο πλαίσιο του Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» 2007-2013 (ΕΠΑΕ). Η Πράξη υλοποιείται βάσει του Κανονισμού Ε.Κ. 1998/2006 της Επιτροπής της 15^{ης} Δεκεμβρίου 2006 (ΕΛ L 379/28.12.2006), για την εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της συνθήκης στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (de minimis aid).

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού καλεί όλους τους ενδιαφερόμενους να υποβάλουν προτάσεις για ένταξη έργων στην Πράξη «Πράσινος Τουρισμός» σύμφωνα με τους όρους του παρόντος Οδηγού οι οποίοι θέτουν το πλαίσιο εφαρμογής της Πράξης έως την ημερομηνία ολοκλήρωσης των υποχρεώσεων των επιχειρήσεων που εντάσσονται στην Πράξη.

Η Πράξη «Πράσινος Τουρισμός» αφορά στην υλοποίηση επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ως ξενοδοχειακά ή λοιπά τουριστικά καταλύματα και λειτουργούν εντός της Ελληνικής Επικράτειας ενώ δεν εμπίπτουν στις εξαιρέσεις του Κανονισμού (ΕΚ) 1998/2006.

Υποσημείωση (1.Κανονισμός της Επιτροπής 1998/2006 (Επίσημη Εφημερίδα L 379/28.12.2006), για την εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της Συνθήκης στις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας.)

Η συγκεκριμένη Πράξη αποσκοπεί:

- Στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης των εμπλεκόμενων στην τουριστική διαδικασία και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης των τουριστικών επιχειρήσεων.
- Στην αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών των τουριστικών μονάδων, τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και των περιβαλλοντικών τους επιδόσεων.
- Στην δημιουργία υποδομών και σχεδίων δράσεων που πληρούν τα κριτήρια οικολογικής πιστοποίησης.

Στην κατεύθυνση αυτή, οι τουριστικές μονάδες που θα ενισχυθούν μέσω της Πράξης «Πράσινος Τουρισμός» καλούνται να βελτιώσουν τις λειτουργικές τους υποδομές και τις επιχειρησιακές τους διαδικασίες με οικολογικό προσανατολισμό αξιοποιώντας τα ιδιαίτερα τοπικά, γεωγραφικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά τους.

Ειδικότερα, οι στόχοι αυτών των ενεργειών είναι η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιριακών εγκαταστάσεων των επιλέξιμων επιχειρήσεων, η εξοικονόμηση ενέργειας, η σωστή και υπεύθυνη διαχείριση του ύδατος και των απορριμμάτων καθώς και η υλοποίηση διαδικασιών που δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον ενώ παράλληλα προωθούν την ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων σε περιβαλλοντικά θέματα.

Η βελτίωση του περιβάλλοντος και η μείωση του κόστους λειτουργίας από την υιοθέτηση οικολογικών προτύπων αποτελούν σημαντικό κίνητρο για την υιοθέτηση ενός συστήματος οικολογικής λειτουργίας και πιστοποίησης. Η σαφώς διαφανόμενη τάση των τελευταίων ετών σύμφωνα με την οποία οι τουρίστες αλλά και πολλές τουριστικές επιχειρήσεις παγκοσμίως έχουν ευαισθητοποιηθεί σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και πιστοποίησης τουριστικών καταλυμάτων αποτελεί ένα επιπλέον κίνητρο για πράσινες επενδύσεις.

Η αναγνώριση των τάσεων αυτών και η αναγκαιότητα εκσυγχρονισμού των τουριστικών μονάδων με γνώμονα το σεβασμό του περιβάλλοντος και την αρχή της αειφορίας καθιστούν αναγκαία την υλοποίηση της Πράξης «Πράσινο Τουρισμός».

Η Πράξη χρηματοδοτείται με το συνολικό ποσό των € 30.000.000,00 (Δημόσια Δαπάνη) από τα παρακάτω Επιχειρησιακά Προγράμματα:

1. Ποσό €19.766.920,00 από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα».
2. Ποσό €1.584.852,00 από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Μακεδονίας-Θράκης» (Κεντρική Μακεδονία).
3. Ποσό €1.571.479,00 από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Μακεδονίας-Θράκης» (Δυτική Μακεδονία).
4. Ποσό € 2.828.826,00 από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας- Ηπείρου» (Στερεά Ελλάδα).
5. Ποσό €2.690.960,00 από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αττικής».
6. Ποσό € 1.556.963,00 από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Κρήτης και Νήσων Αιγαίου» (Νότιο Αιγαίο). Το συγκεκριμένο εγκρίθηκε με την υπ' αριθ. Ε(2007) 5439/5-11-2007 απόφαση έγκρισης για κοινοτική ενίσχυση από το ΕΤΠΑ, (CC1 GR161UPO002). Το πρόγραμμα εντάσσεται στον άξονα προτεραιότητας 6 «Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου» που αφορά στην «ενίσχυση των επενδυτικών σχεδίων των επιχειρήσεων στη μεταποίηση, το εμπόριο, τον τουρισμό και τις υπηρεσίες με έμφαση στην προώθηση της καινοτομίας, στην προστασία του περιβάλλοντος και την περιβαλλοντική διαχείριση, στη διαφοροποίηση των προϊόντων και σε όλες τις πρακτικές βελτίωσης της ανταγωνιστικότητάς τους».

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στον τουρισμό μια στροφή από την ποσότητα στην ποιότητα. Ο καταναλωτής πλέον έχει γίνει πιο απαιτητικός και εκλεπτυσμένος και αναζητά νέα προϊόντα και προορισμούς. Παράλληλα εμφανίζεται πιο

ευαισθητοποιημένος σε θέματα ποιότητα περιβάλλοντος και διεκδικεί μια πιο ενεργητική αναψυχή (άθληση, επιμόρφωση) απομακρυσμένος από το μοντέλο του παθητικού τουρίστα. Παρατηρείται λοιπόν, σταδιακή στροφή σε ειδικές ή νέες μορφές τουρισμού. Με τον όρο αυτό αναφερόμαστε σε εκείνες τις μορφές τουρισμού που εμφανίστηκαν μετά ή παράλληλα με τον οργανωμένο μαζικό τουρισμό για να καλύψουν τις νέες ανάγκες της αγοράς.

Ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί ένα νέο σύγχρονο τουριστικό προϊόν, και βασικό μοχλό στη νέα στρατηγική της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης. Ανατποκρίνεται ιδανικά στην ανάγκη αναζήτησης νέων κατευθύνσεων για την αναβάθμιση του τουρισμού και αποτελεί ένα μοντέλο ολιστικής ανάπτυξης – αναζωογόνησης των ορεινών και περιφερειακών περιοχών της χώρας. Σύμφωνα με την Πρόεδρο της Αγροτουριστικής Α.Ε. κα. Παπασταύρου (2004), ο εναλλακτικός τουρισμός δημιουργεί αρκετά οφέλη στις τοπικές κοινωνίες. Τέτοια οφέλη είναι: α) η δημιουργία πρόσθετου εισοδήματος για τον αγρότη και γενικότερα για τις τοπικές κοινωνίες, επιμηκύνοντας την τουριστική περίοδο και συγκροτώντας τον πληθυσμό στην ύπαιθρο, β) γεφυρώνει τις παραδοσιακές δραστηριότητες, που τείνουν να εξαφανιστούν, με τη σύγχρονη επιχειρηματική δράση – μεταξύ των ντόπιων παραγωγών και σύγχρονων επενδυτών, γ) διασφαλίζεται η σύζευξη της οικονομικής ανάπτυξης με την φυσική ομορφιά και την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου, δ) αποτελεί μοχλό ανάδειξης και ανάπτυξης της «άλλης Ελλάδας», που χρόνια τώρα βιώνει την υπανάπτυξη, τις περιφερειακές ανισότητες και την ερήμωση. Συνεπώς, για την Ελλάδα απαιτείται η συντονισμένη προσπάθεια όλων των εμπλεκόμενων φορέων για την προώθηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που προσφέρει ο εναλλακτικός τουρισμός. (<http://www.agrotour.gr>)

Στις ορεινές περιοχές ο αειφορικός τουρισμός βασίζεται στην αξιοποίηση και ανάδειξη των φυσικών πόρων και των πολιτισμικών στοιχείων της περιοχής, ενώ παράλληλα αντιστοιχεί σε μικρής κλίμακας τουριστική ανάπτυξη και προϋποθέτει ενεργή συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού. Οι κύριες μορφές ήπιας τουριστικής ανάπτυξης που μπορούν να αναπτυχθούν με αρκετή επιτυχία στις ορεινές περιοχές είναι οι εξής:

- § Αγροτουρισμός
- § Οικοτουρισμός
- § Θρησκευτικός Τουρισμός
- § Πρηγητικός Τουρισμός
- § Τουρισμός Περιπέτειας

2.5 ΣΥΜΒΙΩΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ο τουρισμός βρίσκεται σε στενή εξάρτηση από το φυσικό περιβάλλον και μάλιστα, σύμφωνα με ορισμένες εκτιμήσεις, σε ποσοστό 90%. Αυτό σημαίνει ότι το φυσικό περιβάλλον αποτελεί βασική παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, ή, διαφορετικά, το «κεφάλαιό» της, το οποίο ο τουρισμός καλείται να αναδείξει και να αξιοποιήσει, με σκοπό να παραχθούν οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά οφέλη. Η αειφορικότητα στις ανωτέρω περιπτώσεις επιτυγχάνεται

όταν οι σχέσεις τουρισμού και φυσικού περιβάλλοντος είναι αρμονικές και έχει επιτευχθεί μεταξύ τους ισορροπία.

Όπως αναφέραμε και πιο πάνω ο τουρισμός και το περιβάλλον αποτελούν αλληλένδετες έννοιες, καθώς η τουριστική ανάπτυξη εξαρτάται άμεσα από το περιβάλλον, την ποιότητά του και το βαθμό διατήρησής του. Στα πλαίσια μιας τουριστικής δραστηριότητας που να εντάσσεται αρμονικά στο περιβάλλον μπορούν να αναπτυχθούν δραστηριότητες τουρισμού και υπαίθριας αναψυχής οικολογικού προσανατολισμού σε σειρά πόρων που διαμορφώνουν τοπία ή χώρους ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και διαφόρου βαθμού έλξης για τον τουριστικό πληθυσμό.

Το ζητούμενο στον σύγχρονο μαζικό τουρισμό βρίσκεται στην αναζήτηση μιας συμβιωτικής σχέσης μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος, παρά την αντινομία που φαίνεται να περικλείει αυτή η σχέση. Διότι, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις η προστασία και η διάσωση του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι δυνατή.

Ο τουρισμός κινείται μέσα σε ένα πλαίσιο που παρουσιάζει τη ακόλουθη μορφή:

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ \iff ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ \iff ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ =
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός έχει ως βασικές αρχές που διέπουν την όλη οργάνωση και λειτουργία του τις ακόλουθες:

Σεβασμό των ιστορικών - αρχαιολογικών - λαογραφικών - θρησκευτικών στοιχείων και μνημείων και αποτροπή κάθε είδους φθοράς τους.

■ Αναζήτηση νέων, " καθαρότερων " τεχνολογιών σε ότι αφορά τη θαλάσσια και εναέρια μεταφορά στη βάση διεθνών συνθηκών.

■ Θέσπιση ολοένα και αυστηρότερων κριτηρίων νομοθετικού περιεχομένου σχετικά με την ανέγερση κτιρίων, με τις δασικές εκτάσεις, τους σύγχρονους βιολογικούς καθαρισμούς και τα αποχετευτικά δίκτυα.

■ Ελαχιστοποίηση και τελικά εξάλειψη της φωτοχημικής ρύπανσης των μεγαλουπόλεων, η οποία καταστρέφει τόσο την αρχαιολογική όσο και την αρχιτεκτονική κληρονομιά μέσω νέων τεχνολογιών και διοικητικών μέτρων.

■ Λήψη μέτρων ανάδειξης του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος σε περιοχές μαζικής υποδοχής τουριστών.

Διατήρηση, μέσω των περιβαλλοντικών μέσων, της προστασίας του κοινωνικού ιστού των τουριστικών περιοχών που οδηγούνται στην ανάπτυξη.

■ Εκτεταμένη αναδάσωση των πληγέντων από πυρκαγιά τουριστικών περιοχών αφενός ως μέτρο αποκατάστασης της φυσικής ισορροπίας και αφετέρου ως στοιχείο αξιοποίησης μιας περιοχής ως τουριστικού πόρου.

■ Τέλος, διατήρηση και επέκταση των ειδικών μορφών προστασίας του περιβάλλοντος, όπως οι "βιότοποι" , οι "υγρότοποι", τα " αισθητικά δάση" και οι "εθνικοί δρυμοί" καθώς και τα ειδικά "θεματικά πάρκα", που μέσα στην τελευταία δεκαετία αναδείχθηκαν σε νέους τουριστικούς πόρους έλξης τουριστών.

Πηγή: «Εισαγωγή στον τουρισμό, Ηγουμενάκης – Κραβαρίτης – Λύτρας, Interbooks, Σελ. 308

2.6 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η τουριστική ανάπτυξη προκαλεί σημαντικές επιπτώσεις στην ισορροπία του φυσικού περιβάλλοντος λόγω της ανάγκης επέκτασης της χώρας της υπαίθρου, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις των τουριστών. Μάλιστα οι επιπτώσεις αυτές είναι πολύ πιο έντονες σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές, όπως υγροβιότοποι, παραθαλάσσιες και ορεινές περιοχές. Συγκεκριμένα παρατηρούνται συγκρούσεις και διαφωνίες για τις χρήσεις γης, με την οριοθέτηση των συνόρων μεταξύ του δομημένου και του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο απαιτείται να μείνει ανεπηρέαστο. Μάλιστα, τίθεται έντονα το ζήτημα του προσδιορισμού της φέρουσας τουριστικής ικανότητας μιας περιοχής, προκειμένου να αποτραπεί η περιβαλλοντική υποβάθμιση. Τα φαινόμενα αυτά έχουν παρατηρηθεί ιδίως τα τελευταία χρόνια με την μαζική μορφή που έχει πάρει ο τουρισμός. Χαρακτηριστικά φαινόμενα υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος από την τουριστική δραστηριότητα είναι: η απώλεια σημαντικών εκτάσεων της υπαίθρου, η καταστροφή βιότοπων, η αλλοίωση του τοπίου, η μείωση της βιοποικιλότητας, η ρύπανση των υδάτων, η αύξηση της ποσότητας απορριμμάτων, αποβλήτων και το πρόβλημα διαχείρισής τους. Ιδιαίτερα στις παράκτιες περιοχές που ο τουρισμός παρουσιάζει πολλαπλάσια ένταση, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι ακόμη μεγαλύτερες.

Παρακάτω ακολουθεί πίνακας που απεικονίζει τον τουρισμό σε σχέση με την βιοποικιλότητα στον παράκτιο ευρωπαϊκό χώρο.

ΧΩΡΑ	ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ	ΠΙΕΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ
Βέλγιο	Μέση	Μέση	Μεσαίο
Δανία	Μέση	Μέση	Χαμηλό
Γερμανία	Μέση	Μέση	Μεσαίο
Φινλανδία	Χαμηλή	Χαμηλή	Χαμηλό
Γαλλία	Υψηλή	Υψηλή	Υψηλό
Ελλάδα	Υψηλή	Υψηλή	Υψηλό
Ιρλανδία	Χαμηλή	Χαμηλή	Χαμηλό
Ιταλία	Υψηλή	Υψηλή	Υψηλό
Μάλτα	Υψηλή	Πολύ Υψηλή	Υψηλό

Ολλανδία	Μέση	Μέση	Μεσαίο
Πορτογαλλία	Μέση	Μέση	Μεσαίο
Ισπανία	Υψηλή	Υψηλή	Υψηλό
Μεγάλη Βρετανία	Μέση	Υψηλή	Μεσαίο

Πηγή: World Conservation Monitoring Centre, 1994

Πίνακας 1: Τουρισμός σε σχέση με την βιοποικιλότητα

Από τον παραπάνω πίνακα γίνεται εμφανές ότι στη Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες με υψηλή βιοποικιλότητα, η τουριστική δραστηριότητα ασκεί υψηλή πίεση στο περιβάλλον, γεγονός που χρήζει προσεκτικής διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης ιδιαίτερα στις οικολογικά ευαίσθητες περιοχές.

Αρκετά είναι τα προβλήματα που έχει επιφέρει η ανάπτυξη του τουρισμού στο οικοσύστημα. Οι αρνητικές επιπτώσεις που οφείλονται στην υπερβολική χρήση ή και την υπερεκμετάλλευση των τουριστικών πόρων, πράγμα που μπορούν να οδηγήσουν σε υποβάθμιση, με συνέπεια τη μείωση της τουριστικής κίνησης προς την περιβαλλοντικά υποβαθμισμένη περιοχή ή και εγκατάλειψή της.

Η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και κατ'επέκταση του οικοσυστήματος προκαλείται από:

1. τη ρύπανση των θαλασσών
2. τη ρύπανση του εδάφους από την ανεξέλεγκτη διάθεση των απορριμμάτων
3. την αλλοίωση του τοπίου λόγω ανεξέλεγκτης δόμησης και κατασκευής έργων υποδομής
4. την ποιότητα των απόβλητων υδάτων
5. τις οχλήσεις που προκαλούν οι ανθρώπινες δραστηριότητες στα φυσικά οικοσυστήματα
6. την απώλεια γόνιμων, καλλιεργήσιμων εδαφών
7. τη ρύπανση των υδάτων αλλά και τον δραστικό περιορισμό της διαθέσιμης ποσότητας πόσιμου νερού
8. τη διάβρωση των ακτών
9. τις αλλοιώσεις στο τοπίο εξαιτίας της αλλαγής των χρήσεων γης και της κατασκευής διαφόρων υποδομών για την εξυπηρέτηση του τουρισμού

Επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στα φυσικά οικοσυστήματα

Οι επιδράσεις της τουριστικής ανάπτυξης στα φυσικά οικοσυστήματα διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες διαταραχών που έχουν σχέση α) με τη λειτουργία των οικοσυστημάτων, β) με τη δομή των οικοσυστημάτων των βιοκοινοτήτων ή τη μείωση της βιοποικιλότητας και γ) με συγκεκριμένους πληθυσμούς σπάνιων ειδών.

1) Διαταραχές στη λειτουργία των οικοσυστημάτων

Οι διαταραχές αυτές δεν οφείλονται αποκλειστικά και μόνο στην τουριστική ανάπτυξη, όμως σε αρκετές περιπτώσεις τις επιταχύνει. Η δημιουργία τουριστικών

μονάδων και παρεμφερών εγκαταστάσεων, εκτός του ότι καταλαμβάνει χώρο σε περιοχές στις οποίες αναπτύσσονται οικοσυστήματα, έχει και επιδράσεις στη λειτουργία τους, περιορίζοντας το χώρο ανάπτυξής τους, λόγω της εκτεταμένης δόμησης και της μόλυνσης.

Η κατασκευή, επέκταση και συντήρηση του οδικού δικτύου έχει επιπτώσεις στην ευρύτερη λειτουργία των φυσικών οικοσυστημάτων. Η δημιουργία οδικού δικτύου συνεπάγεται, συνήθως, την αποψίλωση μεγάλων δασικών εκτάσεων και τον κατακερματισμό του φυσικού χώρου. Η κοπή των δέντρων έχει ως αποτέλεσμα την διάβρωση και την αλλαγή του κλίματος της περιοχής. Η ηχορύπανση κατά την κατασκευή και την λειτουργία του οδικού δικτύου επιδρά αρνητικά στην πανίδα, ενώ το καυσαέριο που εκπέμπουν τα αυτοκίνητα που κινούνται σε αυτό επηρεάζουν τη χλωρίδα της περιοχής. Στη ζώνη της Μεσογείου η δημιουργία οδικού δικτύου σε δασικές περιοχές, συνδέεται με κινδύνους πυρκαγιάς, που σε πολλές περιπτώσεις οφείλεται σε αμέλεια.

Προβλήματα δημιουργούνται από τις χωροθετήσεις των έργων αυτών (δρόμοι παράλληλοι και σε μικρή απόσταση από τις ακτές, που παρεμποδίζουν τον ιζηματογενή κύκλο, προκαλώντας σε κάποιες περιπτώσεις διάβρωση των ακτών). Πολλές φορές τα έργα υποδομής καταλαμβάνουν μεγάλες εκτάσεις γης, συνήθως παραγωγικής, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα την καταστροφή των παράκτιων οικοσυστημάτων και την οικιστική επέκταση.

Οι οικοδομικές και άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται με την κατασκευή και λειτουργία λιμανιών, μαρίνων οδηγούν σε εκταταμένες αλλαγές στη φυσική κυκλοφορία του νερού. Άλλες εγκαταστάσεις μεταφορών, όπως για παράδειγμα τα αεροδρόμια, έχουν και αυτές επιπτώσεις, αφού και για αυτά απαιτούνται μεγάλες εκτάσεις γης για τη δημιουργία των εγκαταστάσεών τους, αλλά και μια μεγάλη περιφερειακή ζώνη ασφαλείας. Το περιβάλλον επηρεάζεται από τους διαδρόμους, τα υπόστεγα, τα διάφορα γραφεία και κτίρια διακίνησης επιβατών και εμπορευμάτων, τις εγκαταστάσεις στάθμευσης. Η ηχορύπανση και η διακίνηση ατόμων και οχημάτων είναι σημαντικό πρόβλημα λόγω των επιπτώσεών τους σε οικολογικές διεργασίες. Η λειτουργία ενός αεροδρομίου δημιουργεί υγρά συσσωρευτικά και αέρια απόβλητα, αλλά και προσελκύει και άλλες δραστηριότητες που επιβαρύνουν το περιβάλλον. Η μείωση της έκτασης του φυσικού περιβάλλοντος για την επέκταση της δόμησης που επιβάλλει η εξυπηρέτηση των τουριστικών αναγκών, έχει αρνητικές επιπτώσεις στη δομή και λειτουργία των οικοσυστημάτων της περιοχής και στη βιοποικιλότητα των ειδών. Ο ζωτικός χώρος που είναι απαραίτητος για την επιβίωση των φυσικών πληθυσμών μειώνεται από τη χωρική επιβολή της τουριστικής ανάπτυξης, με αποτέλεσμα τη δημιουργία αποκομμένων υποσυνόλων του αρχικού πληθυσμού.

2) Μεταβολές στη δομή των οικοσυστημάτων των βιοκοινοτήτων και μείωση της Βιοποικιλότητας

Η τουριστική ανάπτυξη δεν είναι η μοναδική αιτία για τη δημιουργία ευτροφισμού, λόγω της αύξησης των υγρών αποβλήτων, παρ' όλα αυτά η βιωσιμότητα του τουρισμού απειλείται πολλές φορές από υποβάθμιση των υγρών αποδεκτών, όταν ξεπερνάται η αφομοιωτική τους ικανότητα. Ο ευτροφισμός, ένα από τα ουσιαστικότερα προβλήματα μεταβολής της σύνθεσης της βιοκοινότητας, είναι το αποτέλεσμα της διάθεσης αποβλήτων από αγωγούς αστικών λυμάτων πόλεων,

αγωγούς λυμάτων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και από χερσαίες απορροές οι οποίες προκαλούνται από τις βροχές, εφόσον στην παράκτια ζώνη υπάρχουν εκτάσεις με καλλιέργειες στις οποίες γίνεται χρήση λιπασμάτων. Οι συνθήκες ευτροφισμού συνεπάγονται τη μείωση της διαφάνειας του θαλάσσιου νερού, που είναι αποτέλεσμα της υπερβολικής ανάπτυξης φυτοπλαγκτού και της παρουσίας οργανικών αιωρούμενων. Η παρουσία οργανικού φορτίου από οργανικά λύματα συμβάλλει στην επιβίωση ετερότροφων βακτηρίων, πολλά από τα οποία είναι παθογόνα. Αλλαγές παρατηρούνται στη σύνθεση της χλωρίδας και πανίδας και των χερσαίων οικοσυστημάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η αλλαγή της δομής των φυτοκοινοτήτων στις αμμοθίνες, η οποία οφείλεται στην πίεση την οποία ασκούν οι παραθεριστές, η στάθμευση οχημάτων.

3) Μείωση του πληθυσμού σπάνιων ειδών

Αρκετές φορές, δραστηριότητες που έχουν σχέση με τον τουρισμό και την τουριστική ανάπτυξη μπορούν να παρεμποδίσουν ευαίσθητες βιολογικές διαδικασίες που αφορούν σπάνια είδη. Η τουριστική ανάπτυξη σε αμμώδεις ακτές έχει αρνητικές επιδράσεις στις αναπαραγωγικές διαδικασίες ζώων που χρησιμοποιούν την άμμο για αυτό το σκοπό (χελώνα *Caretta Caretta*).

Επίσης δραστηριότητες, όπως είναι τα θαλάσσια σπορ μηχανοκίνητου χαρακτήρα μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά κάποια είδη ζώων (φώκια *Monachus Monachus*). Είδη της ερπετοπανίδας, τα οποία έχουν περιορισμένη δυνατότητα μετακίνησης, όπως για παράδειγμα η *Vipera lebetina* στη Μήλο και στην Κίμωλο, κινδυνεύουν άμεσα με εξαφάνιση, λόγω της οικιστικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης υποδομών, που οφείλονται στην τουριστική ανάπτυξη.

Όσον αφορά τα ενδημικά φυτά, ο κίνδυνος από την τουριστική ανάπτυξη είναι υπαρκτός στο βαθμό που δεν εφαρμόζονται μέτρα προστασίας.

2.7 ΔΕΙΦΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο μαζικός τουρισμός αποτελεί μια εντατική τουριστική εκμετάλλευση που εκφράζεται με την μαζική συγκέντρωση επισκεπτών σε συγκεκριμένους τουριστικούς προορισμούς και σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Η εντατική τουριστική δραστηριότητα έχει ως συνέπεια την αυξημένη πίεση προς το περιβάλλον, οδηγώντας και σε αρκετές περιπτώσεις στην περιβαλλοντική υποβάθμιση, καθότι γίνεται υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας των τουριστικών προορισμών (π.χ. άναρχη και μη ελεγχόμενη επέμβαση τόσο στο φυσικό όσο και στο δομημένο περιβάλλον). Η μαζική μορφή του τουρισμού πέρα από την περιβαλλοντική υποβάθμιση, δημιουργεί κόστος και στις τοπικές κοινωνίες (κοινωνική υποβάθμιση), καθότι οι επιπτώσεις της μαζικής συσσώρευσης τουριστών οδηγούν τις τουριστικές περιοχές που πλήττονται από τον μαζικό τουρισμό σε κορεσμό και σε υποβάθμιση της ποιότητας ζωής.

Σύμφωνα με τον Τσάρτα (1996) τα βασικά χαρακτηριστικά ανάπτυξης που προκαλεί ο μαζικός τουρισμός είναι:

- Ξενοδοχειακες μονάδες μεγάλου όγκου
- Άμεση εξάρτηση της παραγωγικής δομής της περιοχής από τον τουρισμό
- Άμεση εξάρτηση από την πολιτική των tour operators, οι οποίοι διακινούν τον μεγαλύτερο όγκο των τουριστών μέσω των οργανωμένων τουριστικών πακέτων
- Έντονη εποχικότητα της ζήτησης κατά τους θερινούς ή χειμερινούς μήνες

Στην Ελλάδα, είναι χαρακτηριστική η υπερσυγκέντρωση τουριστών και η σημαντική περιβαλλοντική επιβάρυνση ορισμένων περιοχών, οι οποίες αναπτύχθηκαν επιλεκτικά και μονομερώς, σε αντίθεση με άλλες περιοχές εξίσου αξιόλογες που παρέμειναν αναξιοποίητες και περιβαλλοντικά «άθικτες», αφού η επιθυμητή ισορροπία μεταξύ της τουριστικής δραστηριότητας και της φέρουσας ικανότητας του τόπου δεν επιτεύχθηκε ή ακόμη και δεν επιδιώχθηκε. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η Ρόδος το 1999 δέχτηκε οκταπλάσια τουριστική ένταση σε σχέση με την αντίστοιχη μέση ένταση της χώρας. Η εικόνα αυτή, με κάποιες αποκλίσεις, είναι παρόμοια και στις λοιπές παραθαλάσσιες περιοχές, αν λάβουμε υπόψη ότι το 90% του τουρισμού στην χώρα μας έχει σαν κύριους προορισμούς τα νησιά και τον παράκτιο χώρο.

Αυτή η χωρικά και οργανωτικά συγκεντρωτική τουριστική ανάπτυξη σε ορισμένες μόνο περιοχές ήταν αποτέλεσμα ασύμμετρης κατανομής των τουριστικών δραστηριοτήτων, καθώς το έως τότε γενικό αναπτυξιακό πρότυπο επέδρασε σε διαμόρφωση συνθηκών μη ευνοϊκών για την ισόρροπη τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη (Λάγος & Σταματίου, 2004). Έτσι, η υπερσυγκέντρωση τουριστών σε ορισμένες περιοχές και η κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών της ζήτησης συνοδεύτηκε με αύξηση επεμβάσεων στο φυσικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα την εμφάνιση σοβαρών περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων και απωλειών.

2.8 ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΑΕΙΦΟΡΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Λαμβάνοντας υπόψη τα προβλήματα που προκλήθηκαν από την εντατική τουριστική εκματάλλευση κάποιων περιοχών με τη μαζική συσσώρευση τουριστών, δημιουργήθηκε η ανάγκη για έναν τουρισμό υπό διαφορετικό πρίσμα προσέγγισης, ο οποίος θα σέβεται το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της χώρας φιλοξενίας, στοχεύοντας φυσικά τόσο σε οικονομική, αλλά παράλληλα και όσο σε κοινωνική και πολιτισμική αειφορική ανάπτυξη. Η απαίτηση αυτή υφίσταται με την προώθηση του αειφορικού/βιώσιμου τουρισμού, που προϋποθέτει την ανάπτυξη νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού συμβάτων με το περιβάλλον.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO) η ανάπτυξη του αειφορικού τουρισμού επιβάλλεται να ικανοποιεί τις ανάγκες των τωρινών τουριστών και των περιοχών που τους φιλοξενούν και παράλληλα να προστατεύει και να ενισχύει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Θεωρείται ότι η ανάπτυξη αυτή οδηγεί στη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι δυνατό να εκπληρώνονται οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, ενώ παράλληλα να διατηρείται η πολιτική ακεραιότητα, οι ουσιώδεις οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλότητα και τα συστήματα υποστήριξης της ζωής. Τα προϊόντα του αειφορικού τουρισμού είναι προϊόντα που λειτουργούν σε αρμονία με το τοπικό περιβάλλον, την κοινωνία και τους πολιτισμούς, έτσι ώστε αυτά να καρπώνονται όλα τα οφέλη και να

Η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη και διαχείριση είναι εφαρμόσιμη σε όλες τις μορφές τουρισμού και σε όλες τις περιοχές προορισμού, συμπεριλαμβανομένου του μαζικού και όλων των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Οι αρχές της βιωσιμότητας πρέπει να αναφέρονται τόσο στο περιβάλλον, όσο στη οικονομία, αλλά και στις κοινωνικές συνθήκες της τουριστικής ανάπτυξης. Επομένως, απαιτείται η υιοθέτηση της κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ αυτών των τριών διαστάσεων ώστε να υπάρξει μια μακροχρόνια βιωσιμότητα.

Έτσι, ο ειφόρος τουρισμός οφείλει:

1. Να μεγιστοποιεί την ωφέλεια του φυσικού περιβάλλοντος που είναι σημαντικό για την τουριστική ανάπτυξη, διατηρώντας μέσω οικολογικών μεθόδων τη φυσική κληρονομιά και τη βιοποικιλότητα της περιοχής.
2. Να σέβεται την κοινωνική κληρονομιά και τη μοναδικότητα της περιοχής προορισμού, να συμβάλει στη διατήρηση των παραδόσεων και στα ήθη και έθιμα, και να κατανοεί και να δέχεται τη διαφορετική κουλτούρα του κάθε τόπου που επισκέπτεται.
3. Να υποστηρίζει μακροπρόθεσμες οικονομικές και πολιτικές δραστηριότητες, που προσφέρουν ευκαιρίες για το καλό εισόδημα, σταθερή απασχόληση και κοινωνικές υπηρεσίες και συμβάλλουν συγχρόνως στην καταπολέμηση της φτώχειας στις τοπικές κοινωνίες προορισμού.

3. ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η βιωσιμότητα στον τουρισμό, όπως και στις άλλες οικονομικές δραστηριότητες έχει τρεις αλληλοσυνδεόμενες όψεις: την περιβαλλοντική, την κοινωνικό-πολιτισμική και την οικονομική. Επίσης, ο βιώσιμος τουρισμός προϋποθέτει ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων, σεβασμό της βιοποικιλότητας, ελαχιστοποίηση των δυσμενών οικολογικών, κοινωνικών και πολιτιστικών επιπτώσεων και μεγιστοποίηση των ωφελειών για το περιβάλλον και τις τοπικές κοινωνίες. (www.unep.fr)

Ως βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ορίζεται η τουριστική ανάπτυξη που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότησή της. (Κοκκώσης Χ., ΤσάρταςΠ.,2001)

Η βιωσιμότητα στον τουρισμό εστιάζεται σε θέματα, όπως:

- Η ισότητα της τοπικής κοινωνίας, αναφορικά με τα πρότυπα διαβίωσης και της ποιότητας ζωής.
- Η ικανοποίηση των αναγκών και των επιθυμιών των τουριστών και των απαιτήσεων της τουριστικής βιομηχανίας.

- Η προστασία των πόρων που αποτελούν τη βάση του τουρισμού (φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον).
- Η συντήρηση ή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της τουριστικής βιομηχανίας. (Ανδριώτης Κ.,2005)

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO, 2001), σαν αιεφόρος τουριστική ανάπτυξη ορίζεται η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες των παρόντων τουριστών και των περιοχών οικοδοεσποτών τους, ενώ προστατεύει και ενισχύει μελλοντικές ευκαιρίες. Προβλέπεται επίσης η διαχείριση όλων των πόρων κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εκπληρωθούν οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες και να διατηρηθούν η πολιτιστική ακεραιότητα, οι απαραίτητες οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλομορφία και τα συστήματα υποστήριξης της ζωής (Spilanis and Vayanni, 2003).

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, ως «βιώσιμος» περιγράφεται ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότησή της. (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001).

Πολλοί διεθνείς οργανισμοί αποφεύγουν τη χρήση του όρου «βιώσιμος ή αιεφόρος τουρισμός», γεγονός που οφείλεται στη δυσκολία ενσωμάτωση του τουρισμού σε όλες τις αναπτυξιακές πτυχές και γιατί όπως όλες οι βιομηχανίες, έτσι και αυτός δεν μπορεί εξολοκλήρου να καταστεί βιώσιμος, μιας και πάντα θα επιφέρει έστω και ελάχιστες αρνητικές επιπτώσεις. (<http://www.uneptie.org>)

Παρά το γεγονός ότι ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να γίνει ένας παράγοντας ανάπτυξης και αλλαγής, λόγω του τρόπου που χρησιμοποιεί τους πόρους, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί μια περιβαλλοντικά αβλαβείς βιομηχανία. Ως εκ τούτου, μόνο με προσεκτικό σχεδιασμό θα έχει τη δυνατότητα να λειτουργεί και να συμβάλλει σε ένα βιώσιμο τρόπο. Σύμφωνα με τον WTO (World Trade Organisation) "η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς τουριστών και των περιοχών υποδοχής, προστατεύοντας ταυτόχρονα και βελτιώνοντας τις προοπτικές για το μέλλον. "Αναμένεται να οδηγήσει σε διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να εκπληρώνονται οι οικονομικές, κοινωνικές και οι αισθητικές ανάγκες και να διαφυλάσσονται παράλληλα η πολιτισμική ακεραιότητα, οι ουσιαστικές οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική ποικιλότητα, και τα συστήματα υποστήριξης της ζωής (WTO, 2002). Το έγγραφο του WTO εξηγεί περαιτέρω την ανάγκη για την επίτευξη πολλών στόχων για τη διασφάλιση της αιεφόρου τουρισμού. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες η Βιώσιμη Ανάπτυξη έχει αποδειχθεί ως ένα από τα πρωτεύοντα θέματα παγκοσμίως τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο. Σε θεωρητικό επίπεδο, η Βιώσιμη Ανάπτυξη αποτελεί κεντρικό θέμα τόσο των κοινωνικών όσο και των φυσικών επιστημών. Στα πλαίσια της Οικονομικής Επιστήμης γίνονται συστηματικές και πολύ σημαντικές προσπάθειες προσδιορισμού του όρου και διερεύνησης των αλληλεξαρτήσεων μεταξύ της οικονομικής, περιβαλλοντικής και κοινωνικής διάταξης της ανάπτυξης τόσο σε μικροοικονομικό όσο και σε μακροοικονομικό επίπεδο.

Οι προσπάθειες αυτές ξεκινούν από την ευρύτατη αποδοχή ότι η οικονομική μεγέθυνση συντελέστηκε: α) σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος, χωρίς κάτι τέτοιο να είναι απαραίτητο τουλάχιστον με τους ρυθμούς που αυτό έγινε κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών και β) ότι η κοινωνική διάσταση της ανάπτυξης παραμελήθηκε. Επομένως, είναι απαραίτητος ο άμεσος αναπροσανατολισμός της μεγέθυνσης μέσα από τα πιο περιβαλλοντικά φιλικά μονοπάτια και με ταυτόχρονη ανάπτυξη της κοινωνικής διάστασης, έτσι ώστε να μην τίθενται σε κίνδυνο οι μελλοντικές δυνατότητες ανάπτυξης.

Η Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι ο κύριος ιδεολογικός μοχλός προώθησης μιας τέτοιας αλλαγής σε πολιτικό-θεσμικό επίπεδο. Η έννοια της ανάπτυξης εκ φύσεως παραπέμπει σε μια διαδικασία αλλαγής αύξησης, ή εξέλιξης. Προσδιορίζει ή καλύτερα χαρακτηρίζει έννοιες όπως οικονομία (οικονομική ανάπτυξη ή μεγέθυνση), κοινωνία (κοινωνική ανάπτυξη), πολιτική (πολιτική ανάπτυξη), τεχνολογία (τεχνολογική ανάπτυξη), τουρισμό (τουριστική ανάπτυξη) κ.α. Η χρήση της ανάπτυξης από ποικίλους επιστημονικούς κλάδους και η διαφορετική κάθε φορά διεπιστημονική προσέγγιση του όρου, σε συνδυασμό με ταδιαφορετικά αναπτυξιακά κίνητρα, οδήγησε στην ανυπαρξία ενός ολοκληρωμένου ορισμού για τον όρο ανάπτυξη. (Λαμπριανίδης, 2000 και Ανδριώτης, 2005)

Για πολλές δεκαετίες η έννοια της ανάπτυξης αποτέλεσε το «απενενοχοποιημένο ένδυμα» των ισχυρών αυτού του πλανήτη για να πραγματοποιήσουν τις προσωπικές ή τις εθνικοκινούμενες φιλοδοξίες τους και να προσελκύσουν τη συνεχώς αναδυόμενη μεσαία τάξη. Για το λόγο αυτό ο όρος ανάπτυξη είναι συνήθως ταυτόσημος με την οικονομική ανάπτυξη, εξέλιξη ή μεγέθυνση, πάντα δηλαδή ερμηνεύεται με μια επιλεκτική μονομέρεια στο πλαίσιο μιας υλιστικής και άκρως οικονομίστικης προσέγγισης. Η γενικευμένη κρίση, τόσο σε οικονομικό/ποσοτικό, όσο και σε περιβαλλοντικό/ποιοτικό επίπεδο, έχει οδηγήσει σε μια ριζική κριτική και εν συνεχεία σε μια ριζική αλλαγή της αντίληψης για το μοντέλο ανάπτυξης του παρελθόντος, καθώς και γι' αυτό που πρέπει να υιοθετηθεί στο μέλλον. Το κοινό αίσθημα και η αποδοχή, πως η οικονομική μεγέθυνση συντελέστηκε εις βάρος του φυσικού περιβάλλοντος και πως η κοινωνική συνιστώσα παραγκωνίστηκε, ανέδειξε τη Βιώσιμη ή Αειφόρο ανάπτυξη σε πρωτεύον θέμα, τόσο σε πολιτικό, όσο και σε θεωρητικό επίπεδο.

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες οι έννοιες βιωσιμότητα και αειφορία δεσπόζουν όλο και συχνότερα, όχι μόνο σε αυστηρώς επιστημονικά, που αφορούν θέματα οικονομίας και ανάπτυξης φυσικών πόρων, αλλά και σε πολλά εκλαϊκευμένα κείμενα, αποτελώντας το σύνθημα των καιρών μας. (Σαρτζετάκης και Παπανδρέου, 2002).

Η πρώτη περιβαλλοντική διάσκεψη του ΟΗΕ στη Στοκχόλμη, το 1972, υιοθέτησε την άποψη πως η προστασία του περιβάλλοντος και η οικονομική ανάπτυξη είναι οι «δύο όψεις του ίδιου νομίσματος». Ο προβληματισμός γύρω από την απειλή που υφίσταται το περιβάλλον από τις ανθρώπινες δραστηριότητες σε πλανητική κλίμακα οδήγησε στην δημιουργία, αποδοχή και χρήση, από το 1987, των εννοιών «sustainability» και «sustainable development», ύστερα από τη δημοσίευση της έκθεσης Brundtland «Our common future». Οι έννοιες αυτές στα ελληνικά αποδίδονται ως «αειφόρος, βιώσιμη, υποστηρίξιμη, διατηρήσιμη, διαρκής ή ολοκληρωμένη ανάπτυξη». Ο όρος βιωσιμότητα φαίνεται να είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός και αφορά μια ανθρωποκεντρική έννοια, μια μη ντετερμινιστική διαδικασία που δεν έχει a priori γνωστό αποτέλεσμα και που ταυτόχρονα

παρακάμπει τη σύγκρουση της ανάπτυξης με τη οικονομική αύξηση ή μεγέθυνση. (WCDE,1987). Εντούτοις, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης δεν βρίσκεται σε αντιδιαμετρική θέση με την οικονομική ανάπτυξη, αφού η οικονομική αναζωογόνηση καθίσταται ουσιαστικής σημασίας για την καταπολέμηση της φτώχειας, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, αλλά και τη διαδικασία προστασίας του περιβάλλοντος. (Ανδριώτης, 2005).

Στην έκθεση Brundtland η βιώσιμη ανάπτυξη ορίστηκε ως η διαδικασία με την οποία ικανοποιούνται οι ανάγκες του παρόντος, χωρίς να υπονομεύονται οι απαιτήσεις των μελλοντικών γενεών, ώστε να καλύψουν και αυτές τις δικές τους ανάγκες. Πρόκειται για μια διαδικασία αλλαγής, κατά την οποία η αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πόρων, η κατεύθυνση των επενδύσεων, ο προσανατολισμός της τεχνολογικής ανάπτυξης και οι θεσμικές αλλαγές βρίσκονται σε αρμονία και προάγουν τις τρέχουσες και τις μέλλουσες δυνατότητες να ικανοποιηθούν οι ανθρώπινες ανάγκες. Έτσι, η βιωσιμότητα μπορεί να εξασφαλίσει τη διαρκή για παράδειγμα αξιοποίηση των φυσικών πόρων, χωρίς να προκληθούν μόνιμες ή και μη αναστρέψιμες – περιβαλλοντικά ζημιογόνες – μεταβολές. (WCDE,1987). Για την παγίωση και την καθιέρωση στον πλανήτη της βιώσιμης ανάπτυξης σημαντικό σταθμό αποτελούν η διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών το 1992 για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, που διοργανώθηκε στο Ρίο της Βραζιλίας, με την υιοθέτηση της Ατζέντα 21, και η Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στο Γιοχάνεσμπουργκ δέκα χρόνια αργότερα, το 2002 (<http://www.greeceun.org>). Έτσι, η βιώσιμη ανάπτυξη από απλή προγραμματική αρχή κατέστη σταδιακά μια δικαιοακή, βασική πολιτική επιλογή, με νομικά δεσμευτική ισχύ και οικουμενικό χαρακτήρα, ακολουθώντας τη «διεθνοποίηση» της περιβαλλοντικής προστασίας. (Παπακωνσταντίνου, 2005).

Πιο αναλυτικά, το 1987, η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη του ΟΗΕ δημοσίευσε τα πορίσματά της στην Έκθεση με τίτλο: «Το Κοινό μας Μέλλον» αποτυπώνοντας με τον πιο σαφή και συνεκτικό τρόπο τις μέχρι τότε διάχυτες περιβαλλοντικές ανησυχίες και αναδεικνύοντας την αναποτελεσματικότητα των λίγων και αποσπασματικών προσεγγίσεων αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Σήμερα, είναι γενικότερα αποδεκτό ότι η βιωσιμότητα είναι μια δυναμική διαδικασία που στηρίζεται σε τρεις «πυλώνες»: την οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον (οικονομική βιωσιμότητα, κοινωνικο-πολιτιστική βιωσιμότητα και οικολογική βιωσιμότητα). (Ανδριώτης, 2005)

Για την κατανόηση και εφαρμογή της είναι απαραίτητη η γνώση της δομής και της λειτουργίας των περιβαλλοντικών και των ανθρώπινων συστημάτων, που εμπεριέχουν τα συστήματα της οικονομίας και της κοινωνίας. Όμως, η γνώση μόνο της δομής και της λειτουργίας δεν είναι αρκετή, αλλιώς θα πέφταμε στην παγίδα των κλασικών επαγωγικών μεθόδων και του ντετερμινισμού που θεωρεί ότι η γνώση του επί μέρους αρκεί για τη γνώση του όλου, αλλά κρίνεται απαραίτητη η γνώση των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων και διαδραστικών σχέσεων.

Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι μια οικονομικοκοινωνική διαδικασία ανάπτυξης, κατά τη διάρκεια της οποίας γίνεται προσπάθεια για αρμονική σύνδεση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων της κοινωνίας σε ένα ισορροπημένο πλαίσιο και αποσκοπεί στο να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης του ανθρώπου με την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών και με τη χρησιμοποίηση όσο το δυνατόν πιο

φιλικών μεθόδων στο περιβάλλον, διαφυλάσσοντας το βραχυπρόθεσμα, αλλά κυρίως μακροπρόθεσμα. Η αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη αποσκοπεί σε μια οικονομική ανάπτυξη η οποία να είναι αποτελεσματική, κοινωνικά δίκαιη και περιβαλλοντικά βιώσιμη.

Με βάση τα παραπάνω, πρέπει πλέον να διαμορφώνεται κάθε νέα πολιτική πρόταση περιλαμβάνοντας περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς προβληματισμούς. Στο πλαίσιο αυτό, η αειφόρος ανάπτυξη συνδέεται στενά και με τη διαδικασία της τοπικής – ενδογενούς ή εκ των κάτω-ανάπτυξης. Την άποψη αυτή αιτιολογεί ο ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης, όπως διατυπώθηκε από το Διεθνές Συμβούλιο Τοπικών Πρωτοβουλιών για το Περιβάλλον (International Council for Local Environmental Initiatives, 1994), ο οποίος δίνει μια πιο πρακτική ερμηνεία για την αειφόρο ανάπτυξη μέσα στο τοπικό πλαίσιο:

Αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που παρέχει βασικές περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές υπηρεσίες σε όλους τους κατοίκους μιας κοινότητας, χωρίς να απειλεί τη βιωσιμότητα των φυσικών, δομικών και κοινωνικών συστημάτων από τα οποία εξαρτάται η παροχή αυτών των υπηρεσιών. Οι τοπικές Αυτοδιοικήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο προχώρησαν στην υιοθέτηση της Agenda 21 και συγκρότησαν την δική τους Τοπική Agenda 21 (Local Agenda 21), που είναι κατά κύριο λόγο μια στρατηγική διαδικασία για το σχεδιασμό και υλοποίηση των κατάλληλων δράσεων που οδηγούν προς την αειφορία με τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών φορέων σε τοπικό επίπεδο (Πηγή: www.europa.eu.int).

Ως τοπική ανάπτυξη λοιπόν, εννοείται η διαδικασία με την οποία επιδιώκεται η προώθηση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων, στις οποίες ένας τόπος παρουσιάζει πλεονεκτήματα, όπως η εκμετάλλευση και αξιοποίηση όλων των πλουτοπαραγωγικών πηγών του (Μητούλα, 2006). Με λίγα λόγια η ανάπτυξη έχει σχέση με την εξέλιξη, αλλά κυρίως με την καλύτερη ποιότητα ζωής, που αξίζουν όλοι οι άνθρωποι.

3.2 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η οικονομική ευμάρεια που διαθέτει ένα αυξανόμενο ποσοστό κατοίκων του πλανήτη μας, η ανάπτυξη των μέσων μαζικής μεταφοράς και των μέσων ενημέρωσης είναι μερικοί από τους παράγοντες που συνεισφέρουν στην ανάδειξη του τουρισμού ως ενός από τους πιο ισχυρούς και ραγδαία αναπτυσσόμενους οικονομικούς τομείς της παγκόσμιας κοινωνίας του 21 ου αιώνα.

Σύμφωνα με την κα. Αβδελλή Θεολογία η τουριστική βιομηχανία αντλεί την δύναμή της από εύθραυστες πηγές όπως το περιβάλλον, η ιστορία και ο πολιτισμός και συχνά χαρακτηρίζεται ως νόμισμα με δύο όψεις. Από τη μία, συνεισφέρει στην οικονομική άνθιση μιας περιοχής δημιουργώντας θέσεις εργασίας και εισροή συναλλάγματος ενώ από την άλλη, είναι παράγοντας περιβαλλοντικών και κοινωνικών επιβαρύνσεων που συχνά εμποδίζουν την ομαλή λειτουργία της τοπικής κοινωνίας και του τοπικού τουρισμού. Παραδείγματα από την παγκόσμια πραγματικότητα δείχνουν ότι η άκρατη, η ασχεδίαστη ή η λανθασμένη ανάπτυξη του τουρισμού επιφέρει, βραχυπρόθεσμα, γρήγορα οικονομικά ωφέλη καταλήγοντας ωστόσο, μακροπρόθεσμα, σε χαμηλής ποιότητας τουριστική δραστηριότητα.

Στόχος αυτού του κειμένου είναι α) να εντοπίσει μερικές από τις αιτίες που οδηγούν στο παραπάνω φαινόμενο, β) να προβάλλει τα χαρακτηριστικά της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και γ) να παρουσιάσει συνοπτικά τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη βιώσιμων τουριστικών μοντέλων.

Πολλοί τουριστικοί προορισμοί στην Ελλάδα και αλλού, έχουν ως στόχο τη συνεχή αύξηση του οικονομικού κέρδους που αποφέρει ο τουρισμός, έτσι συχνά προσανατολίζονται στην αναζήτηση ολοένα και μεγαλύτερου αριθμού τουριστών χρησιμοποιώντας ως μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης τον μαζικό τουρισμό. Όμως, η μεγάλη πληθυσμιακή συγκέντρωση σε περιοχές με συγκεκριμένες περιβαλλοντικές και κοινωνικές δυνατότητες δημιουργεί διαταραχές στις συνθήκες της τοπικής κοινωνίας και δυσλειτουργίες όπως: συνωστισμό, μόλυνση του περιβάλλοντος, κατασπατάληση ή καταστροφή φυσικών και πολιτιστικών πηγών και ανταγωνισμό μεταξύ τοπικού πληθυσμού και τουριστικής βιομηχανίας για την χρησιμοποίηση αγαθών πρώτης ανάγκης (νερό, καύσιμα, κ.λ.π.), έργων υποδομής (δρόμοι, νοσοκομεία, κ.λ.π.), τόπων αναψυχής (μουσεία, πάρκα, παραλίες κ.λ.π.). Αυτές οι αρνητικές επιπτώσεις εμποδίζουν την συνεχή και ομαλή διεξαγωγή της τουριστικής διαδικασίας αφού σύμφωνα με έρευνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (Π.Ο.Τ.) η πλειοψηφία των τουριστών σήμερα επιθυμεί να επισκέπτεται περιοχές με υψηλή περιβαλλοντική ποιότητα και έντονα στοιχεία τοπικού πολιτισμού.

Αρκετοί διεθνείς οργανισμοί σχετικοί με τον τουρισμό, το περιβάλλον και τον πολιτισμό (Π.Ο.Τ, UNEP, UNESCO κ.λ.π.) προτείνουν ως διέξοδο από τα παραπάνω προβλήματα, κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα να σχεδιάζεται, να διευθύνεται και να αναπτύσσεται ώστε:

- α) να είναι περιβαλλοντικά ανεκτή σε βάθος χρόνου,
- β) να αποφέρει βιώσιμα οικονομικά οφέλη στις περιοχές που αναπτύσσεται,
- γ) να είναι ηθικά και κοινωνικά σύμφωνη με τις τοπικές κοινωνίες και
- δ) να εξασφαλίζει την διατήρηση του φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου για τις μελλοντικές γενιές.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή, λειτουργία και αποδοτικότητα των παραπάνω χαρακτηριστικών σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ, την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς οργανισμούς, είναι:

- η συνεργασία όσων εμπλέκονται στη τουριστική διαδικασία,
- η τοπική συμμετοχή στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης,
- η εκπαίδευση των επαγγελματιών, των πολιτών και των τουριστών και
- η υψηλή ποιότητα των προσφερομένων τουριστικών υπηρεσιών και εγκαταστάσεων.

Τι εξυπηρετεί όμως καθεμιά από τις παραπάνω προϋποθέσεις;

Συνεργασία: Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο τουρισμός είναι μια περίπλοκη διαδικασία η οποία σχετίζεται με διαφορετικούς τομείς της κοινωνίας και της οικονομίας, γίνεται εμφανές ότι για την βιώσιμη ανάπτυξή του απαιτείται αμοιβαίος σεβασμός, ενότητα

και μόνιμη συνεργασία μεταξύ όλων των ιδιωτικών και δημόσιων φορέων, που οι δραστηριότητές τους άπτονται του τουρισμού άμεσα ή έμμεσα σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Μέσω αυτής της συνεργασίας κάθε αναπτυξιακός σχεδιασμός, που αφορά τουριστικές υποδομές, επενδύσεις (δημόσιες ή ιδιωτικές), αλλά και κάθε άλλο στοιχείο που συμβάλλει στην ανάπτυξη και διεύθυνση του τουρισμού γίνεται απόρροια κοινής πολιτικής και στόχων. Είναι ουσιαστικό η συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα να στηρίζεται στην καλή θέληση όλων των μερών για την επιτυχία ενός κοινού σκοπού (βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη) και όχι στην ικανοποίηση ιδιοτελών συμφερόντων.

Σύμφωνα με την Hevre Barioulet (2001) μερικά ζητήματα που πρέπει να βρίσκουν λύση με βάση την αρχή της συνεργασίας στις τουριστικές περιοχές είναι:

- Ο έλεγχος της κατανάλωσης του νερού και των μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με σκοπό την μείωση της μη ορθολογικής χρήσης τους.
- Η μείωση των απορριμμάτων και η εξασφάλιση της ανακύκλωσής τους.
- Ο έλεγχος και η μείωση των προβλημάτων κυκλοφοριακής συμφόρησης και ρύπανσης ιδιαίτερα σε περιοχές φυσικού και πολιτιστικού κάλλους και η χρήση μέσων μεταφοράς φιλικών προς το περιβάλλον.
- Η οργάνωση και ο έλεγχος της πρόσβασης των τουριστών σε οικολογικά ευάλωτες περιοχές.
- Η συγχρηματοδότηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας.
- Η χορήγηση κινήτρων και βοήθειας στις τουριστικές επιχειρήσεις ώστε, να υιοθετούν περιβαλλοντικές πολιτικές ανάπτυξης.

Τοπική συμμετοχή: Οι ανάγκες, οι προσδοκίες, τα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά και τα προβλεπόμενα οφέλη από τον τουρισμό διαφέρουν σημαντικά από την μια περιοχή στην άλλη. Έτσι δεν υπάρχει ένα είδος σχεδιασμού βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης που να ταιριάζει σε περισσότερους από έναν τουριστικούς προορισμούς. Αν και γενικές κατευθυντήριες γραμμές μπορούν να ορισθούν σε εθνικό επίπεδο, ωστόσο οι τοπικές κοινωνίες με συμμετοχή εκπροσώπων όλων των τοπικών φορέων (δημόσιο, τουριστική βιομηχανία, μη-κυβερνητικές περιβαλλοντικές και πολιτιστικές οργανώσεις, οργανώσεις πολιτών, επιστημονικοί φορείς κ.λ.π.) και συχνή επικοινωνία με τον τοπικό πληθυσμό είναι εκείνοι που θα σχεδιάσουν και θα αναπτύξουν το είδος του τουρισμού που θέλουν να προσφέρουν. Χρήσιμο εργαλείο για την πραγμάτωση μιας τέτοιας διαδικασίας έχει αποδειχθεί η δημιουργία και εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21.

Με την εξασφάλιση της τοπικής συμμετοχής στον σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης επιτυγχάνεται:

- ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας η οποία επιφέρει κέρδη κυρίως στην τοπική κοινωνία και όχι σε εξωτερικούς οικονομικούς παράγοντες, (π.χ πολυεθνικές εταιρίες ξενοδοχείων, τουριστικών γραφείων κ.λ.π.),
- καλύτερη αποδοχή του τουρισμού από τους κατοίκους της περιοχής,
- ενεργητική συμμετοχή των κατοίκων για την διατήρηση των τοπικών τουριστικών πηγών.

Εκπαίδευση: Η άρτια επαγγελματική κατάρτιση όχι μόνο των διευθυντικών στελεχών του τουρισμού αλλά όλων όσων απασχολούνται σε αυτόν, συνεισφέρει

στην καλύτερη προσφορά τουριστικών υπηρεσιών και στην ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος. Επιπλέον, ο εμπλουτισμός των επαγγελματικών εκπαιδευτικών ή επιμορφωτικών προγραμμάτων με θέματα που αφορούν τις έννοιες, τα κριτήρια, τα οφέλη, και τις πρακτικές του βιώσιμου τουρισμού βοηθά τους ανθρώπους που ασχολούνται με αυτόν να προβληματιστούν, να αναζητήσουν τους παράγοντες που συνεισφέρουν στην βιωσιμότητα του τουριστικού προϊόντος και να κατανοήσουν σε βάθος τις διαφορετικές πρακτικές μεταξύ μαζικού τουρισμού και εναλλακτικών τουριστικών μοντέλων (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, ιστορικός τουρισμός, πολιτισμικός τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός κ.λ.π.). Μερικά από τα γενικά θέματα μιας τέτοιας εκπαίδευσης/επιμόρφωσης μπορούν να είναι:

- Έννοια, αρχές, και πρακτικές βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.
- Είδη και χαρακτηριστικά εναλλακτικών μορφών τουριστικής ανάπτυξης.
- Ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας.
- Ζητήματα προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Είδη προς εξαφάνιση (του ζωικού και φυτικού βασιλείου) και σχετική νομοθεσία.
- Ζητήματα διεθνούς περιβαλλοντικής νομοθεσίας.
- Πιστοποιητικά περιβαλλοντικής ποιότητας (π.χ. μπλε σημαίες) και κριτήρια απόκτησής τους.

Η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα κοινωνικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας είναι ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης βιώσιμων κοινωνιών και κατ' επέκταση βιώσιμου τουρισμού. Σε μια τέτοια εκπαιδευτική διαδικασία μπορούν να συνεισφέρουν όλοι οι τυπικοί και άτυποι εκπαιδευτικοί φορείς (εκπαιδευτικά ιδρύματα, μη κυβερνητικοί οργανισμοί, οργανώσεις πολιτών, μέσα μαζικής ενημέρωσης, ενώσεις καταναλωτών κ.λ.π.) που διαθέτει μια κοινωνία με κάθε τυπικό και άτυπο εκπαιδευτικό μέσο (περιβαλλοντική εκπαίδευση, εκπαίδευση καταναλωτών, αγωγή υγείας, διαφήμιση, ενημερωτικές εκστρατείες, δημόσιες συζητήσεις κ.λ.π.). Στόχος τέτοιου είδους γενικού ενδιαφέροντος εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων πρέπει να είναι η ενημέρωση / ευαισθητοποίηση των πολιτών με σκοπό την προβολή και την υιοθέτηση νέων συμπεριφορών και πρακτικών που προάγουν την βιωσιμότητα.

Τέλος, εκτός από τους εργαζόμενους στον τουρισμό και τους πολίτες των τουριστικών περιοχών είναι χρήσιμο να ενημερώνονται και να ευαισθητοποιούνται οι επισκέπτες τους. Πληροφορίες σχετικές με το περιβάλλον, τον πολιτισμό, τις τοπικές συνήθειες και τις ανάγκες του κάθε τουριστικού προορισμού, θα τους βοηθήσουν να ενταχθούν ομαλότερα στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον που πρόκειται να επισκεφθούν. Τέτοια ενημέρωση επιτυγχάνεται με την προμήθεια σχετικών πληροφοριών στους τόπους μόνιμης διαμονής των τουριστών, με συμφωνίες μεταξύ των τουριστικών προορισμών και των τουριστικών πρακτόρων, με φυλλάδια πληροφοριών σε περιοχές διακίνησης επιβατών (αεροδρόμια, λιμάνια, σταθμοί λεωφορείων και τρένων) και σε τουριστικά καταλύματα (ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, κάμπινγκ, κ.λ.π.).

Ποιότητα: Η διατήρηση του κύρους του τουριστικού προϊόντος κάθε περιοχής γίνεται όλο και δυσκολότερη στα πλαίσια του συνεχώς αυξανόμενου ανταγωνισμού σε διεθνές επίπεδο. Η προσφορά ποιοτικού τουρισμού που εξασφαλίζει την προστασία των τουριστικών πηγών και ικανοποιεί τις επιθυμίες των επισκεπτών και των μόνιμων κατοίκων πρέπει να είναι κύριο μέλημα όλων των φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών) που σχεδιάζουν και διευθύνουν την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής με στόχο την βιωσιμότητά της.

Η έννοια ποιοτικός τουρισμός δεν ταυτίζεται απαραίτητα με την έννοια πολυτελής-ακριβός τουρισμός. Αναφέρεται στο είδος τουριστικής δραστηριότητας η οποία προστατεύει τις τουριστικές πηγές, προσελκύει τουρίστες που σέβονται την τοπική κοινωνία και το περιβάλλον της και προσφέρει τουριστικά αξιοθέατα, ανέσεις και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στην αξία των χρημάτων που δαπανώνται γι' αυτά.

Τουριστικές περιοχές που επιθυμούν την μακροχρόνια σταθερή ζήτηση του προϊόντος τους:

- Λαμβάνουν σοβαρά υπόψη την ποιότητα που προσφέρουν.
- Διεξάγουν έρευνες για την:

α) καλύτερη επίλυση των προβλημάτων τους,

β) δημιουργία νέων τουριστικών προϊόντων,

γ) ασφαλή και αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση των τουριστικών πηγών τους.

3) Προωθούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού συμβατές με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

4) Επιφέρουν τουριστικές καινοτομίες.

5) Χρησιμοποιούν νέες τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον.

- Παρακολουθούν τακτικά τη διαμόρφωση των διεθνών κριτηρίων ποιότητας έτσι ώστε να ενημερώνονται για το τι συμβαίνει στον κόσμο.
- Λαμβάνουν έγκαιρα απαραίτητα διορθωτικά μέτρα, αν χρειάζονται.
- Ενημερώνονται και διδάσκονται από επιτυχημένες πρακτικές που υιοθετήθηκαν σε άλλους τουριστικούς προορισμούς.

Πέρα όμως από τις προϋποθέσεις που πρέπει να ακολουθήσει μια κοινωνία για την επιτυχή βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη δεν θα πρέπει να παραβλέπει ότι ανεξάρτητα από το είδος τουριστικού μοντέλου που θα υιοθετήσει η τουριστική διαδικασία είναι ασταθής και ευάλωτη ιδιαίτερα σε περιόδους φυσικών θεομηνιών, οικονομικής ύφεσης, και κοινωνικής ανασφάλειας. Γι' αυτό το λόγο περιοχές με τουριστικό ενδιαφέρον πρέπει να αντιμετωπίζουν με μεγάλο σκεπτικισμό την οικονομική υπερεξάρτησή τους από τις δραστηριότητες του τουρισμού. Η ισόρροπη ανάπτυξη των τουριστικών και των άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων μιας

κοινωνίας (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, παραδοσιακές τέχνες, τοπικές βιοτεχνίες, προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών κ.λ.π.) είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που θεμελιώνουν την γενικότερη κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα και τη μακροχρόνια ευημερία μιας περιοχής.

Ανακεφαλαιώνοντας τα όσα έχουν λεχθεί μέχρι τώρα καταλήγουμε ότι η πάροδος του χρόνου αποκαλύπτει με γοργούς ρυθμούς τα αδιέξοδα που δημιουργεί το μοντέλο του μαζικού τουρισμού πιέζοντας συνακόλουθα για αλλαγή της τουριστικής φιλοσοφίας και δράσης. Οι επιλογές προς τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη προϋποθέτουν σύμπραξη και συμμετοχή ατόμων και ομάδων ανεξαρτήτως ρόλων (δημόσιο, ιδιώτες, πολίτες, επαγγελματίες, τουρίστες) και βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών και της σχετικής υποδομής. Τέλος η παιδεία / εκπαίδευση καλείται να σταθεί αρωγός όχι μόνον στην απόκτηση επαγγελματικών δεξιοτήτων αλλά και στην δημιουργία αξιών, συνειδήσεων και πρακτικών όλων των παραπάνω παραγόντων με στόχο την ομαλή αναπτυξιακή πορεία και βιωσιμότητα των τουριστικών περιοχών

3.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ “BOTTOM TO UP APPROACH”

Η ανάπτυξη θεωρείται ότι αποτελεί μια διαδικασία κοινωνικής αλλαγής και μεγένθυσης ορισμένων μεγεθών, συνήθως οικονομικού χαρακτήρα που συνοδεύεται από διαρθρωτικές μεταβολές στην κλίμακα εφαρμογής. Όμως, αυτό δε σημαίνει ότι η ανάπτυξη είναι μια κοινωνικά ουδέτερη έννοια με στενό οικονομικό περιεχόμενο. Αντίθετα, πρόκειται για μια εξαιρετικά σύνθετη διαδικασία, που περιλαμβάνει αλλαγές στον τρόπο παραγωγής, μεταβολές κοινωνικής και θεσμικής φύσης, καθώς και την ικανότητα προσαρμογής και εναρμόνισης με τις νέες αξίες που με τη σειρά τους θα επηρεάσουν τις μελλοντικές εξελίξεις. (Μαρτίνος, 1990).

Οι στρατηγικές ανάπτυξης που έχουν ακολουθήσει σε κάθε περίοδο είχαν διαφορετικό περιεχόμενο, προσπαθώντας να ικανοποιήσουν τα αιτήματα και τις αξίες της κάθε εποχής. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 αρχίζει να διαμορφώνεται μια νέα θεωρία για την ανάπτυξη: αυτής της ανάπτυξης « από κάτω προς τα πάνω». Πρόκειται για μια αναπτυξιακή αντίληψη που στηρίζει, ενθαρρύνει, κινητοποιεί τη δημιουργικότητα μιας εποχής και βασίζεται στην ενεργοποίηση των ενδογενών δυνάμεων και δυνατοτήτων αυτής.

Ο Walter Stohr προτείνει τα παρακάτω 10 σημεία ως συνιστώσες μια αναπτυξιακής στρατηγικής «bottom to up approach» (Stohr, 1980 Χριστοπούλου, 2002).

1. Εξασφάλιση δυνατότητας ιδιοκτησίας γης για όλους
2. Απόκεντρωση της λήψης αποφάσεων
3. Ανάπτυξη αυτοδύναμων θεσμών για τη διαχείριση των φυσικών και ανθρωπίνων διαθεσίμων
4. Επιλογή κατάλληλων τεχνολογιών με βάση τα δεδομένα και τις ανάγκες της περιφέρειας

5. Απόδοση της προτεραιότητας σε επενδύσεις που εξυπηρετούν την κάλυψη βασικών αναγκών
6. Εισαγωγή πολιτικής στήριξης του αγροτικού εισοδήματος σε εθνικό επίπεδο
7. Ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων που υπερκαλύπτουν την τοπική ζήτηση με εξαγωγικό προσανατολισμό
8. Βελτίωση της τεχνικής υποδομής της περιφέρειας και της συγκοινωνιακής σύνδεσης με άλλες περιφέρειες
9. Βελτίωση συγκοινωνιών στο εσωτερικό της περιφέρειας
10. Ανάπτυξη κοινωνικών δομών συλλογικής ευθύνης και ανάληψης πρωτοβουλιών «από κάτω»

Αυτή η θέση για την ανάπτυξη ισχύει και σήμερα και αποτελεί μια όλο και περισσότερο εναλλακτική προσέγγιση στην ευρωπαϊκή πολιτική, ειδικότερα μέσω των προγραμμάτων LEADER και INTERREG της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και της LOCAL AGENDA 21. Πλέον, όμως, η νέα στρατηγική της ανάπτυξης (integrate endogenous development) δίδει μεγαλύτερη βαρύτητα στον ενδογενή χαρακτήρα και σε αποκεντρωμένες δομές, μέσω α. της ταυτόχρονης βελτίωσης οικονομικών και κοινωνικών υποδομών, β. Της εγκατάστασης ευρέως φάσματος ποικίλων εναλλακτικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, με στόχο την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της κάθε περιοχής, γ. Της ανάπτυξης του έμψυχου κεφαλαίου μέσα από προγράμματα κτάρτισης του ανθρωπίνου δυναμικού, καθώς επίσης και δ. Της ενθάρρυνσης της προσφοράς διαφόρων υπηρεσιών αναψυχής. Βεβαίως, η σύγχρονη στρατηγική για την ανάπτυξη πραγματοποιείται στα πλαίσια της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και της διαχείρισης των φυσικών πόρων, σύμφωνα με την αρχή της βιωσιμότητας και της αειφορίας.

3.4 Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Η αναπτυξιακή πολιτική που εφαρμόζεται στις ορεινές περιοχές σε παγκόσμια κλίμακα περιλαμβάνει δυο ξεχωριστές μορφές διαχείρισης των θεμάτων για την ανασυγκρότηση των ορεινών περιοχών, οι οποίες χαρακτηρίζονται από τη «μη δεσμευτική» και τη «δεσμευτική» πολιτική. Στην πρώτη κατηγορία, την πρωτοβουλία έχουν διεθνή όργανα, τα οποία καθορίζουν τους στόχους και τις κατευθυντήριες γραμμές για τις δράσεις τόσο σε πλανητικό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Αντίθετα η δεσμευτική πολιτική περιλαμβάνει τις συνθήκες και τις συμβάσεις που δεσμεύουν τις χώρες που τις υπογράφουν να λάβουν μέτρα, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα της ανάπτυξης πάντα μέσα σε πνεύμα συνεργασίας και συνεννόησης.

Παπαδημάτου, Α. και Ρόκος, Δ., Βιώσιμη και Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές της Ελλάδας και του Κόσμου. Ε.Μ.Π. Αθήνα, 2001.

Οι ορεινές περιοχές θεωρείται ότι αποτελούν ένα ζωτικό χώρο με πολλαπλές λειτουργίες, και παρά τα ανάπτυξιακά τους προβλήματα, βρίσκονται πλέον στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος λόγω των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτισμικών στοιχείων που παρουσιάζουν (Γαϊτανίδου, 2001). Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών όγκων (δασική, κτηνοτροφική, τουριστική, πολιτιστική, και περιβαλλοντική ανάπτυξη) προϋποθέτει την ανάδειξη και αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την παράλληλη συμπληρωματική διασύνδεση τους με τον ευρύτερο κοινωνικο-οικονομικο-λειτουργικό χώρο της κάθε περιφέρειας.

Για τις περισσότερες των περιπτώσεων των ορεινών περιοχών, υπάρχουν κοινές προοπτικές προκειμένου οι κάτοικοι τους να αντισταθμίσουν την απώλεια εισοδήματος που οφείλεται στις φυσικές ιδιαιτερότητες των περιοχών αυτών. Συγκεκριμένα, χρειάζεται να δοθεί έμφαση στην παροχή (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002):

- i. Δυνατοτήτων ανάπτυξης νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων, ιδιαίτερα στον αγροτικό τομέα. Ιδιαίτερη βαρύτητα χρειάζεται να δοθεί στην ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα προσανατολισμένη στην ανταγωνιστικότητα μέσω της ποιότητας, ώστε να επιτυγχάνεται η βιωσιμότητα των ορεινών οικισμών.
- ii. Δυνατοτήτων της πολιτικής ανάπτυξης της υπαίθρου. Οι ορεινές περιοχές έχουν τη δυνατότητα παροχής τουριστικών και αναψυχικών υπηρεσιών τόσο κατά τη θερινή περίοδο όσο και κατά τη χειμερινή, αποτελώντας τόπο προσέλκυσης τουριστικών επενδύσεων και άσκησης παρόμοιων οικονομικών δραστηριοτήτων.
- iii. Δυνατοτήτων αξιοποίησης, αναβάθμισης και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού (παραδοσιακά επαγγέλματα, διατήρηση του υπάρχοντος εργατικού δυναμικού, αλλά και προσέλκυση νέου), μέσα από την κατάλληλη αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων και των επιχειρήσεων και την αποτελεσματική προώθηση και εφαρμογή των νέων τεχνολογιών, της οργανωτικής υποστήριξης και των κινήτρων.
- iv. Δυνατοτήτων διαφύλαξης του τοπίου, των δασικών εκτάσεων, των περιβαλλοντικών ιδιαιτεροτήτων και των πολιτιστικών πόρων των ορεινών περιοχών μέσα από την εφαρμογή πρότυπων προγραμμάτων ολοκληρωμένης ανάπτυξης.
- v. Δυνατοτήτων ανάπτυξης των υποδομών, του οικιστικού δικτύου-φυσιογνωμίας και κυρίως των οδικών αξόνων, παραγωγικούς σκοπούς, αναψυχή και αναγνώριση του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου.

Όλες αυτές οι ενέργειες πρέπει να βασίζονται στην βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων λαμβάνοντας υπόψη το περιβαλλοντικό κόστος (π.χ. από την απώλεια της βιοποικιλότητας) και τη διαχείρισή τους από τοπικές ομάδες, έτσι ώστε ένα μέρος των οφελών να διανέμεται στους ντόπιους κατοίκους ως αποζημίωση ή/και ως κέρδος. Η εξασφάλιση προσοδοφόρων δραστηριοτήτων για τον ντόπιο πληθυσμό προϋποθέτει την προώθηση εναλλακτικών ευκαιριών διαβίωσης του ντόπιου πληθυσμού και την διαφοροποίηση των ορεινών οικονομιών, δηλαδή την απεξάρτησή τους από τον γεωργικό τομέα ως μοναδικής πηγής εισοδήματος (με την ανάπτυξη εμπορικών επιχειρήσεων χειροτεχνίας, τουρισμού, κ.α.). Γενικά προωθούνται τα μικρής κλίμακας συστήματα διαβίωσης. Στα παραπάνω η γυναίκα ωθείται να έχει ενεργή συμμετοχή τόσο στη σχεδίαση όσο και στην εφαρμογή των καινοτόμων δραστηριοτήτων (Παπαδημάτος & Ρόκος, 2001). Όμως μέχρι τώρα οι διάφορες αναπτυξιακές προσεγγίσεις στις ορεινές περιοχές, δεν αντιμετώπιζαν τα προβλήματα στο σύνολό τους, αλλά αποτελούσαν αποσπασματικές παρεμβάσεις. Επιπρόσθετα δεν λαμβάνονταν υπόψη η δυναμική του χώρου και οι ιδιαιτερότητες των ορεινών περιοχών, με αποτέλεσμα οι αστάθειες που δημιουργήθηκαν να κάνουν αντιληπτή την σημασία της υιοθέτησης μιας ολοκληρωμένης οριζόντιας ανάπτυξης ως έκφρασης της τοπικής ανάπτυξης των υπό εξέταση περιοχών. Μάλιστα σύμφωνα με τον Ρόκο (2001) τα αναγκαία βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν για την επιτυχή Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών είναι τα εξής:

Α) Η ακριβής διατύπωση των αρχών, των αξιών και των σκοπών, των δράσεων και των ενεργημάτων της αναπτυξιακής πολιτικής. Στην περίπτωση αυτή σημαντικό ρόλο έχουν οι φορείς της περιοχής, δηλαδή οι κάτοικοι, η τοπική αυτοδιοίκηση, ενώσεις προσώπων, οι τοπικές επιχειρήσεις, κ.λ.π.

Β) Η δημιουργία των προϋποθέσεων συγκρότησης και αποτελεσματικής λειτουργίας των φορέων των πρωτοβουλιών Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης των ορεινών περιοχών. Στην περίπτωση αυτή ο εθελοντισμός και η πρόθεση για συνεργασίες όλων μπορεί να αποφέρει ευεργετικά αποτελέσματα.

Γ) Η έμπρακτη αποδοχή από το κράτος των πολυδιάστατων ιδιαιτεροτήτων της αδιάσπαστης ενότητας της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας των ορεινών περιοχών οι οποίες και προσδιορίζουν την αντικειμενικά ολοκληρωμένη φύση μιας πραγματικά αξιοβίωτης ανάπτυξής τους.

Δ) Η ακριβής συστηματική και ολοκληρωμένη απογραφή, καταγραφή, διερεύνηση, απόδοση, χαρτογράφηση και παρακολούθηση δια μέσου του χρόνου, των φυσικών και των ανθρωπίνων διαθεσίμων της, ποσοτικά και ποιοτικά, καθώς και της κατάστασης, των δυνατοτήτων και των συγκεκριμένων περιορισμών τους, μ' άλλα λόγια οι ολοκληρωμένες αποδόσεις της φυσικής και της κοινωνικοοικονομικής της πραγματικότητας. Επομένως, μέσω της πλήρης γνώσης της περιοχής είναι πολύ πιο πιθανό να εφαρμοστεί η κατάλληλη αναπτυξιακή πολιτική σε μία ορεινή περιοχή, η οποία θα είναι εφαρμόσιμη, και με πιθανότητες επιτυχίας υψηλές.

3.5 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Οι ορεινές περιοχές αποτελούν σημαντικούς πόλους έλξης και ενδιαφέροντος ενός μεγάλου μέρους του παγκόσμιου πληθυσμού. Αυτό οφείλεται στα αρκετά πλεονεκτήματα που διαθέτουν αυτές οι περιοχές, όπως το πλούσιο φυσικό περιβάλλον, η ιδιαίτερη τοπική αρχιτεκτονική, ο τρόπος ζωής, ο πολιτισμός και οι παραδόσεις των κατοίκων, τα οποία αναλύθηκαν πιο εκτενώς σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας. Παράλληλα οι συγκεκριμένες έχουν την δυνατότητα να αναπτυχθούν μέσω της βιώσιμης αξιοποίησης και κατάλληλης εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων σε συνδυασμό με την υιοθέτηση δραστηριοτήτων ήπιων προς το περιβάλλον. Συνεπώς οι συγκεκριμένες περιοχές διαθέτουν σημαντικούς πόρους, οι οποίοι μπορούν να αξιοποιηθούν, ενισχύοντας έτσι την ανταγωνιστικότητα και την δυναμική τους, υπό την ενεργή συμμετοχή όλων των κατοίκων ως απαραίτητη προϋπόθεση. Σύμφωνα με την Χατζηγεωργίου και τον Στεφάνου (2006), η ορεινή ύπαιθρος λόγω του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος και της σημαντικής πολιτιστικής κληρονομιάς που διαθέτει μπορεί να αποτελέσει ένα αρκετά ανταγωνιστικό τουριστικό προορισμό. Ο ορεινός τουρισμός μπορεί να αποτελέσει ένα πρότυπο βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και επομένως είναι πολύ σημαντικό να εξετάζεται το ορεινό τοπίο τόσο από πλευράς φυσικής και κοινωνικοοικονομικής διάστασης όσο και από πολιτισμικής κατάστασης. Επομένως στις ορεινές περιοχές λαμβάνεται σοβαρά υπόψη το μέτρο της φέρουσας τουριστικής ικανότητας, η οποία αφορά τα όρια του φυσικού, κοινωνικού, και οικονομικού περιβάλλοντος και ο προσδιορισμός της εξαρτάται από την προσμέτρηση φυσικών, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών και άλλων παραγόντων. Η τουριστική δραστηριότητα

στις ορεινές περιοχές βασίζεται στην προσέλκυση επισκεπτών που αναζητούν παραδοσιακές μορφές φιλοξενίας, στιγμές ξεκούρασης και χαλάρωσης, αλλά και δραστηριότητας που συνδυάζουν το φυσικό στοιχείο. Οι εικόνες που ενεργοποιούν και συνοδεύουν τις τουριστικές δραστηριότητες στους ορεινούς όγκους επιχειρούν να συνδυάσουν στοιχεία του φυσικού τοπίου, των πραγματοποιούμενων αθλητικών-αναψυχικών δραστηριοτήτων και του οικονομικού, κοινωνικού, πολιτιστικού περιβάλλοντος στα οποία εντάσσεται, διαμορφώνεται και λειτουργεί το συγκεκριμένο 'υποσύστημα τουρισμού' (Gazes, 1992). Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι ο ορεινός τουρισμός αν και παρουσιάζει αρκετά κοινά σημεία με τον χιονοδρομικό τουρισμό, δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με αυτόν. Βέβαια ο χιονοδρομικός τουρισμός μπορεί να ειπωθεί ότι αποτελεί ένα από τα είδη τουρισμού που μπορεί να αναπτυχθεί σε ένα ορεινό όγκο, με το μειονέκτημα όμως του χρονικού περιορισμού, αφού το βασικό στοιχείο που απαιτείται, δηλαδή το χιόνι, υπάρχει μόνο κατά την χειμερινή περίοδο. Η τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών η οποία στηρίχθηκε κυρίως στις χιονοδρομικές δραστηριότητες, στις περισσότερες περιπτώσεις πήρε τη μορφή του μαζικού τουρισμού, προσδίδοντας όλες τις αρνητικές επιδράσεις του.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια συστηματική προσπάθεια διοχέτευσης μέρους της τουριστικής δραστηριότητας σε περιθωριοποιημένες ορεινές-αγροτικές περιοχές, εφαρμόζοντας ήπιες μορφές τουριστικής ανάπτυξης με αειφορικό προσανατολισμό, οι οποίες αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών των περιοχών και ενθαρρύνουν την ορθολογική διαχείριση των πόρων τους.

3.6 ΜΟΝΤΕΛΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΟΡΕΙΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Πολλές είναι οι έρευνες και οι μελέτες για την τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, μέσω της εφαρμογής σχεδίων, μοντέλων, τα οποία μπορούν σήμερα να θεωρηθούν σημαντικά μεθοδολογικά εργαλεία για τις πολιτικές εφαρμογής ολοκληρωμένων σχεδίων αειφόρου ορεινής τουριστικής ανάπτυξης. Τα μοντέλα αυτά έχουν εφαρμοστεί κυρίως στο

ορεινό όγκο των Άλπεων, όπου έχουν παρατηρηθεί τέσσερα διαφορετικά αναπτυξιακά πρότυπα ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού. Οι Άλπεις θεωρούνται μία χωρική ενότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από τη μοναδικότητά της, στο βαθμό που οριοθετεί περιοχές και ζώνες οικονομικής σπουδαιότητας μεταξύ της κεντρικής Ευρώπης και της Μεσογειακής λεκάνης. Ωστόσο, αυτή η μοναδικότητα συμπληρώνεται και από μία ενότητα που είναι πολυδιάστατη σε χωρικό και λειτουργικό επίπεδο και παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά (Κναφου, 1994):

- Εκτείνεται σε επτά χώρες (Ελβετία, Αυστρία, Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Λιχτενστάιν και Σλοβενία) αποτελώντας το μεγαλύτερο ορεινό όγκο της Ευρώπης
- Παρουσιάζει ποικιλία γεωμορφολογίας και δραστηριοτήτων.

Επομένως, η περιοχή των Άλπεων αποτελεί ένα σημαντικό ορεινό τοπίο, όπου οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν από τα κράτη και η ενεργή συμμετοχή των κατοίκων οδήγησε στην συγκράτηση του πληθυσμού, στην προστασία του φυσικού πλούτου αλλά και στην υιοθέτηση και εφαρμογή των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης.

Τα μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης που εφαρμόστηκαν στις Άλπεις παρουσιάζονται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης, 2003):

Η πρώτη περίπτωση προσέλκυσε τουρίστες με υψηλά εισοδήματα, οι οποίοι επιθυμούσαν να γευτούν τον παραθερισμό και την αναψυχή επισκεπτόμενοι ορεινούς παραδοσιακούς οικισμούς, που βρίσκονται σε υψόμετρο μικρότερο των 1.000 μέτρων. Τα προβλήματα αυτού του μοντέλου ανάπτυξης αφορούσαν κυρίως την μη σχεδιασμένη και χωρίς μέτρο ανάπτυξη, πράγμα που οδήγησε ανεξέλεγκτες καταστάσεις, προκαλώντας συχνά περιβαλλοντικά προβλήματα. Επίσης, δεν μπορούσε να καλύψει πλήρως τις ανάγκες των χιονοδρομικών δραστηριοτήτων (σκι), λόγω το γεγονός ότι οι σταθμοί προσέλευσης ως προς την χωροταξική τους εγκατάσταση δεν βρίσκονταν σε μεγάλα υψόμετρα, ώστε να εξασφαλίζεται η αναγκαία χιόνωση. Όλα αυτές οι δυσχέρειες οδήγησαν τους επενδυτές του τουριστικού τομέα να απευθυνθούν σε περιοχές με μεγαλύτερα υψόμετρα, με σκοπό να καλυφθούν οι ανάγκες κυρίως του χιονοδρομικού τουρισμού. Οι συγκεκριμένοι σταθμοί, που ανήκουν στο δεύτερο μοντέλο ανάπτυξης, παρουσίασαν ορισμένα μειονεκτήματα, όπως κακή οργάνωση, άναρχη εκμετάλλευση του χώρου, μη καθορισμένες διοικητικές και ασαφείς διαδικασίες χρηματοδότησης. Επίσης, η τουριστική τους ζήτηση ήταν πιο εξειδικευμένη αφού αφορούσε κυρίως τα άτομα που ασχολούνταν με τα χειμερινά σπορ.

Το τρίτο μοντέλο ανάπτυξης, το οποίο είναι γνωστό και ως Γαλλικό μοντέλο προσέγγισε αρκετά την περίπτωση του μαζικού τουρισμού (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο αναπτυχθήκαν αυτοδύναμοι σταθμοί σε μεγάλα υψόμετρα μακριά από κατοικημένες περιοχές. Οι επενδύσεις για το μοντέλο αυτό σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν από ξένα κεφάλαια, με αποτέλεσμα να παραβλέπονται τα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των ορεινών όγκων. Το Γαλλικό μοντέλο κατάφερε να εξυπηρετήσει πλήρως τις ανάγκες του χειμερινού αθλητισμού, ενώ παράλληλα ενίσχυσε την απασχόληση, προσφέροντας αρκετές θέσεις εργασίας. Εντούτοις το πρότυπο αυτό ανάπτυξης παρουσιάζει και αρκετά μειονεκτήματα, τα οποία είναι τα εξής (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης, 2003):

- Σε πολλές περιπτώσεις ο όγκος των παρεμβάσεων στο φυσικό περιβάλλον συντέλεσε στην υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας.
- Οι ογκώδεις κτιριακές εγκαταστάσεις, οι οποίες προσομοίαζαν τα αστικά πολεοδομικά πρότυπα δεν προσαρμόστηκαν αισθητικά με το ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον της περιοχής, αλλοιώνοντας το χαρακτήρα του ορεινού τοπίου.
- Είναι έντονη η χωρική απομόνωση μεταξύ των καταλυμάτων και των ορεινών οικισμών λόγω της απόστασης μεταξύ τους.
- Οι τοπικές αρχές και οι κάτοικοι έμειναν σε μεγάλο βαθμό αμέτοχοι κατά τη φάση του σχεδιασμού των τουριστικών υποδομών.
- Οι ντόπιοι κάτοικοι πούλησαν τις ιδιοκτησίες τους με πολύ χαμηλή τιμή σε ξένα κεφάλαια.
- Η σταδιακή εξειδίκευση των παρεχόμενων τουριστικών προϊόντων συντέλεσε ώστε οι περισσότεροι ντόπιοι να απασχοληθούν μόνο εποχιακά και ως ανειδίκευτοι εργάτες.

- Οι περισσότεροι των σταθμών αυτών υποδοχής τουριστών αντιμετώπισαν στην πορεία μεγάλες οικονομικές δυσκολίες.

Η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων που προκάλεσε η εφαρμογή του Γαλλικού προτύπου στις Άλπεις, οδήγησε στην εμφάνιση και ενός νέου προτύπου τουριστικής ανάπτυξης στους ορεινούς όγκους, το οποίο είναι γνωστό και ως Τυρολέζικο Πρότυπο. Οι σταθμοί υποδοχής κατασκευάζονται σε χαμηλότερα υψόμετρα, οι κατασκευές βασίζονται στην τοπική αρχιτεκτονική, ενώ παράλληλα αναπτύσσονται και άλλες μορφές ορεινού τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός και ο οικοτουρισμός. Οι κάτοικοι έχοντας άμεση εμπλοκή στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία δέχτηκαν τον τουρισμό ως ένα αναπτυξιακό μηχανισμό με αειφορικό προσανατολισμό. Κατά αυτό τον τρόπο, ο τουρισμός συντέλεσε α) στην προστασία και ανάδειξη του φυσικού και αρχιτεκτονικού τοπίου, β) στην άρση της παρακμής των αγροτικών οικονομιών, γ) στον περιορισμό της μετανάστευση των ντόπιων προς τα αστικά κέντρα, και τέλος δ) στην αύξηση του εισοδήματος από τον τουριστικό τομέα, λόγω και της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου για όλο το χρόνο. Το συγκεκριμένο πρότυπο ανάπτυξης παρουσιάζει και ορισμένα μειονεκτήματα, τα οποία επικεντρώνονται κυρίως σε θέματα που έχουν να κάνουν με την αστικοποίηση των αγροτικών νοικοκυριών και με ζητήματα έλλειψης φτηνών εργατικών χεριών με αποτέλεσμα την στροφή αναπλήρωσης του κενού με οικονομικούς μετανάστες.

Το Τυρολέζικο μοντέλο στήριξε την ανάπτυξη του σε μια αγροτική κοινωνία, ακόμα δραστήρια, η οποία θέλησε να παραμείνει κυρίαρχος της ανάπτυξης της. Το συγκεκριμένο μοντέλο μπορεί να χαρακτηριστεί ως κυρίαρχο στις περισσότερες περιοχές του ορεινού όγκου των Άλπεων. Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται το γεγονός ότι δίνεται η δυνατότητα στους τουρίστες να ξεφύγουν από τις δραστηριότητες του σκι και να στραφούν προς άλλες μορφές ήπιου τουρισμού, όπως τον αγροτουρισμό και τον οικοτουρισμό.

Ουσιαστικά, τόσο το Γαλλικό, όσο και το Τυρολέζικο μοντέλο αφορούν δυο σύνθετα και πολυδιάστατα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης ορεινών περιοχών, τα οποία στήριξαν την σύλληψη, εφαρμογή, λειτουργία και οικονομική αποδοτικότητά τους στα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρέχουν οι φυσικοί και ανθρώπινοι πόροι των ορεινών χωρικών ενοτήτων. Βάση επομένως αυτών των προτύπων θα πρέπει να αναπτύσσονται και οι τουριστικές δραστηριότητες στον ελληνικό ορεινό όγκο (Βαρβαρέσος & Σωτηριάδης, 2003).

Συνεπώς για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα απαιτείται μια ενιαία και ολοκληρωμένα τόσο γεωγραφικά όσο και πολιτισμικά πολιτική βουνού, η οποία θα έχει ως στόχο να διατηρήσει τον πληθυσμό, προσφέροντας παράλληλα και δυνατότητες για την επιστροφή κατοίκων που είχαν φύγει στο παρελθόν, διατηρώντας και τα αναλλοίωτο το φυσικό περιβάλλον. Επίσης, η πολιτεία πρέπει να προσπαθήσει να αντιμετωπίσει το ζήτημα της γήρανσης του πληθυσμού και της μετανάστευσης των γυναικών από τις ορεινές περιοχές. Και αυτό γιατί η διαμονή των νέων στον τόπο τους αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη του φυσικού δυναμικού και της κατάστασης της περιοχής και συνδέεται άμεσα με τις ευκαιρίες απασχόλησης και τον τρόπο ζωής των κατοίκων.

3.7 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ένα μοντέλο ανάπτυξης που έχει δημιουργηθεί προκειμένου να αναβαθμιστεί ο ρόλος των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα είναι η προώθηση των ήπιων μορφών τουρισμού. Οι περιοχές αυτές αρχίζουν σιγά σιγά να αποτελούν δημοφιλείς προορισμούς για τους τουρίστες, αποσπώντας ένα σημαντικό μερίδιο της τουριστικής κίνησης. Έτσι, αναπτύσσονται δραστηριότητες όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο περιηγητικός τουρισμός, το ραφτίνγκ, η ορεινή ποδηλασία κ.α. Η ως τώρα τουριστική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της χώρας, αν και περιορισμένη, επηρεάστηκε θετικά από τους εξής παράγοντες (Κομίλης 2001):

A) την αύξηση των διανυκτερεύσεων ημεδαπών τουριστών στους ορεινούς νομούς. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στην Πελοπόννησο το 57%, στην Στερεά Ελλάδα το 61,7% και τη 55 Δυτική Μακεδονία το 87,8 % του συνόλου των διανυκτερεύσεων καλύπτεται από ημεδαπούς τουρίστες. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στην ανάπτυξη των χιονοδρομικών κέντρων και στην αύξηση των ταξιδιών μικρής διάρκειας με αθλητικό και οικολογικό περιεχόμενο.

B) Το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ταξιδιών-διακοπών των Ελλήνων πραγματοποιείται σε περιοχές της ενδοχώρας.

Γ) Στις διεθνείς τάσεις αμφισβήτησης του μοντέλου του μαζικού τουρισμού παράλληλα με το αυξημένο ενδιαφέρον του ανθρώπου για το περιβάλλον, την αναζήτηση της αυθεντικότητας, της ηρεμίας, της ησυχίας καθώς και το αυξημένο ενδιαφέρον για θέματα υγείας και υγιεινής ζωής.

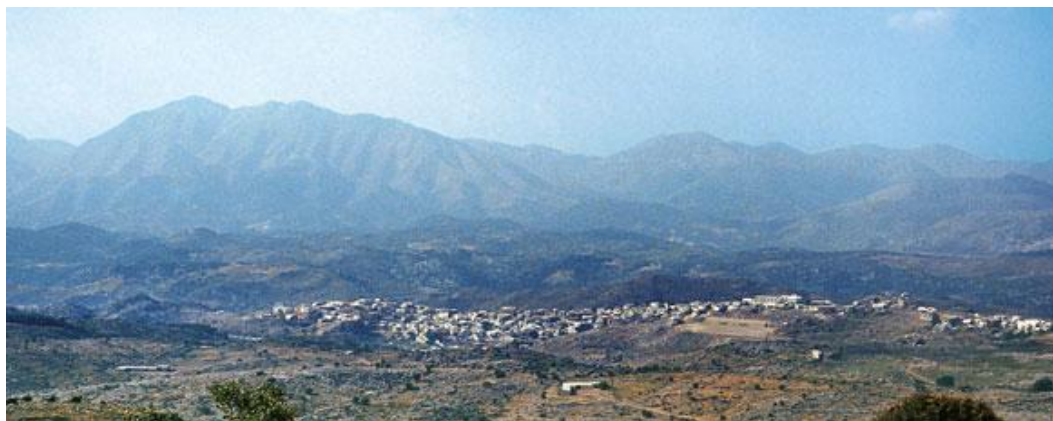
Δ) Στη σταθερή ενίσχυση του αγροτουρισμού κατά τη δεκαετία του '90 από ένα μεγάλο αριθμό προγραμμάτων που στόχο έχουν την ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου και τέλος

Ε) Στη δυναμική ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού, όπου οι φυσικοί πόροι και η βιοποικιλότητα της Ελλάδας ωθούν την περαιτέρω ανάπτυξή του. Προς αυτή την κατεύθυνση κινήθηκε η ορεινή περιοχή της Μάνης και κατάφερε να αντιμετωπίσει τη έντονη πληθυσμιακή συρρίκνωση, στην οποία είχε υποπέσει. Έτσι, τα τελευταία χρόνια, στην περιοχή αυτή αναπτύσσονται ο πολιτιστικός, ο περιηγητικός, ο φυσιολατρικός και ο σχολικός τουρισμός, δίνοντας μια δυναμική στην περιοχή, οδηγώντας στην ήπια ανάπτυξή της, διατηρώντας και τον αειφορικό χαρακτήρα της. Μάλιστα την δεκαετία 1982-1991 εφαρμόστηκαν σημαντικά επενδυτικά σχέδια ύψους 1,3 δις. δρχ στην περιοχή, που αφορούσαν την δημιουργία παραδοσιακών ξενώνων και επιχειρήσεων προβολής ήπιων τουριστικών δραστηριοτήτων, οδηγώντας στην αναβάθμιση και προβολή της περιοχής, επιτυγχάνοντας και την διατήρηση και παράλληλα την αύξηση του πληθυσμού (Κοκκώσης & Τσάρτας, 200

IV. ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΑΝΩΓΕΙΩΝ

1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΑΝΩΓΕΙΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

1.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ

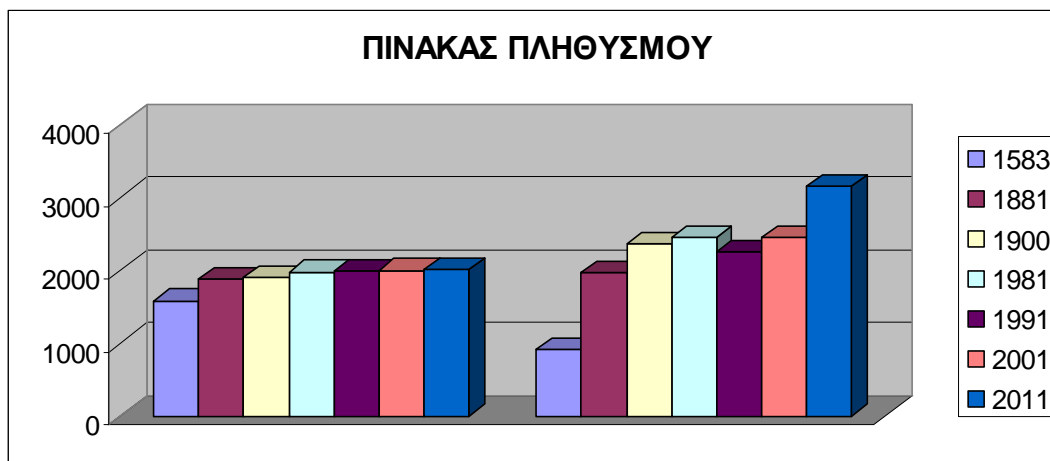
Το όνομα αυτό φέρουν στην **Κρήτη** πέντε οικισμοί, με σπουδαιότερο να θεωρούνται τα **Ανώγεια Μυλοποτάμου Ρεθύμνου**, πρωτεύουσα του ομώνυμου δήμου με 3,150 κατοίκους. Τα **Ανώγεια** απέχουν 52 χλμ. από το Ρέθυμνο, 36 χλμ. από το Ηράκλειο και βρίσκονται σε υψόμετρο 700-790 μ. στη ράχη του υψώματος που ονομάζεται Αρμί (Κορυφογραμμή). Το όνομά τους οφείλεται στην τοποθεσία που είναι χτισμένα δηλ. σε ανώγειο μέρος (άνω+γαία). Είναι επίσης γνωστά ως Αξικανώγεια (Ξικανώγεια) ή Μεγάλα Ανώγεια. Τα Ανώγεια αποτελούνται από τους μικρότερους οικισμούς Αρμί, Μεσοχωριό ή Μεσοχωριά, Περαχώρι, Μετόχι και Συνοικισμό. Στο δήμο υπάγεται και το χωριό Σίσαρχα.

Η ευρύτερη περιοχή που καταλαμβάνει ο Δήμος Ανωγείων, στην οποία περιλαμβάνεται και ο οικισμός Σισάρχων, παρουσιάζει ενδημισμό σε χλωρίδα και πανίδα. Παρουσιάζει επίσης εξαιρετικού ενδιαφέροντος πολιτιστικά στοιχεία με διαχρονικότητα που καλύπτει ίχνη από την μινωική περίοδο έως και σήμερα. Ο Δήμος Ανωγείων είναι ένας κατεξοχήν ορεινός Δήμος, καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα του Ψηλορείτη και συνορεύει βόρεια με το Δήμο Κουλούκωνα, ανατολικά με τους Δήμους Τυλίσσου και Κρουσώνα, νότια με το Δήμο Ζαρού και Τυμπακίου και δυτικά με το Δήμο Κουρητών και την κοινότητα Ζωνιανών. Έδρα του είναι η ιστορική κωμόπολη Ανωγείων. Η συνολική έκταση του Δήμου είναι 102.632 στρέμματα τα οποία στο μεγαλύτερο μέρος χαρακτηρίζονται ως δασικές εκτάσεις, διαθέτοντας ορισμένα από τα μεγαλύτερα δασικά συμπλέγματα (κυρίως από πρίνους) της Κρήτης. Οι φυσικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες του Δήμου Ανωγείων αποτελούν τη βάση για την ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη που επιχειρείται, σε συνδυασμό με την εκμετάλλευση των παραδοσιακών παραγωγικών δραστηριοτήτων της περιοχής.

Τα Ανώγεια είναι ο πρώτος τόπος που συναντάς όταν κατεβαίνεις από τον ουρανό..." λέει ο Λουδοβίκος των Ανωγείων. Και όσο υπερβολικά αν ακούγονται τα λόγια του

Ανωγειανού καλλιτέχνη στην πραγματικότητα υπάρχει ένα μυστικό, σαν ένα αόρατο νήμα που ενώνει αυτόν τον υπέροχο τόπο με το θείο. Το μυστικό αυτού του ιδιαίτερου Κρητικού τόπου ίσως να βρίσκεται στη βαθιά και ακαταμάχητη δύναμη του Ψηλορείτη, της Μάνας Γης που γέννησε τους ελληνικούς μύθους.

Ο πληθυσμός των Ανωγείων αποτελείται από τον σύνολο των κατοίκων και των μικρότερων οικισμών, ο οποίος είναι 3.150 όπως δημοσιοποιήθηκε απο την απογραφή του 2011. Όπως φαίνεται και στο παρακάτω πίνακα η πορεία του πληθυσμού είναι αύξουσα.

Πίνακας 2: Πληθυσμός των Ανωγείων

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
1583	911
1881	1973
1900	2363
1981	2449
1991	2260
2001	2454
2011	3150

Πίνακας 3: Απογραφή στον Δήμο Ανωγείων

1.2 ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

Τα Ανώγεια πρωτοκατοικήθηκαν ήδη πριν το 1182, οπότε μοιράστηκε η Κρήτη στα δώδεκα αρχοντόπουλα του Βυζαντίου και παραχωρήθηκαν ως φέουδο στην οικογένεια των Φωκάδων - αργότερα Καλλέργηδων. Τότε απέκτησαν και την ονομασία "Βασιλικά Ανώγεια", καθώς ανήκαν στους βασιλικούς άρχοντες. Έτσι, διαφαίνεται ότι τα Ανώγεια, υπήρχαν και κατά την Β' βυζαντινή περίοδο, πριν τη Βενετοκρατία. Χαρακτηριστική είναι και η αναφορά του Γιώργη Σμπώκου, δάσκαλος και συγγραφέας:

".... Πολλοί υποστήριζαν ότι οι πρώτοι οικιστές των Ανωγείων ήταν κάτοικοι της γειτονικής αρχαίας πόλεως Αξού και ότι στ' Ανώγεια μετανάστευσαν οι πιο πολλοί κάτοικοι της ιστορικής αυτής πόλης μετά την καταστροφή της από τους Ενετούς. Άλλοι πάλι έχουν τη γνώμη ότι οι Ανωγειανοί είναι κατευθείαν απόγονοι των αρχαίων Κουρητών και Ιδαίων Δακτύλων."

Οι διάφοροι μελετητές θέτουν σαν αρχή οικήσεως των Ανωγείων τον 11ο αιώνα, χρησιμοποιώντας σαν κριτήριο τις τοιχογραφίες της παλιάς εκκλησίας του Αγίου Ιωάννη (1310-1330 μ.Χ.), συμπέρασμα κάπως αυθαίρετο, αφού δεν μπορούμε να διαπιστώσουμε αν χτίστηκε ο οικισμός και μετά από πολλά ίσως χρόνια χτίστηκε η εκκλησία, ή αν η εκκλησία προϋπήρχε του οικισμού, ή αν ακόμα η αγιογράφηση έγινε μετά από αιώνες από το χτίσιμο της εκκλησίας.

Ιδιαίτερα όμως θα πρέπει να εξεταστεί και η περίπτωση, ότι τ' Ανώγεια ήταν ένας από τους 15 περίπου αρχαίους και μεσαιωνικούς οικισμούς που έχουν επισημανθεί στην περιοχή και γύρω απ' αυτά και που οι κάτοικοι τους απορροφήθηκαν από τον αναπτυσσόμενο και φύσει οχυρό οικισμό των Ανωγείων και των οποίων συγκέντρωση και συνέχεια αποτελεί το μεγάλο κεφαλοχώρι.

Η ονομασία Ξιγκανώγεια που προέρχεται από τις λέξεις Αξικά Ανώγεια, ίσως να οφείλεται όχι μόνο στην πιθανή ίδρυση των Ανωγείων από τους Αξικούς, αλλά στη θέση των "Ανωγείων Χωρίων" ευρισκόμενη στις πηγές και πρώτες διακλαδώσεις του

Οάξη ποταμού. Μάλιστα και η τοποθεσία περάσματος του ποταμού αυτού ονομάζεται σήμερα Ξικομπέραμα (Οαξικό πέρασμα). Η ονομασία αυτή έχει εκλείψει τελείως και ιδιαίτερα μετά το ολοκαύτωμα των Ανωγείων, δεδομένου ότι από τότε και προς διάκριση τους από τ' άλλα Ανώγεια της Κρήτης ονομάζονταν "Τα καημέν' Ανώγεια".

Η ίδρυση των Ανωγείων μάλλον πρέπει να τοποθετηθεί σε πολύ παλιότερα χρόνια. Ακόμη η λαμπρή ιστορία των Ανωγείων δεν περιορίζεται στους δυο τελευταίους αιώνες, για τους οποίους έχουμε αρκετά και σημαντικά ιστορικά στοιχεία. Πιθανότατα επεκτείνεται σε πολύ παλιότερες περιόδους, ίσως πιο πέρα από την τουρκοκρατία, την ενετοκρατία και τη βυζαντινή εποχή με τη σαρακινοκρατία των 140 χρόνων.

Τα μόνα που γνωρίζουμε, μέχρι στιγμής, από την περίοδο της ενετοκρατίας είναι ότι, τ' Ανώγεια ήταν το μεγαλύτερο χωριό του Μυλοποτάμου, ότι ακόμη Ενετοί εγκαταστάθηκαν σ' αυτά και τα μόνα σημάδια που μαρτυρούν το πέρασμα τους είναι αρκετοί θρύλοι και παραδόσεις, το ενετικό κτίσμα του Τσίπουρα και λίγες από τις σωζόμενες αιωνόβιες καρυδιές, που αυτοί φύτεψαν, δίνοντας παράλληλα και την πρώτη σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη της γεωργίας του χωριού.

Η ευρύτερη περιοχή των Ανωγείων φιλοξενεί ιδιαίτερης αξίας και εξαιρετικού ενδιαφέροντος ιστορικά στοιχεία με διαχρονικότητα που καλύπτει ίχνη ανθρωπίνων εγκαταστάσεων και παρουσίας από την μινωική περίοδο έως και σήμερα.

Η συνεχής παρουσία ανθρώπου οφείλεται στον πλούτο των ορεινών παραγωγικών δραστηριοτήτων που ακόμα και σήμερα αποτελούν την βάση της τοπικής οικονομίας. Στα Ανώγεια επιβιώνουν χαρακτηριστικά με πανάρχαιες ρίζες, τόσο σε επίπεδο γλωσσολογικό όσο και σε επίπεδο της κοινωνικής συμπεριφοράς.

Ο κτηνοτροφικός χαρακτήρας της Ανωγειανής κοινωνίας σε συνδυασμό με τις χειροτεχνικές/βιοτεχνικές δραστηριότητες που στηρίζονται στην κτηνοτροφία απετέλεσαν το πλαίσιο της διατήρησης αυτών των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών.

Παρά το γεγονός λοιπόν ότι η περιοχή κατοικείται από πολύ παλιά δεν είναι ιστορικά εξακριβωμένο, πότε ακριβώς τέθηκαν τα πρώτα θεμέλια του οικισμού των Ανωγείων.

Χάρη στο σεβασμό και την αγάπη που αποδίδουν οι Ανωγειανοί στην πολιτιστική κληρονομιά, στα ήθη και στα έθιμά τους, τα Ανώγεια θεωρούνται το επίκεντρο του σύγχρονου Κρητικού πολιτισμού. Από την περιοχή αυτή κατάγονται οικογένειες με σημαντική προσφορά στην Κρητική και στην ευρύτερη Ελληνική παράδοση. Ο Νίκος Ξυλούρης, τα αδέλφια του, Αντώνης (Ψαραντώνης) και Γιάννης Ξυλούρης, ο Βασίλης Σκουλάς, ο Νικηφόρος Αεράκης, ο Μανώλης Πασπαράκης αποτελούν μόνο ένα δείγμα της πλούσιας πολιτιστικής σποράς των Ανωγείων στον σύγχρονο και παγκόσμιο πολιτισμό. Η "Ανω Γη" του Ψηλορείτη αλλά και ολόκληρης της Κρήτης, δεν είναι μόνο ο τόπος που θα συναντήσεις μετά από μια απολαυστική πανάρχαια διαδρομή, ανάμεσα σε μικρές κοιλάδες και πολύμορφους λόφους, που ελάχιστα έχει αλλάξει από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα. "... (Αυτής της θεάς γης που λατρεύτηκε από τους μινωίτες σαν η Μεγάλη Μητέρα που όμως στάθηκε πάντα στα μέτρα και το μέγεθος του ανθρώπου.)

Το μεγαλείο των αρχαίων θεών της Κρήτης βρίσκεται στο ότι ποτέ δεν ξέχασαν την ανθρώπινη καταγωγή τους. Και οι Ανωγειανοί που θέλουν να κατάγονται από τους αρχαίους Κουρήτες και τους Ιδαίους Δακτύλους, αποτελούν μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από όλα τα στοιχεία του ορεσίβιου κρητικού. Άνθρωποι ατίθασοι, υπερήφανοι για τον τόπο τους, απείθαρχοι, με σκληρές παραδόσεις αλλά και με σπάνιες αρετές. Ταυτισμένοι με το άγριο περιβάλλον του βουνού, συνηθισμένοι να επιβιώνουν σε δύσκολες συνθήκες. Στην διαδρομή προς τα Ανώγεια σου αποκαλύπτεται η διττή φύση της Κρήτης. Από τη μια διασχίζοντας τις χαμηλές κοιλάδες της περιοχής της Τυλίσσου η του Μυλοποτάμου στο δρόμο σου για τα Ανώγεια, αντιλαμβάνεσαι τη γόνιμη θηλυκιά πλευρά της Κρήτης που σαν γνήσια αρχαϊκή Μητέρα Γη γεννά τους μύθους και θρύλους που συντροφεύουν τους κατοίκους της αιώνες τώρα. Από την άλλη, φθάνοντας στ' Ανώγεια και κοιτάζοντας νότια, αποκαλύπτεται ο επιβλητικός όγκος και οι σχηματισμοί της Ίδης, όπως από την αρχαιότητα ονομάζεται ο Ψηλορείτης, που φιλοξενεί έναν άλλο κόσμο, μια άλλη φύση, αρσενικιά. Αιώνες τώρα οι δυο διαφορετικές αυτές πλευρές της Κρήτης διατηρούν ένα συνεχή γόνιμοδιάλογο, αναγκαίο για την ύπαρξη μιας ζωτικής ισορροπίας τόσο φυσικής όσο και πνευματικής. Εδώ στα Ανώγεια θα αισθανθείς την ύπαρξη μιας Κρήτης με πανάρχαιες μνήμες που επιζούν στην καθημερινή ζωή των κατοίκων, στις γιορτές και τα τραγούδια τους, στους μύθους και την προγονική μνήμη αυτού του κόσμου που έχει χτίσει ολόκληρη την ιστορία του γύρω από μια έννοια: Την υπερηφάνεια. Την δύναμη της ψυχής, που την ξαναβρίσκεις αιώνες μετά στην Ιλιάδα. Την ευαισθησία εκείνη που κάνει τον άνθρωπο να ασκεί τη δύναμή του για πράξεις παράτολμες και καμιά φορά παράλογες. Στα Ανώγεια θα νοιώσεις γιατί ο Ψηλορείτης πέρα από ύλη, δύναμη και ιερό βουνό, είναι και η ψυχή της Κρήτης.

Ψυχή που διαπερνά την ανθρώπινη ύπαρξη και της δίνει μια ξεχωριστή διάρκεια. Μέσα από αυτό το συνταίριασμα ύλης και ψυχής αναδεικνύεται ο αποκαλυπτικός μύθος που χαρακτηρίζει την ιδιοσυγκρασία του Ανωγειανού, ενός ξεχωριστού κόσμου της Ορεινής Κρήτης.

Κορυφαίο γεγονός της Αντίστασης του αγωνιζόμενου λαού των Ανωγείων, υπήρξε η καταστροφή και ισοπέδωση του χωριού του. Τον Αύγουστο του 1944 πραγματοποιήθηκε το 3ο ολοκαύτωμα των Ανωγείων (1822, 1867, 1944). Αρχισε τη 13η Αυγούστου και κράτησε μέχρι το τέλος του ίδιου μήνα. Στο Αρμί, την κεντρική πλατεία του χωριού βρίσκεται εγχάρακτη η διαταγή του Γερμανού στρατηγού φρουράρχου Κρήτης. "...Επειδή η πόλις των Ανωγείων είναι κέντρον της αγγλικής κατασκοπίας εν Κρήτη και επειδή οι Ανωγειανοί εξετέλεσαν το φόνο του λοχία φρουράρχου Γενί-Γκαβέ και της υπ' αυτόν φρουράς και επειδή οι Ανωγειανοί εξετέλεσαν το σαμποτάζ της Δαμάστας, επειδή εις Ανώγεια ευρίσκουν άσυλον και προστασίαν οι αντάρται των διαφόρων ομάδων αντιστάσεως και επειδή εκ των Ανωγείων διήλθον και οι απαγωγείς με τον στρατηγόν Φον Κράιπε χρησιμοποιήσαντες ως σταθμόν διακομιδής τα Ανώγεια, διατάσσομεν την ΙΣΟΠΕΔΩΣΙΝ τούτων και την εκτέλεσιν παντός άρρενος Ανωγειανού όστις ήθελεν ευρεθεί εντός του χωριού και περίξ αυτού εις απόστασιν ενός χιλιομέτρου." Χανιά 13-8-44 Ο Στρατηγός Διοικητής Φρουρίου Κρήτης Χ. ΜΙΛΛΕΡ

Η εξουδετέρωση και σύλληψη του αναφερόμενου στη διαταγή φρούραρχου Γενί-Καβέ και της φρουράς του (8 άτομα) πραγματοποιήθηκε την 7-8-1944 στην περιοχή Σφακάκι Ανωγείων, από ενδεκαμελή ομάδα του εφεδρικού Ε.Λ.Α.Σ. Το σαμποτάζ της Δαμάστας πραγματοποιήθηκε το πρωί της 8-8-1944, στον κεντρικό τότε αμαξωτό

δρόμο της Κρήτης και σε μικρή απόσταση δυτικά του χωριού Δαμάστα από ομάδα ανταρτών της Ε.Α.Ο. "Ο ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ" και είχε σαν αποτέλεσμα την ισοπέδωση και του χωριού Δαμάστα και την εκτέλεση των αντρών που πιάστηκαν σ' αυτό από τους Γερμανούς. Μετά την έκδοση της διαταγής που προαναφέραμε, Γερμανοί στρατιώτες, πραγματοποιούν την κύκλωση των Ανωγείων, την 13-8-1941 και αρχίζουν το μακάβριο έργο των εκτελέσεων, της λεηλασίας και της καταστροφής, αφού πρώτα απομάκρυναν τα γυναικόπαιδα που βρέθηκαν μέσα σ' αυτά, μαζί με ελάχιστους ανίκανους γέροντες. Το σύνολο των αντρών και αγοριών είχαν καταφύγει στα λημέρια των ανταρτών και στις δυσπρόσιτες χαράδρες και σπηλιές του Ψηλορείτη.

1.3 ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΑΝΩΓΕΙΩΝ

Το κλίμα της περιοχής είναι εύκρατο με χαρακτηριστικά ορεινού τύπου. Η μέση κατώτερη θερμοκρασία στον αέρα των Ανωγείων είναι +40C και η μέση ανώτερη +35°ο. Ο χειμώνας που διαρκεί από τον Νοέμβριο μέχρι τον Μάρτιο είναι βροχερός, ενώ το καλοκαίρι επικρατεί σχεδόν απόλυτη ανομβρία. Το χιόνι στην ορεινή περιοχή είναι συχνό, με μέσο ετήσιο αριθμό ημερών χιονιού 22. Οι άνεμοι οι οποίοι επικρατούν στην περιοχή είναι βορειοδυτικοί από τον Απρίλιο μέχρι τον Οκτώβριο και νότιοι από Δεκέμβριο μέχρι Μάρτιο.

1.4 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Στην προσπάθεια υιοθέτησης και εφαρμογής ενός τουρισμού προσανατολισμένου προς την αειφορία, απαιτούνται να καταρτιστούν πρότυπα σχέδια αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης τόσο από δημόσια όσο και από ιδιωτική πρωτοβουλία με απώτερο στόχο την προώθηση του τουρισμού μέσα από την προστασία του περιβάλλοντος και με την συμμετοχή ολόκληρου του κοινωνικού ιστού. Βέβαια, στις σημερινές συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, τέτοιες εφαρμογές απαιτούν την διαπεριφερειακή συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων, αλλά και την συνεργασία κρατών. Για τον λόγο αυτό επιβάλλεται να δημιουργηθούν διευρυμένα δίκτυα πληροφόρησης και συνεργασίας, ώστε να επιτευχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Για να γίνει η παρακολούθηση της διαδικασίας της αειφορικής ανάπτυξης και η βελτίωση της διαδικασίας σχεδιασμού, είναι απαραίτητοι κάποιοι δείκτες οι οποίοι βοηθούν στην αξιολόγηση και το συντονισμό της αειφορικής ανάπτυξης. Έχουν αναγνωριστεί δείκτες και για τις τρεις πτυχές της ανάπτυξης αειφορικού τουρισμού - οικολογική, οικονομική και κοινωνική. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού πρότεινε προσφάτως τη χρήση επιλεγμένων δεικτών για αειφορικό τουρισμό, οι οποίοι θα είναι χρήσιμοι στους υπεύθυνους διαχείρισης και διοίκησης του τουριστικού τομέα. Οι επιλεγμένοι δείκτες καθοδηγούν με βάση τις απαιτήσεις που υπάρχουν. Απευθύνονται στην ανάγκη που έχουν οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων για ενημέρωση και είναι εφαρμόσιμοι για τα περισσότερα έθνη ή περιφέρειες.

Ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για την αποκατάσταση της ισορροπίας στις διαταραγμένες σχέσεις τουρισμού και περιβάλλοντος, περνά μέσα από τη βιώσιμη ανάπτυξη, οι αρχές της οποίας για τον τομέα του τουρισμού έχουν εξειδικευθεί με ένα κείμενο σχεδίου δράσης, με τίτλο «Agenda 21 για την ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία – Προς μια περιβαλλοντικά βιώσιμη ανάπτυξη», το οποίο διατύπωσαν από κοινού και συνυπέγραψαν το 1996 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO), το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC) και το Συμβούλιο της Γης (EC). Το κείμενο αυτό αποτελεί μια ολοκληρωμένη θεώρηση των περιβαλλοντικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών μιας περιοχής με στόχο την βελτίωση της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας. Δηλαδή αποτελεί μια συμμετοχική διαδικασία που σκοπεύει να δώσει στις πόλεις και τα χωριά ένα νέο αειφορικό χαρακτήρα.

Σύμφωνα με τον Δαουτόπουλο (2005) τα κύρια χαρακτηριστικά της Τοπικής Agenda 21 που την ξεχωρίζουν από τις άλλες δράσεις είναι:

- ο καθοριστικός ρόλος των τοπικών αρχών στην επίτευξη αειφορίας σε τοπικό επίπεδο,
- η συμμετοχή στην παγκόσμια ευθύνη για τον περιορισμό των αρνητικών επιδράσεων στο περιβάλλον,
- το μοίρασμα των γνώσεων, ιδεών και εμπειριών με άλλες κοινότητες σε παγκόσμια βάση,
- η ευρεία συμμετοχική διαδικασία, όλων των ομάδων του πληθυσμού και η βαθειά προσήλωση στις δημοκρατικές διαδικασίες και
- η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών στοιχείων που ορίζουν την ποιότητα ζωής των πολιτών σε τοπικό επίπεδο.

Η «Agenda 21 για την ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία – Προς μια περιβαλλοντικά βιώσιμη ανάπτυξη» απευθύνεται στις ταξιδιωτικές και τουριστικές επιχειρήσεις, στις κυβερνήσεις, στους εθνικούς οργανισμούς τουρισμού, καθώς και στο ταξιδιωτικό και τουριστικό κοινό, για να μεταφέρει το μήνυμα ότι η ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία έχει βασικό ενδιαφέρον για την προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, που αποτελούν το υπόβαθρο των επιχειρήσεών τους και για να τους προτείνει τα μέτρα που πρέπει να λάβουν. Μεταξύ άλλων, το κείμενο καθιερώνει ορισμένες αρχές στα πλαίσια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, οι οποίες είναι οι εξής (Λογοθέτης, 2001):

- Να βοηθήσει τους ανθρώπους ώστε να ακολουθήσουν μια υγιή και παραγωγική ζωή σε αρμονία με τη φύση.
- Να συνεισφέρει στη διατήρηση, προστασία και αποκατάσταση των φυσικών οικοσυστημάτων.
- Να βασίζεται σε βιώσιμα παραγωγικά και καταναλωτικά πρότυπα.
- Να συνιστά η περιβαλλοντική προστασία ένα ολοκληρωμένο τμήμα των σχεδίων τουριστικής ανάπτυξης.
- Να αντιμετωπίζονται τα ζητήματα της τουριστικής ανάπτυξης με τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων πολιτών στις αποφάσεις σχεδιασμού, προσαρμοσμένες στα τοπικά δεδομένα.
- Να αναγνωρίζει και να υποστηρίζει η τουριστική ανάπτυξη, την ταυτότητα, τον πολιτισμό και τα ενδιαφέροντα του ντόπιου πληθυσμού.

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή, λειτουργία και αποδοτικότητα των παραπάνω χαρακτηριστικών σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ, την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους διεθνείς οργανισμούς, είναι:

- η συνεργασία όσων εμπλέκονται στη τουριστική διαδικασία,
- η τοπική συμμετοχή στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης,
- η εκπαίδευση των επαγγελματιών, των πολιτών και των τουριστών και
- η υψηλή ποιότητα των προσφερομένων τουριστικών υπηρεσιών και εγκαταστάσεων

Συνεργασία: Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο τουρισμός είναι μια περίπλοκη διαδικασία η οποία σχετίζεται με διαφορετικούς τομείς της κοινωνίας και της οικονομίας, γίνεται εμφανές ότι για την βιώσιμη ανάπτυξή του απαιτείται αμοιβαίος σεβασμός, ενότητα και μόνιμη συνεργασία μεταξύ όλων των ιδιωτικών και δημόσιων φορέων, που οι δραστηριότητές τους άπτονται του τουρισμού άμεσα ή έμμεσα σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Μέσω αυτής της συνεργασίας κάθε αναπτυξιακός σχεδιασμός, που αφορά τουριστικές υποδομές, επενδύσεις (δημόσιες ή ιδιωτικές), αλλά και κάθε άλλο στοιχείο που συμβάλλει στην ανάπτυξη και διεύθυνση του τουρισμού γίνεται απόρροια κοινής πολιτικής και στόχων. Είναι ουσιαστικό η συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα να στηρίζεται στην καλή θέληση όλων των μερών για την επιτυχία ενός κοινού σκοπού (βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη) και όχι στην ικανοποίηση ιδιοτελών συμφερόντων.

Σύμφωνα με την Hevre Barioulet (2001) μερικά ζητήματα που πρέπει να βρίσκουν λύση με βάση την αρχή της συνεργασίας στις τουριστικές περιοχές είναι:

- Ο έλεγχος της κατανάλωσης του νερού και των μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με σκοπό την μείωση της μη ορθολογικής χρήσης τους.
- Η μείωση των απορριμμάτων και η εξασφάλιση της ανακύκλωσής τους.
- Ο έλεγχος και η μείωση των προβλημάτων κυκλοφοριακής συμφόρησης και ρύπανσης ιδιαίτερα σε περιοχές φυσικού και πολιτιστικού κάλλους και η χρήση μέσων μεταφοράς φιλικών προς το περιβάλλον.
- Η οργάνωση και ο έλεγχος της πρόσβασης των τουριστών σε οικολογικά ευάλωτες περιοχές.
- Η συγχρηματοδότηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας.
- Η χορήγηση κινήτρων και βοήθειας στις τουριστικές επιχειρήσεις ώστε, να υιοθετούν περιβαλλοντικές πολιτικές ανάπτυξης.

Τοπική συμμετοχή: Οι ανάγκες, οι προσδοκίες, τα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά και τα προβλεπόμενα οφέλη από τον τουρισμό διαφέρουν σημαντικά από την μια περιοχή στην άλλη. Έτσι δεν υπάρχει ένα είδος σχεδιασμού βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης που να ταιριάζει σε περισσότερους από έναν τουριστικούς προορισμούς. Αν και γενικές κατευθυντήριες γραμμές μπορούν να ορισθούν σε εθνικό επίπεδο, ωστόσο οι τοπικές κοινωνίες με συμμετοχή εκπροσώπων όλων των τοπικών φορέων (δημόσιο, τουριστική βιομηχανία, μη-κυβερνητικές περιβαλλοντικές και πολιτιστικές οργανώσεις, οργανώσεις πολιτών, επιστημονικοί φορείς κ.λ.π.) και συχνή επικοινωνία με τον τοπικό πληθυσμό είναι εκείνοι που θα

σχεδιάσουν και θα αναπτύξουν το είδος του τουρισμού που θέλουν να προσφέρουν. Χρήσιμο εργαλείο για την πραγμάτωση μιας τέτοιας διαδικασίας έχει αποδειχθεί η δημιουργία και εφαρμογή της Τοπικής Ατζέντας 21.

Με την εξασφάλιση της τοπικής συμμετοχής στον σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης επιτυγχάνεται:

- ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας η οποία επιφέρει κέρδη κυρίως στην τοπική κοινωνία και όχι σε εξωτερικούς οικονομικούς παράγοντες, (π.χ πολυεθνικές εταιρίες ξενοδοχείων, τουριστικών γραφείων κ.λ.π.),
- καλύτερη αποδοχή του τουρισμού από τους κατοίκους της περιοχής,
- ενεργητική συμμετοχή των κατοίκων για την διατήρηση των τοπικών τουριστικών πηγών.

Εκπαίδευση: Η άρτια επαγγελματική κατάρτιση όχι μόνο των διευθυντικών στελεχών του τουρισμού αλλά όλων όσων απασχολούνται σε αυτόν, συνεισφέρει στην καλύτερη προσφορά τουριστικών υπηρεσιών και στην ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος. Επιπλέον, ο εμπλουτισμός των επαγγελματικών εκπαιδευτικών ή επιμορφωτικών προγραμμάτων με θέματα που αφορούν τις έννοιες, τα κριτήρια, τα οφέλη, και τις πρακτικές του βιώσιμου τουρισμού βοηθά τους ανθρώπους που ασχολούνται με αυτόν να προβληματιστούν, να αναζητήσουν τους παράγοντες που συνεισφέρουν στην βιωσιμότητα του τουριστικού προϊόντος και να κατανοήσουν σε βάθος τις διαφορετικές πρακτικές μεταξύ μαζικού τουρισμού και εναλλακτικών τουριστικών μοντέλων (αγροτουρισμός, οικοτουρισμός, ιστορικός τουρισμός, πολιτισμικός τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός κ.λ.π.). Μερικά από τα γενικά θέματα μιας τέτοιας εκπαίδευσης/επιμόρφωσης μπορούν να είναι:

- Έννοια, αρχές, και πρακτικές βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.
- Είδη και χαρακτηριστικά εναλλακτικών μορφών τουριστικής ανάπτυξης.
- Ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας.
- Ζητήματα προστασίας πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Είδη προς εξαφάνιση (του ζωικού και φυτικού βασιλείου) και σχετική νομοθεσία.
- Ζητήματα διεθνούς περιβαλλοντικής νομοθεσίας.
- Πιστοποιητικά περιβαλλοντικής ποιότητας (π.χ. μπλε σημαίες) και κριτήρια απόκτησής τους.

Η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα κοινωνικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας είναι ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης βιώσιμων κοινωνιών και κατ' επέκταση βιώσιμου τουρισμού. Σε μια τέτοια εκπαιδευτική διαδικασία μπορούν να συνεισφέρουν όλοι οι τυπικοί και άτυποι εκπαιδευτικοί φορείς (εκπαιδευτικά ιδρύματα, μη κυβερνητικοί οργανισμοί, οργανώσεις πολιτών, μέσα μαζικής ενημέρωσης, ενώσεις καταναλωτών κ.λ.π.) που διαθέτει μια κοινωνία με κάθε τυπικό και άτυπο εκπαιδευτικό μέσο (περιβαλλοντική εκπαίδευση, εκπαίδευση καταναλωτών, αγωγή υγείας, διαφήμιση, ενημερωτικές εκστρατείες, δημόσιες συζητήσεις κ.λ.π.). Στόχος τέτοιου είδους γενικού ενδιαφέροντος εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων πρέπει να είναι η

ενημέρωση / ευαισθητοποίηση των πολιτών με σκοπό την προβολή και την υιοθέτηση νέων συμπεριφορών και πρακτικών που προάγουν την βιωσιμότητα.

Τέλος, εκτός από τους εργαζόμενους στον τουρισμό και τους πολίτες των τουριστικών περιοχών είναι χρήσιμο να ενημερώνονται και να ευαισθητοποιούνται οι επισκέπτες τους. Πληροφορίες σχετικές με το περιβάλλον, τον πολιτισμό, τις τοπικές συνήθειες και τις ανάγκες του κάθε τουριστικού προορισμού, θα τους βοηθήσουν να ενταχθούν ομαλότερα στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον που πρόκειται να επισκεφθούν. Τέτοια ενημέρωση επιτυγχάνεται με την προμήθεια σχετικών πληροφοριών στους τόπους μόνιμης διαμονής των τουριστών, με συμφωνίες μεταξύ των τουριστικών προορισμών και των τουριστικών πρακτόρων, με φυλλάδια πληροφοριών σε περιοχές διακίνησης επιβατών (αεροδρόμια, λιμάνια, σταθμοί λεωφορείων και τρένων) και σε τουριστικά καταλύματα (ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, κάμπινγκ, κ.λ.π.).

Ποιότητα: Η διατήρηση του κύρους του τουριστικού προϊόντος κάθε περιοχής γίνεται όλο και δυσκολότερη στα πλαίσια του συνεχώς αυξανόμενου ανταγωνισμού σε διεθνές επίπεδο. Η προσφορά ποιοτικού τουρισμού που εξασφαλίζει την προστασία των τουριστικών πηγών και ικανοποιεί τις επιθυμίες των επισκεπτών και των μόνιμων κατοίκων πρέπει να είναι κύριο μέλημα όλων των φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών) που σχεδιάζουν και διευθύνουν την τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής με στόχο την βιωσιμότητά της.

Η έννοια ποιοτικός τουρισμός δεν ταυτίζεται απαραίτητα με την έννοια πολυτελής-ακριβός τουρισμός. Αναφέρεται στο είδος τουριστικής δραστηριότητας η οποία προστατεύει τις τουριστικές πηγές, προσελκύει τουρίστες που σέβονται την τοπική κοινωνία και το περιβάλλον της και προσφέρει τουριστικά αξιοθέατα, ανέσεις και υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στην αξία των χρημάτων που δαπανώνται γι' αυτά.

1.5 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΝΤΑΙ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Κατά την επίσκεψη μας στον ορεινό οικισμό Ανωγείων τα

- Τα **ακραία καιρικά φαινόμενα** είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα τα οποία παρουσιάζονται κυρίως κατά την χειμερινή περίοδο, λόγω των χαμηλών θερμοκρασιών, καθώς αποτρέπει την διέλευση των τουριστών ή τον αποκλεισμό τους. Ένα ακόμα πλήγμα για την κοινωνία των Ανωγείων είναι η απόφαση του υπουργείου εσωτερικών που αναφέρει ότι τα Ανώγεια βρίσκονται στην Δ' ζώνη και δεν δικαιούνται πλέον επιδόματα θέρμανσης για τα σχολεία τα οποία λειτουργούν στην περιοχή.
- Το **οδικό δίκτυο** των Ανωγείων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί επικίνδυνο κυρίως λόγω της μορφολογίας της περιοχής και της έλλειψης υποδομών για την ανακατασκευή των δρόμων και την διαπλάτυνσή τους. Αυτός είναι ο λόγος που υπάρχει η δυσκολία μετακινήσεων όχι μόνο των κατοίκων αλλά και των τουριστών που τον επιλέγουν, όχι μόνο για καλοκαιρινό προορισμό αλλά και για χειμερινό λόγω του χιονοδρομικού κέντρου στο οροπέδιο της Νίδας.

- Η **εποχιακή τουριστική ζήτηση** είναι ένα πρόβλημα το οποίο απασχολεί τους κατοίκους αλλά και τους επιχειρηματίες του οικισμού, γιατί είναι ένας σοβαρός λόγος για την αύξηση της ανεργίας στην συγκεκριμένη περιοχή και την φυγή των νέων από τους αγροτικούς οικισμούς. Ενώ διαθέτει αθλητικές χειμερινές εγκαταστάσεις και ξενοδοχειακά καταλύματα, είναι σαφώς δύσκολο κάποιος να αποδεχτεί κάποιον οικισμό της Κρήτης ως χειμερινό προορισμό. Για αυτό και γίνεται προσπάθεια να αναπτυχθεί ο αγροτικός τουρισμός όπως έχει αναφερθεί προηγουμένος.
- Η **ελλειπή νοσοκομιακή περίθαλψη** είναι ένα ακόμα πολύ σημαντικό πρόβλημα της περιοχής, καθώς ο περιορισμένος αριθμός ιατρών δημιουργεί μια σχετικά μεγάλη ανασφάλεια των κατοίκων, η οποία οδηγεί τους νεότερους στις μεγαλύτερες πόλεις.
- Η **ύδρευση και αποχέτευση** της περιοχής επηρεάζει άμεσα την ζωή των κατοίκων και την ανάπτυξη του οικισμού, καθώς κατά την διάρκεια του χειμώνα και συγκεκριμένα την περίοδο των χιονοπτώσεων, τα αντλιοστάσια τα οποία στέλνουν νερό από το Δοξάρο στην δεξαμενή παρουσιάζουν συχνά εμπλοκές με αποτέλεσμα να μένει ένας ολόκληρος οικισμός με λιγοστά αποθέματα νερού.

1.6 ΠΙΘΑΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

Όπως ανέφερθηκε και στην προηγούμενη ενότητα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή είναι αρκετά και ουσιαστικά για τη μη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

- Για τα ακραία καιρικά φαινόμενα μπορεί να μην υφίσταται κάποια ουσιαστική λύση αλλά η οργάνωση του δήμου και η σωστή λειτουργία του κρατικού μηχανισμού μπορούν έγκαιρα να αποτρέψουν αυτού του είδους προβλήματα. Επίσης μια άλλη διάσταση αυτών των φαινομένων είναι η σωστή «τουριστική» διαχείριση τους και η σωστή προβολή και διαφήμιση με σκοπό την ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού και συνάμα του αγροτουρισμού. Πράγμα το οποίο θα διαφοροποιήσει την μέχρι τώρα εποχιακή τουριστική ζήτηση και θα βοηθήσει όχι μόνο βιωσιμότητα του τόπου αλλά θα μειώσει και την διαφυγή των νέων στα μεγάλα αστικά κέντρα.
- Το μείζον πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι αλλά και οι τουρίστες έχει αναλάβει να επιλύσει ο Περιφερειάρχης Κρήτης Σταύρος Αρναουτάκης σε συνεργασία με το ΕΣΠΑ μέσω του έργου «Βελτίωση Οδικής Ασφάλειας στο Επαρχιακό Οδικό Δίκτυο της Περιφέρειας Κρήτης» και συγκεκριμένα με την «Κατασκευή και βελτίωση κόμβων στην Περιφερειακή Ενότητα Ηρακλείου». Ειδικότερα με το νέο υποέργο που δημοπρατήθηκε (1.180.000 ευρώ) πρόκειται να κατασκευαστούν-βελτιωθούν οι παρακάτω κόμβοι:
 - Κόμβος στη συμβολή των οδών Αυλή – Ίνι – Σχοινιάς (οικισμός Ίνι).
 - Κόμβος Μοίρες – Μάταλα και Σίβα – Καμηλάρι.
 - Κόμβος στην συμβολή των οδών Πετροκεφάλι – Πιτσίδα και Πετροκεφάλι – Σίβα(θέση Αγ. Μαρίνα).
 - Κόμβος στην Κ. Πουλιά (συμβολή των οδών προς Άνω Πουλιά, προς Άνω Καστελιανά και δημοτικών δρόμων)

- Κόμβος στη διακλάδωση προς Ι.Τ.Ε. (κόμβος επ. οδ. Ηρακλείου – Βουτών περι τη χ.θ. 3+750).
 - Κόμβος Φαιστού με δρόμο προς Πιτσίδα (Φαιστός – Πετροκεφάλι – Πιτσίδα).
 - **Κόμβος Κυλιστού (επί της επαρχ. οδού Γωνιές - Ανώγεια).**
 - Κόμβος οικισμού Αμιρά.
- Η ελλειπής νοσοκομειακή περίθαλψη είναι ένα από τα προβλήματα το οποίο μπορεί να αντιμετωπιστεί με την δραστηριοποίηση των τοπικών αρχών σε συνεργασία με την περιφέρεια Κρήτης, για την ανάπτυξη και τον εφοδιασμό του Κέντρου Υγείας το οποίο είναι υπό την εποπτεία του Γενικού Νοσοκομείου Ρεθύμνου.
 - Ο Δήμος Ανωγείων συνεργαζόμενος με το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων έχει υπερψηφίσει και αναθέσει το πρόγραμμα «**Μικροεπεκτάσεις δικτύου - ύδρευσης – βελτιωτικές παρεμβάσεις**» στις 06/04/2013 προλαμβάνοντας έτσι τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η περιοχή τον χειμώνα του 2012, όπου τα αποθέματα νερού επαρκούσαν μόνο για ύδρευση και όχι άρδευση, πλήττοντας έτσι την αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή.

1.7 ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Το σύνολο των προγραμμάτων που έχουν εφαρμοστεί ή βρίσκονται σε εξέλιξη στο Δήμο Ανωγείων συγκλίνουν στην προσπάθεια ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης με άξονα τις ήπιες μορφές τουρισμού. Ειδικότερα αφορούν αφενός μεν στην ενδυνάμωση του τουρισμού σε άμεση διασύνδεση με την προστασία του περιβάλλοντος και του τρόπου ζωής των κατοίκων της περιοχής και αφετέρου στην ενθάρρυνση του τοπικού πληθυσμού να ασχοληθεί με την μεταποιητική δραστηριότητα αξιοποιώντας τα πρωτογενή προϊόντα. Βασική παράμετρος σε αυτή τη λογική αποτελεί η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τρόπου ζωής των κατοίκων της υπαίθρου και η παράλληλη δημιουργία επιπλέον εισοδημάτων και η αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής. Η φιλοσοφία αυτών των προγραμμάτων αφορά στην δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης με σκοπό την συγκράτηση του πληθυσμού μέσω της δημιουργίας προϋποθέσεων απασχόλησης και αύξησης του εισοδήματος μέσα στην περιοχή. Τα προγράμματα μέσα από τα οποία θα μπορούσαν να αντληθούν πόροι για την ενίσχυση τουριστικών δραστηριοτήτων προέρχονται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, στοχεύοντας στην εφαρμογή αειφόρου αγροτικής ανάπτυξης και στην ενδυνάμωση τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο κάποιων μειονεκτικών περιοχών. Τα κυριότερα προγράμματα που εφαρμόζονται στο υπό μελέτη δήμο και αφορούν την τουριστική ανάπτυξη του δήμου είναι τα εξής:

Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER+, η οποία αφορά την καινοτομική αγροτική ανάπτυξη. Το υπό μελέτη πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, από το Τμήμα Προσανατολισμού (ΕΓΤΠΕ-Π 26), από το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων και από το αντίστοιχο Υπουργείο Γεωργίας. Για την Ελλάδα ως υπεύθυνη αρχή για την υλοποίηση της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER+ έχει οριστεί το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Αποτελεί την συνέχεια των κοινοτικών πρωτοβουλιών LEADER I & LEADER II, που αποτέλεσαν την ουσιαστική κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη της υπαίθρου.

Το Εθνικό Πρόγραμμα LEADER+ υιοθετεί δύο γενικούς αναπτυξιακούς στόχους, οι οποίοι είναι οι εξής (www.anka.gr):

(i) Η ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω πιλοτικών εφαρμογών. Με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών περιοχών. Επίσης, μέσω των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων στις περιοχές ενισχύεται η ανάπτυξη τους, με σκοπό να μειωθούν οι ανισότητες που παρατηρούνται στην ποιότητα ζωής των κατοίκων, κυρίως μεταξύ ορεινών και μη ορεινών περιοχών.

(ii) Η ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών, σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Ο στόχος αυτός βρίσκεται σε αντιστοιχία με τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ανάπτυξη διατήρηση και ενίσχυση ενός βιώσιμου κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιοχές.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+ περιλαμβάνει 4 άξονες προτεραιότητας, που η κάθε μία διαθέτει κάποιες δράσεις, οι οποίες εντάσσονται σε κάποια μέτρα. Έτσι, οι άξονες προτεραιότητας του υπό εξέταση προγράμματος είναι οι εξής:

(I) Άξονας Προτεραιότητας 1: «Ολοκληρωμένες και πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης». Πρόκειται για το βασικό άξονα της πρωτοβουλίας LEADER+, αφού παρουσιάζει τη μεγαλύτερη χρηματοδοτική βαρύτητα και είναι απαραίτητο να περιλαμβάνεται σε όλα τα τοπικά αναπτυξιακά σχέδια που υποβάλλονται. Ο άξονας αυτός αποτελείται από 4 μέτρα, που τα κάθε ένα από αυτά περιλαμβάνει κάποιες δράσεις υλοποίησης της υπό εξέταση πρωτοβουλίας. Τα μέτρα και οι αντίστοιχες δράσεις του 1^{ου} Άξονα προτεραιότητας είναι:

α) Μέτρο 1.1: «Τεχνική Στήριξη των Φορέων Υλοποίησης (Ομάδων Τοπικής Δράσης). Το μέτρο αυτό αφορά δράσεις όπως την υποστηρικτική ενίσχυση των φορέων υλοποίησης των προγραμμάτων τόσο σε προσωπικό όσο και σε τεχνολογικό εξοπλισμό, ώστε να είναι σε θέση να αξιολογούν τα επενδυτικά σχέδια και να προχωρούν σε ενέργειες με στόχο πάντα την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της υπαίθρου.

β) Μέτρο 1.2. «Ενισχύσεις σε Επενδύσεις - Στήριξη στην Επιχειρηματικότητα». Το μέτρο αναφέρεται σε δράσεις που έχουν να κάνουν με θέματα του αγροτικού τουρισμού, όπως ανάδειξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ιδιαίτερα του αγροτουρισμού, μέσα σε επαγγελματικά πρότυπα και ανεπτυγμένα δίκτυα (clusters). Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η δυναμικότητα των αγροτικών περιοχών και ιδιαίτερα των μειονεκτικών ορεινών περιοχών. Επίσης, με το μέτρο αυτό επιδιώκεται η ανάδειξη των αγροτικών επιχειρήσεων μέσω της προώθησης νέων τεχνικών,

εφαρμογή σύγχρονης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, ώστε να αναβαθμιστεί η τοπική οικονομία.

γ) Μέτρο 1.3. «Υποστηρικτικές Ενέργειες». Το μέτρο αυτό αφορά την προώθηση ενεργειών που ενισχύουν τις δράσεις για την ολοκληρωμένη βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου, όπως η κατάρτιση του ανθρωπίνου δυναμικού, η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και η προβολή της υπαίθρου και των ενεργειών από τους συλλογικούς φορείς.

δ) Μέτρο 1.4. «Προστασία, Ανάδειξη και Αξιοποίηση Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Το μέτρο αυτό αναφέρεται σε δράσεις που αναδεικνύουν την ταυτότητα και την φυσιογνωμία μιας περιοχής, αλλά παράλληλα και σε θέματα προστασίας περιοχών φυσικού κάλλους, όπως –περιοχές NATURA 2000.

(II) Άξονας Προτεραιότητας 2: «Στήριξη Συνεργασίας μεταξύ αγροτικών Περιοχών». Στόχος αυτού του άξονα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+ είναι να καταφέρουν οι αγροτικές περιοχές να ξεφύγουν από την απομόνωση στην οποία έχουν περιέλθει. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω της συνεργασίας και της ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών όλων των εμπλεκόμενων φορέων τόσο σε τοπικό, εθνικό και διακρατικό επίπεδο. Έτσι, ο άξονας αυτός αποτελείται από 2 επιμέρους μέτρα, τα οποία είναι τα εξής:

α) Μέτρο 2.1. «Συνεργασία μεταξύ Περιοχών της χώρας: Διατοπική και Διαπεριφερειακή Συνεργασία».

β) Μέτρο 2.2. «Διακρατική Συνεργασία»

(III) Άξονας Προτεραιότητας 3: «Δικτύωση». Ο άξονας αυτός αφορά την στήριξη της λειτουργία του Ελληνικού δικτύου LEADER και την στήριξη του σχεδίου δράσης της Μονάδας Εμπύχωσης Δικτύου LEADER (Μ.Ε.Δ.). Ο άξονας αυτός αποτελείται από τα παρακάτω αντίστοιχα μέτρα:

α) Μέτρο 3.1. «Λειτουργία Δικτύου LEADER». Το μέτρο αυτό αναφέρεται στο δίκτυο LEADER, στο οποίο συμμετέχουν οι ομάδες τοπικής δράσης αλλά και όλοι οι φορείς αγροτικής ανάπτυξης, οι οποίοι συνεργάζονται προκειμένου βγουν χρήσιμα συμπεράσματα μέσα από τις ξεχωριστές εμπειρίες και γνώσεις, που διαθέτουν.

β) Μέτρο 3.2. «Μονάδα Εμπύχωσης Δικτύου LEADER+ (Μ.Ε.Δ.)». Η μονάδα αυτή αποτελεί τον φορέα που έχει ως σκοπό την υποστήριξη των ενεργειών και εκδηλώσεων που απαιτούνται για την μετάδοση και διακίνηση της πληροφορίας μέσα στο δίκτυο που έχει δημιουργηθεί.

(IV) Άξονας Προτεραιότητας 4. «Διαχείριση – Παρακολούθηση- Αξιολόγηση του Προγράμματος». Ο άξονας αυτός έχει να κάνει με τη δημιουργία επιτροπών που θα ασχολούνται με θέματα διαχείρισης, παρακολούθησης και αξιολόγησης των προγραμμάτων, με σκοπό να συντονίζονται, να ελέγχονται αλλά και να επιταχύνονται όλες οι διαδικασίες της εφαρμογής του LEADER+, αλλά και να υπάρχει πλήρης συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Επίσης, μέσω της αξιολόγησης, όλες οι προηγούμενες εμπειρίες αξιοποιούνται, ώστε να δημιουργηθούν πρότυπα καλών πρακτικών, τα οποία και θα αποτελέσουν τους προπομπούς για την ορθή εκτέλεση του LEADER+.

Το LEADER+ μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για μια αλυσιδωτή αντίδραση θετικών, για την τοπική κοινωνία, αλλαγών και την τοπική οικονομία, όπως η τουριστική προβολή της περιοχής μελέτης, η παραγωγή εναλλακτικού/επιπρόσθετου εισοδήματος για τους κατοίκους, η ενίσχυση υφιστάμενων επαγγελματικών δράσεων, η είσοδος νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, η μείωση της ανεργίας και η αύξηση του ανταγωνισμού, που συνδράμει στη παραγωγή και προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας.

Κοινοτική Πρωτοβουλία EQUAL

Η κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL αφορά τη μείωση των διακρίσεων και των ανισοτήτων και χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Η πρωτοβουλία αυτή, δεν περιλαμβάνει μέτρα που να προωθούν άμεσα τον τουρισμό, όμως προωθεί τη δημιουργία γυναικείων συνεταιρισμών που είναι δυνατόν να δραστηριοποιηθούν στους τουριστικούς προορισμούς.

Ο.Π.Α.Α.Χ.

Το Πρόγραμμα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, "Ανάπτυξη Αγροτικού Χώρου 2007-2013 «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ»", έχει τέσσερις άξονες :

Άξονας 1: "Διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, της δασοκομίας και του αγροδιατροφικού τομέα"

Άξονας 2 : "Προστασία του περιβάλλοντος και αειφόρος διαχείριση των φυσικών πόρων"

Άξονας 3 : Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της αγροτικής οικονομίας"

Άξονας 4: Δημιουργία τοπικών ικανοτήτων για την απασχόληση και την διαφοροποίηση στις αγροτικές περιοχές μέσω της προσέγγισης Leader"

Οι παρεμβάσεις του Άξονα 3 στοχεύουν κυρίως στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της χώρας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προώθηση δραστηριοτήτων εκτός της γεωργίας, στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας και στην αναστροφή των δυσμενών τάσεων της πληθυσμιακής συρρίκνωσης σε μια ελκυστικότερη ύπαιθρο με προοπτικές ήπιας ανάπτυξης.

Ουσιαστικά ο άξονας 3 αποτελεί την συνέχεια των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ) τόσο του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων όσο και των ΠΕΠ.

Συγκεκριμένα οι περιοχές που θα εφαρμοσθεί είναι οι ίδιες που υλοποιήθηκαν τα ΟΠΑΑΧ την προηγούμενη προγραμματική περίοδο.

Η διαφορά του με τον άξονα 4, βασίζεται ουσιαστικά στις ιδιαιτερότητες της προσέγγισης LEADER.

Το περιεχόμενο και των δύο αξόνων είναι σχεδόν το ίδιο. Ο άξονας 4 εμπεριέχει απλώς και τμήμα των δράσεων του άξονα 1, ενώ διαφοροποιείται και σε ορισμένες από τις προϋποθέσεις του άξονα 3. Επίσης ο άξονας 3 εφαρμόζεται κυρίως σε περιοχές χαρακτηρισμένες ως ορεινές-μειονεκτικές ενώ ο άξονας 4 εφαρμόζεται για πρώτη φορά και σε πεδινές περιοχές.

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό είναι ότι κατά κανόνα στις περιοχές που υλοποιείται ο άξονας 3 δεν μπορούν να υλοποιηθούν δράσεις του άξονα 4.

Εξαιρέση αποτελεί η περιοχή που εφαρμόζεται ο άξονας 4 για το τοπικό πρόγραμμα. Συγκεκριμένα εξαιρούνται από τον παραπάνω περιορισμό οι περιοχές που εντάσσονται στο τοπικό μας πρόγραμμα και κατά την Γ' προγραμματική περίοδο αποτελούσαν περιοχές των ΟΠΑΑΧ Μαλεβυζίου και Μυλοποτάμου καθώς και η πρώην επαρχία Αμαρίου.

Στις περιοχές αυτές ανήκουν οι Δήμοι Ζαρού, Ρούβα,Κρουσώνα, Τυλίσου από τον Νομό Ηρακλείου,και οι Δήμοι Ανωγείων, Γεροποτάμου, Κουλούκωνα, Κουρητών, Συβρίτου καθώς και η Κοινότητα Ζωνιανών απο τον Νομό Ρεθύμνης.

Στην προηγούμενη εφαρμογή των ΟΠΑΑΧ η εταιρία είχε παίξει ουσιαστικό ρόλο στην υλοποίησή τους, αποτελώντας, όπως και άλλες Αναπτυξιακές Εταιρίες της Κρήτης αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας, ένα αποκέντρωμένο μηχανισμό για την ενημέρωση - ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού,παρέχοντας ταυτόχρονα σημαντικές υπηρεσίες προς το Υπουργείο και την Περιφέρεια Κρήτης.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΡΗΤΗ – ΠΡΑΣΙΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κεντρικός στρατηγικός στόχος του προγράμματος είναι: η βιώσιμη και πράσινη ανάπτυξη της περιοχής, μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων με τη συμμετοχή του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου, προκειμένου να καταστεί ένας ελκυστικός τόπος διαβίωσης.

Λαμβάνοντας υπόψη την υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής παρέμβασης και ιδιαίτερα τα κοινωνικο-οικονομικά της χαρακτηριστικά, τα αποτελέσματα των αναπτυξιακών παρεμβάσεων των Β' και Γ' Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης στην περιοχή, τα πλεονεκτήματα, αδυναμίες, ευκαιρίες και απειλές που την αφορούν, τις προτεραιότητες του ΕΣΠΑ και του ΠΑΑ, καθώς και του ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου, είναι φανερό ότι το Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα «Κρήτη – Πράσινη Ανάπτυξη», μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη της περιοχής παρέμβασης, προσδίδοντας προστιθέμενη αξία και πολλαπλασιαστικά οφέλη ολοκληρωμένων παρεμβάσεων.

Μέσω του προγράμματος προωθείται μια αναπτυξιακή στρατηγική η οποία: λαμβάνει υπ' όψη τα χαρακτηριστικά, τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες της περιοχής παρέμβασης αξιοποιεί τους υπάρχοντες οικονομικούς, περιβαλλοντικούς και πολιτισμικούς πόρους αξιοποιεί τα υπάρχοντα και δημιουργεί νέα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα ιδιαίτερα στον τομέα της πράσινης δραστηριότητας δημιουργεί προϋποθέσεις συγκράτησης του πληθυσμού αλλά και προϋποθέσεις προσέλκυσης

μίας κρίσιμης μάζας δυνητικών επισκεπτών σέβεται το φυσικό περιβάλλον και δρα θετικά προς τις όμορες περιοχές συνεκτιμά τις υπάρχουσες αλλά και τις επερχόμενες επιπτώσεις των εξωγενών παραγόντων, ιδίως αυτές που σχετίζονται με την περαιτέρω έκθεση της τοπικής οικονομίας στις δυνάμεις της αγοράς και τη πιθανή σταδιακή μείωση των αναπτυξιακών κινήτρων στο απώτερο μέλλον στηρίζεται στη δραστηριοποίηση και συνεργασία των τοπικών φορέων αλλά και την ενεργή συμμετοχή του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού προωθεί διαφοροποιημένους αναπτυξιακούς στόχους, με βάση τα χαρακτηριστικά, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες συγκεκριμένων εστιών-πόλων ανάπτυξης, αποσκοπώντας στη διάχυση της ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή παρέμβασης λειτουργεί προσθετικά και συμπληρωματικά στον αναπτυξιακό προγραμματισμό, τις εθνικές και Ευρωπαϊκές πολιτικές που αφορούν την περιοχή παρέμβασης. υπερβαίνει την αποσπασματικότητα στον σχεδιασμό και υιοθετεί μία ολοκληρωμένη αναπτυξιακή προσέγγιση και την εφαρμογή συνδυασμένων παρεμβάσεων, προσαρμοσμένων στις τοπικές ανάγκες και δυνατότητες

Αναλυτικότερα το πρόγραμμα στοχεύει σε συνδυασμό και με τις δράσεις του ΕΣΠΑ και του ΠΑΑ:

- Στην αναστροφή των αρνητικών δημογραφικών τάσεων στην περιοχή.
- Στην ανάσχεση των αρνητικών ρυθμών ανάπτυξης.
- Στην αναστροφή της πληθυσμιακής αιμορραγίας με την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.
- Στην «μεγέθυνση» της τοπικής οικονομίας με την στήριξη «επιχειρηματικών» δράσεων τοπικής εμβέλειας.
- Οι παραπάνω στόχοι επιτυγχάνονται μέσα από άξονες και μέτρα που αφορούν στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και μέσα από δράσεις αναβάθμισης των βασικών υποδομών, κοινωνικών υπηρεσιών, αναζωογόνησης και δημιουργίας ελκυστικών χωριών, προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος, αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και του προώθησης εναλλακτικού τουρισμού.

Στο παραπάνω πλαίσιο, το Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα συνιστά μια δέσμη παρεμβάσεων που αποσκοπούν στην αειφόρο ανάπτυξη, στην οικονομική και κοινωνική συνοχή και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της περιοχής παρέμβασης. Στόχος είναι η δημιουργία μιας «ανταγωνιστικής κοινωνίας-οικονομίας» σε τοπική κλίμακα, που θα ενδυναμώνει τις προοπτικές για ευημερία στον πληθυσμό της περιοχής παρέμβασης.

Οι στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος προωθούν ολοκληρωμένες αναπτυξιακές παρεμβάσεις, οι οποίες θα διαχέονται σε όλη την περιοχή παρέμβασης και θα λειτουργούν συμπληρωματικά και προσθετικά με άλλες παρεμβάσεις εντός και πλησίον της περιοχής παρέμβασης, με σκοπό την δημιουργία μίας ολοκληρωμένης αναπτυξιακής στρατηγικής.

Στρατηγικός Στόχος 1

Ο πρώτος στρατηγικός στόχος αφορά στην επίτευξη περιβαλλοντικής ισορροπίας, δια μέσου της προστασίας και της ανάδειξης των περιβαλλοντικών στοιχείων της περιοχής και στην ανάδειξη του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

(Ο στόχος αυτός σχετίζεται κυρίως με τον 1ο και 2ο Άξονα του προγράμματος).

Στρατηγικός Στόχος 2

Δεύτερος στρατηγικός στόχος είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, μέσω της βελτίωσης των υποδομών, της εξυπηρέτησης του πολίτη, της επίτευξης κοινωνικής ισορροπίας και διατήρησης της κοινωνικής συνοχής στην περιοχή παρέμβασης. (Ο στόχος αυτός σχετίζεται κυρίως με τον 1ο και 3ο Άξονα του προγράμματος).

Στρατηγικός Στόχος 3

Ο τρίτος στρατηγικός στόχος αφορά στην ισόρροπη ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, στην αύξηση των εισοδημάτων και της απασχόλησης, στην ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής, στην ισόρροπη ανάπτυξη της οικονομίας αποσκοπώντας στην υπέρβαση των αρνητικών επιπτώσεων που έχουν εμφανιστεί ή αναμένεται να εμφανιστούν στη περιοχή λόγω των διαρθρωτικών μεταβολών στον πρωτογενή τομέα. Παράλληλα όμως ο στόχος αυτός εμπεριέχει όχι μόνο το στοιχείο της ανταγωνιστικότητας αλλά και αυτό της κοινωνικής συνοχής και του περιορισμού της απομόνωσης κοινωνικών ομάδων και χωρικών εστιών ανάπτυξης. (Ο στόχος αυτός σχετίζεται κυρίως με τον 4ο Άξονα του προγράμματος).

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πρόκειται για ένα απλό ερωτηματολόγιο 16 συνολικά ερωτήσεων, προκειμένου να υπάρξει μια ενδεικτική αποτίμηση της κατάστασης. Ερωτήθηκαν 100 δημότες που αποτελούν το 3,22% του συνολικού πληθυσμού, λαμβάνοντας υπόψη ότι σύμφωνα με την απογραφή του 2011 το σύνολο του μόνιμου πληθυσμού είναι της τάξεως των 3105 κατοίκων περίπου. Παρόλα αυτά, επισημαίνεται ότι οι 100 ερωτηθέντες στο σύνολο του πραγματικού πληθυσμού (της τάξης των 3054 κατοίκων), αντιπροσωπεύουν ένα δείγμα που αποτελεί το 3,27% του πραγματικού πληθυσμού.

1. Ποιό είναι το φύλο σας; [Προκειμένου να αντληθεί πληροφορία σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής οι άντρες κάτοικοι και πώς αντίστοιχα οι γυναίκες κάτοικοι της περιοχής]
2. Ποιά είναι η ηλικία σας; [Η συγκεκριμένη ερώτηση τέθηκε με το σκεπτικό της εκτίμησης αν οι νέες ηλικίες συμφωνούν σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης με τις γηραιότερες ηλικίες]

3. Σε ποιά δημοτικό διαμέρισμα είστε δημότης; [Προκειμένου να προσδιοριστεί η εντοπιότητα των ερωτηθέντων και να επιτραπεί ο συσχετισμός των απαντήσεων από ορισμένες ερωτήσεις που ακολουθούν με την εντοπιότητα]
4. Ποιά είναι το μορφωτικό σας επίπεδο; [Θεωρήθηκε κρίσιμο ερώτημα, καθώς αποτιμάται το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων, το οποίο επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τις απαντήσεις]
5. Σε ποιά τομέα ασχολείστε; [Η συγκεκριμένη ερώτηση τέθηκε επειδή πρόκειται κατά την ανάλυση να γίνει συσχέτιση των απασχολούμενων στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα με το θέμα του τουρισμού]
6. Ποιά θεωρείτε τον πιο σημαντικό τομέα για την οικονομική ανάπτυξη του οικισμού; [Αποτελεί ένα από τα βασικότερα ερωτήματα γιατί γίνεται προσδιορισμός της άποψης των κατοίκων για την κυριότερη οικονομική δύναμη της περιοχής τους]
7. Που οφείλεται κατά την άποψη σας η τουριστική ζήτηση στον οικισμό; [Αποτιμάται η άποψη των κατοίκων για τα στοιχεία της περιοχής τους που αποτελούν τουριστικό πόλο]
8. Ποιά είναι κατά την άποψη σας η πιο ευρέως γνωστή πολιτιστική εκδήλωση του οικισμού; [Η συγκεκριμένη ερώτηση επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την τουριστική εκδήλωση που θεωρούν οι κάτοικοι ότι έχει τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα]
9. Πιστεύετε ότι υπάρχουν προϋποθέσεις τουριστικής ανάπτυξης του οικισμού; [Η συγκεκριμένη ερώτηση κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική, καθώς δίνει μια πρώτη εικόνα για την θετική η αρνητική άποψη του δημότη σχετικά με τη δυνατότητα τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής τους]
10. Τι πιστεύετε ότι είναι απαραίτητο για την ύπαρξη τουριστικής ανάπτυξης στον οικισμό; [Οι απαντήσεις από την ερώτηση αυτή επιτρέπουν την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το τι πιστεύουν οι κάτοικοι ότι εμποδίζει την επίσκεψη των τουριστών στον τόπο τους]

11. Πόσο κατά την γνώμη σας η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής θα απέτρεπε τη φυγή των νέων προς τα αστικά κέντρα; [Αναδεικνύεται αν οι κάτοικοι πιστεύουν ότι ο τουρισμός ως δραστηριότητα, διαδικασία και ως μέτρο υποβοηθά την αναστροφή της ηλιακής πυραμίδας των κατοίκων της περιοχής]
12. Ποιά πιστεύετε ότι είναι τα προβλήματα που παρουσιάζονται λόγω της ορεινής θέσης του οικισμού;
13. Πόσο κατά τη γνώμη σας η τουριστική ανάπτυξη θα βελτιώνει την ποιότητα ζωής σας; [Η συγκεκριμένη ερώτηση κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική, καθώς δείχνει σε μια πρώτη εικόνα την θετική και αρνητική άποψη των ερωτηθέντων για το φαινόμενο της επίσκεψης και διαμονής τουριστών στην περιοχή τους]
14. Ποιό θεωρείται το πιο θετικό χαρακτηριστικό του οικισμού σας;
15. Ποιό θεωρείται το πιο αρνητικό χαρακτηριστικό του οικισμού σας; [Η συγκεκριμένη ερώτηση σε συνδυασμό με την ερώτηση Νο15 είναι πολύ γενική και τέθηκε στο τέλος του ερωτηματολογίου, προκειμένου να υπάρξει μια πρώτη εκτίμηση με το βαθμό ικανοποίησης των κατοίκων όσον αφορά στη σύγχρονη πραγματικότητα για την περιοχή τους]

Διευκρινίζεται ότι ο αριθμός των ερωτημάτων ήταν σκόπιμα περιορισμένος (σύνολο ερωτήσεων 16), καθώς οι ερωτηθέντες δεν ήταν ιδιαίτερα «πρόθυμοι» να δώσουν απαντήσεις σε μια σειρά ερωτήσεων, πιθανώς επειδή υπάρχει έως ένα βαθμό το συναίσθημα της καχυποψίας από πλευρά τους. Μάλιστα, είναι ενδεικτικό να σημειωθεί ότι όταν τα ερωτηματολόγια συμπληρώνονταν εντός καφεeneίου, οι απαντήσεις ήταν ιδιαίτερα φειδωλές, από όταν η δημοσκόπηση διεξαγόταν εκτός χώρου σύναξης πολλών δημοτών.

Επίσης σημειώνονται οι ερωτήσεις, που επικεντρώνονταν σε θέματα τουρισμού, όπως θέτονταν, είχαν τυχαία σειρά κατάταξης, προκειμένου κάθε ερώτημα να απαντάται ξεχωριστά και να αποφευχθούν τυχόν συνειρμικοί συσχετισμοί με προηγούμενες ερωτήσεις και απαντήσεις. Έτσι, αποτυπώνεται μια περισσότερο ελικρινής και επομένως μια πραγματική εικόνα από τον κάθε ερωτηθέντα.

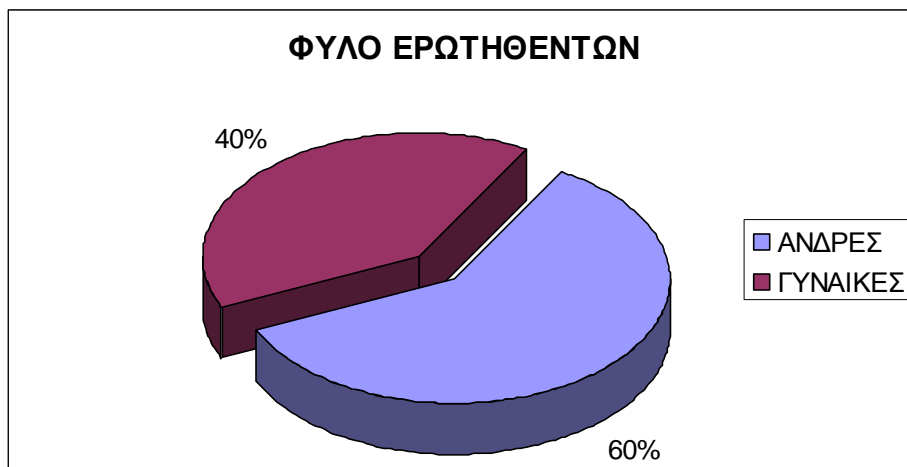
Πάντως, είναι γεγονός ότι η διαδικασία της δημοσκόπησης και γενικότερα η συλλογή δεδομένων υπό τη μορφή συνεντεύξεων χρειάζεται ύψιστη προσοχή. Αυτό ισχύει επειδή η δημοσκόπηση βασίζεται στις αντιδράσεις ενός δείγματος του πληθυσμού και πάντα τίθεται το ερώτημα κατά πόσο αντιπροσωπευτικό είναι το δείγμα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Τα αποτελέσματα απο το ερωτηματολόγιο των κατοίκων φαίνονται παρακάτω:

Ερώτηση 1:

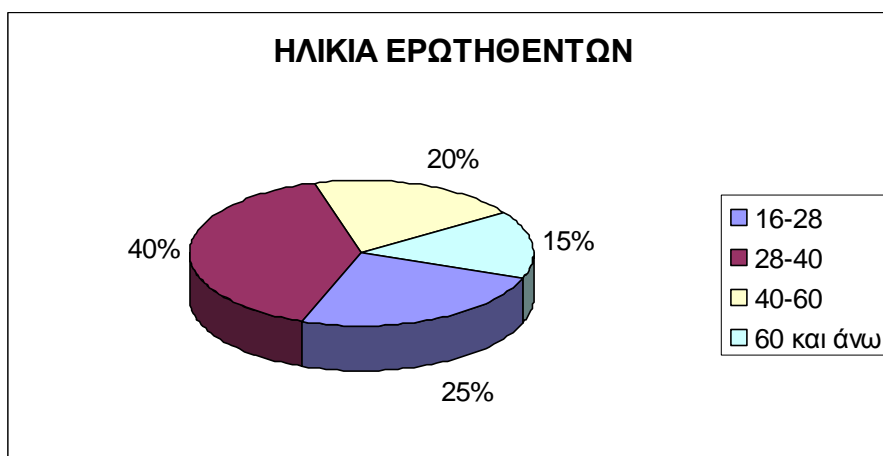
Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως ερωτήθηκαν 100 κάτοικοι. Στο διάγραμμα που ακολουθεί η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ήταν άντρες.

Διάγραμμα 1: Φύλο ερωτηθέντων

Ερώτηση 2:

Όσον αφορά στην ηλικία, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ήταν μεταξύ 28-40, που σημειωτέον ήταν και πιο «πρόθυμοι» να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 2: Ηλικία ερωτηθέντων

Ερώτηση 3:

Σχετικά με την εντοπιότητα των ερωτηθέντων ,ώστε το δείγμα να αποτελείται μόνο από μόνιμους κάτοικους του οικισμού.

Ερώτηση 4:

Η ερώτηση αυτή αναφέρεται στο επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΑΕΙ-ΤΕΙ	25%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΛΥΚΕΙΟΥ	30%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	35%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	10%
ΣΥΝΟΛΟ	100%

Πίνακας 4: Εκπαιδευτικό επίπεδο κατοίκων

Η διαγραμματική απεικόνιση των αποτελεσμάτων είναι η εξής:

Διάγραμμα 3: Μορφωτικό επίπεδο ερωτηθέντων

Από τη συγκεκριμένη απεικόνιση γίνεται αντιληπτό ότι το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος είναι σχετικά υψηλό, καθώς οι απόφοιτοι Λυκείου και οι πτυχιούχοι πανεπιστημιακών και τεχνικών σχολών ξεπερνούν το μισό του δείγματος (62%). Πράγματι, στον οικισμό Ανωγείων είναι γεγονός ότι αν και αγροτική περιοχή, οι κάτοικοι συνεχίζουν την εκπαίδευση και μετά το υποχρεωτικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η Ερώτηση υπ' αριθμ. 4 σε συνδυασμό με την ερώτηση υπ' αριθμ. 2 επιτρέπει την εξαγωγή δευτερογενούς πληροφορίας (σύνδεση ηλικίας και επιπέδου εκπαίδευσης). Όπως αναμενόταν οι νέες ηλικίες έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο από τις γηραιότερες. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης φαίνονται στις διαγραμματικές απεικονίσεις που ακολουθούν. Αξίζει να αναφερθεί ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (πάνω από 50%) ήταν νεαρής ηλικίας (από 16 έως 40 ετών),καθότι ήταν πιο πρόθυμοι να ανταποκριθούν στο ερωτηματολόγιο.

Διάγραμμα 4: Μορφωτικό επίπεδο ερωτηθέντων συναρτήσει της ηλικίας

Ερώτηση 5:

Σχετικά με την ερώτηση αυτή, όπου γίνεται αναφορά στον τομέα απασχόλησης των ερωτηθέντων, προέκυψε ότι η πλειοψηφία των κατοίκων απασχολείται στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα. Αντίθετα, ο δευτερογενής τομέας είναι μικρότερου βαθμού. Σχετικά υψηλό φαίνεται να είναι και το ποσοστό ανεργίας, καθώς φτάνει σε ποσοστό της τάξης του 10%. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι η ανεργία σχεδόν σε όλα τα ερωτηματολόγια επιλέχθηκε από γυναίκες, γεγονός που δεικνύει ότι το γυναικείο φύλο είναι πιο δύσκολο να βρει εργασία και κατά συνέπεια να ανελιχθεί οικονομικά.

Τα ανωτέρω αναπαριστούνται στο διάγραμμα που ακολουθεί:

Διάγραμμα 5: Τομέας απασχόλησης

Επίσης, επισημαίνεται ότι σε κάποια ερωτηματολόγια επιλέχθηκε από τους ερωτηθέντες ο πρωτογενής και τριτογενής τομέας μαζί, προφανώς γιατί γίνεται εμπορία των προϊόντων τα οποία καλλιεργούνται από τους παραγωγούς-κατοίκους. Στις περιπτώσεις αυτές σημειώνεται ότι κατόπιν περαιτέρω επικοινωνίας με τους ερωτηθέντες προέκυψε ότι το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος προέρχεται από τον τριτογενή τομέα. Οπότε και κατά τη στατιστική ανάλυση, οι περιπτώσεις αυτές ταξινομήθηκαν στον τριτογενή τομέα απασχόλησης. Γι' αυτό και το ποσοστό των υπηρεσιών είναι υψηλότερο από τον πρωτογενή τομέα στον οικισμό των Ανωγείων, που αποτελεί αγροτική περιοχή και γενικότερα η επαγγελματική διέξοδος (πριν την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής) ήταν η γεωργία και η κτηνοτροφία.

Ερώτηση 6:

Η κτηνοτροφία, η γεωργία και η οικοτεχνία είναι οι τρεις βασικοί κλάδοι απασχόλησης των Ανωγειανών. Η κτηνοτροφία παίζει το σημαντικότερο ρόλο στην οικονομία των Ανωγείων λόγω του ορεινού της περιοχής, που παράγει εξαιρετικής ποιότητας προϊόντα, ενώ στη γεωργία επικρατεί η μονοκαλλιέργεια της ελιάς. Εκτός από τις ελιές παλιότερα αρκετά διαδεδομένη ήταν η αμπελοκαλλιέργεια για οινοποίηση. Η οικοτεχνία που αποτελεί ακόμα και σήμερα σημαντικό κλάδο της τοπικής οικονομίας, αναπτύχθηκε ιδιαίτερα μετά τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο και σύντομα εξελίχθηκε σε πρωταρχικό οικονομικό παράγοντα του τόπου.

Η οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, έχει βασιστεί κύρια στον πρωτογενή τομέα και κατά δεύτερο λόγο στη μεταποίηση και την παροχή υπηρεσιών. Ο τουρισμός αποτελεί το νέο κλάδο ανάπτυξης της περιοχής κυρίως στις νέες ειδικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού, όπως είναι ο οικότουρισμός ο αγροτουρισμός, η ορειβασία κλπ.

Όσον αφορά την ερώτηση υπ' αριθμ. 7 του ερωτηματολογίου, γίνεται προσδιορισμός της άποψης των κατοίκων για την κυριότερη οικονομική δύναμη της περιοχής τους. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι οι κάτοικοι θεωρούν ως τον πιο σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης την κτηνοτροφία και την γεωργία, σύμφωνα με το εξής γράφημα.

Διάγραμμα 6: Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης

Ερώτηση 7:

Από την ανάλυση της ερώτησης γίνεται εκτίμηση της άποψης των κατοίκων σχετικά με τον παράγοντα εκείνο στην περιοχή τους που αποτελεί λόγο τουριστικής επισκεψιμότητας. Προέκυψε ότι η πλειοψηφία των κατοίκων θεωρεί ότι ο τουρισμός στην περιοχή τους οφείλεται ως επί το πλείστον στο φυσικό περιβάλλον, παρά σε πολιτιστικά δρώμενα, τις ξενοδοχειακές υποδομές ή τα παραδοσιακά προϊόντα της περιοχής. Τα ανωτέρω περιγράφονται συνοπτικά στον πίνακα που ακολουθεί. Σημειώνεται ότι σε ορισμένα ερωτηματολόγια κάποιοι από τους κατοίκους έκαναν περισσότερες από τη μια επιλογές, γι' αυτό και δεν γίνεται κάποια ποσοστιαία αναφορά των αποτελεσμάτων.

ΠΛΟΥΣΙΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	82
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ	24
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	75
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	53

Πίνακας 5: Παράγοντες τουριστικής επισκεψιμότητας

Ερώτηση 8:

Σύμφωνα με τους κατοίκους του οικισμού Ανωγείων η κρητική μουσική παράδοση και ειδικά η Ανωγειανή θεωρείται η πιο ζωντανή στον ελλαδικό χώρο γιατί, όχι μόνο συνεχίζει να εξελίσσεται και να ενσωματώνει δημιουργικά σύγχρονα μουσικά στοιχεία, αλλά παράλληλα καταφέρνει να εκφράζει και να σχολιάζει με ζωντανό τρόπο την σημερινή πραγματικότητα. Στη συνέχιση της παράδοσης των Μουσικών εκδηλώσεων στ' Ανώγεια συμβάλλει με τον δικό του ιδιαίτερο χαρισματικό τρόπο ο Λουδοβίκος των Ανωγείων διοργανώνοντας τα τελευταία 10 χρόνια τα Υακίνθεια.

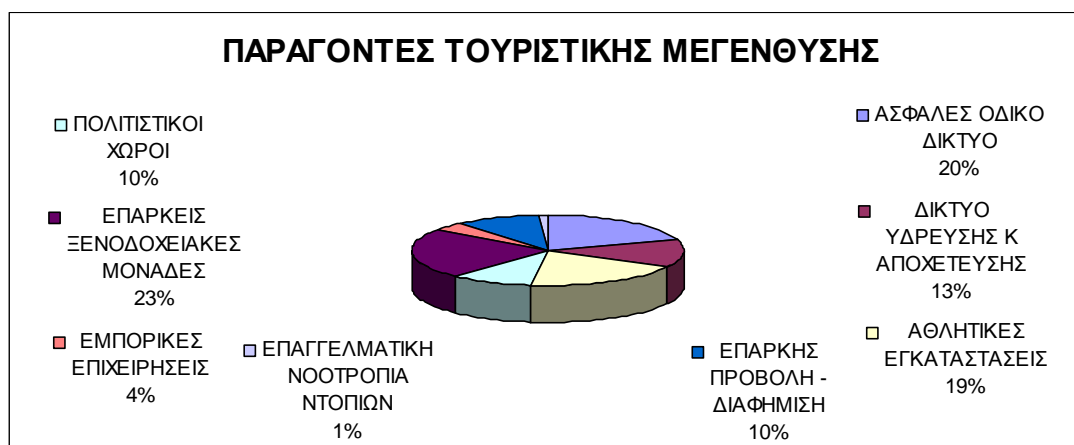
Τα **Υακίνθεια** είναι πολιτιστικές γιορτές που υμνούν τον έρωτα, την αγάπη και τα πολλαπλά της νοήματα, ό,τι ψιθυρίζουν η φύση και οι πέτρες του βουνού και διοργανώνονται κάθε χρόνο, την τελευταία εβδομάδα του Ιουλίου στα Ανώγεια. Τα Υακίνθεια είναι ένα τριήμερο εκδηλώσεων πολιτισμού, και είναι ο λόγος συνάντησης της τέχνης, των γραμμάτων και της παράδοσης σε μία διαρκή προσπάθεια έκφρασης, μέσα από μοναδικές ερμηνείες. Η επιστήμη, ο αθλητισμός, η μουσική κι τέλος ο χορός ενώνονται σε μία εποχή – σημείο αναφοράς στα 1.260 μέτρα υψόμετρο του Αγίου Υάκινθου, στα Ανώγεια.

Ερώτηση 9:

Σε όλα τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν, όλοι οι ερωτηθέντες εξέφρασαν την άποψη ότι υπάρχουν προϋποθέσεις για περαιτέρω τουριστική ανάπτυξης στον οικισμό των Ανωγείων, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι κάτοικοι της περιοχής θεωρούν ότι μπορεί να υπάρξει περαιτέρω τουριστική προσφορά. Παρόλα αυτά στη συγκεκριμένη ερώτηση δεν συλλέγεται πληροφορία σε ποια κατηγορία κατατάσσονται οι παράγοντες (φυσικό περιβάλλον, πολιτιστικό περιβάλλον, δομημένο περιβάλλον, υπηρεσίες-υποδομές) που μεγεθύνουν την τουριστική ανάπτυξη του οικισμού Ανωγείων. Η πληροφορία αυτή συλλέγεται από την ερώτηση που ακολουθεί.

Ερώτηση 10:

Οι απαντήσεις ήταν πολλαπλής επιλογής, οπότε και τα αποτελέσματα δεν παρατίθενται σε ποσοστιαία αναλογία κατοίκων, αλλά σε ποσοστιαία αναλογία απαντήσεων. Τα αποτελέσματα φαίνονται στο ακόλουθο διάγραμμα:

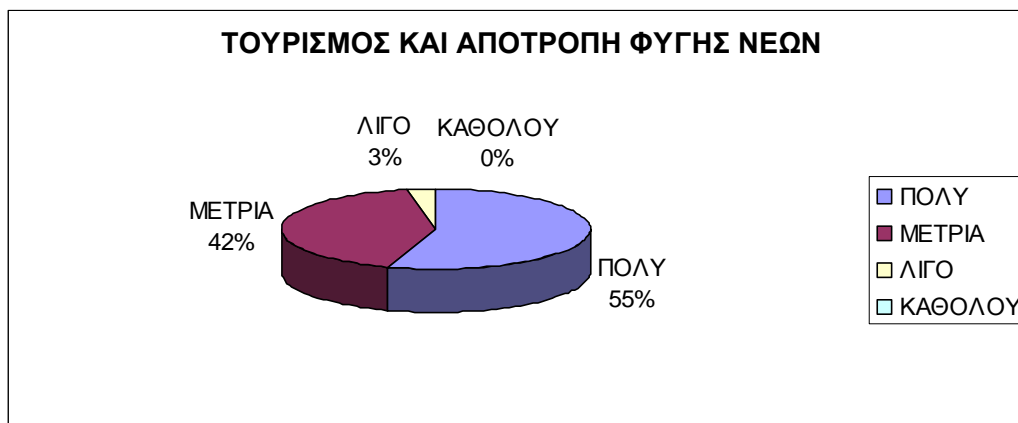

Διάγραμμα 7: Παράγοντες τουριστικής μεγένθυσης

Είναι χαρακτηριστικό ότι η πλειοψηφία των απαντήσεων υποδηλώνει ότι η επάρκεια σε καταλύματα – ξενοδοχειακές μονάδες συμβάλλει στην περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Σημαντικό ποσοστό επίσης καταλαμβάνει το ασφαλές οδικό δίκτυο, έπειτα οι αθλητικές εγκαταστάσεις, το δίκτυο ύδρευσης, ακολουθούν οι πολιτιστικοί χώροι που μάλιστα έχει το ίδιο ποσοστό με την προβολή-διαφήμιση της περιοχής. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι οι κάτοικοι του οικισμού θεωρούν ότι τελικά οι υποδομές (δίκτυα οδικά και υδρευτικά-αποχετευτικά, καταλύματα κ.α.) αποτελούν το κυρίαρχο παράγοντα που καθορίζει τη μεγέθυνση του τουρισμού στην περιοχή τους.

Ερώτηση 11:

Από την επεξεργασία των απαντήσεων προέκυψε ότι η πλειοψηφία των κατοίκων της περιοχής μελέτης θεωρούν ότι η τουριστική ανάπτυξη συμβάλλει σημαντικά στη συγκράτηση του πληθυσμού των νέων, καθότι το ποσοστό ξεπερνά αθροιστικά το 90% των ερωτηθέντων του δείγματος, όπως εξάλλου φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 8: Τουρισμός και αποτροπή φυγής νέων

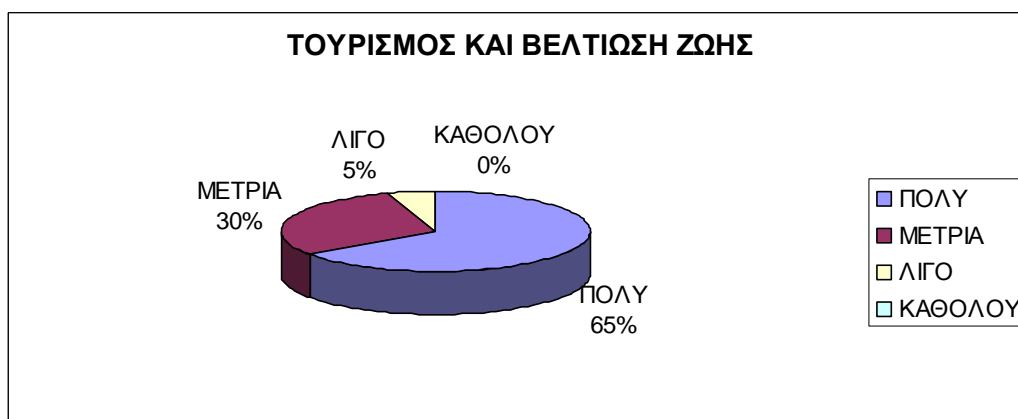
Ερώτηση 12:

Από την επεξεργασία των απαντήσεων των κατοίκων προέκυψε ότι η πλειοψηφία θεωρεί ότι η ορεινή θέση του οικισμού επηρεάζει αρκετά τον τρόπο ζωής τους αλλά και την τουριστική ζήτηση. Τα προβλήματα παραθέτονται παρακάτω:

- **Ακραία καιρικά φαινόμενα** κυρίως κατά την χειμερινή περίοδο με χαμηλές θερμοκρασίες
- **Δυσκολία μετακίνησης** λόγω της ορεινής θέσης και ειδικά κατά την χειμερινή περίοδο
- **Επικίνδυνο οδικό δίκτυο**
- **Εποχιακή τουριστική ζήτηση** λόγω της ορεινής θέσης αφού βρίσκεται σε νησιωτική περιοχή
- Αυτό κατα συνέπεια επιδρά στην αύξηση της **ανεργίας**

Ερώτηση 13:

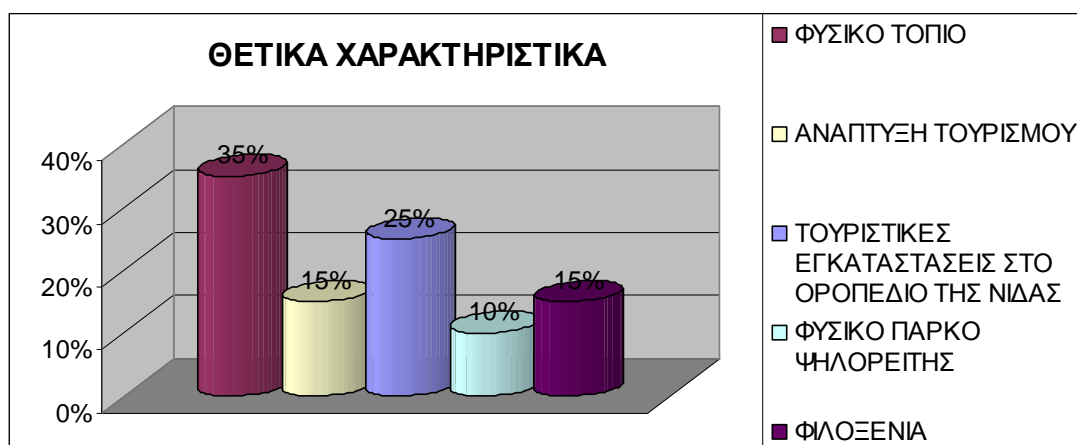
Εξίσου σημαντική είναι και η ανταπόκριση δείγματος ως προς το βαθμό που πιστεύει ότι η τουριστική ανάπτυξη του Δήμου θα συμβάλλει ενεργά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων. Από την στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψε ότι η ανταπόκριση των ερωτηθέντων στην ερώτηση αυτή είναι ως επί το πλείστον καταφατική, σύμφωνα με το διάγραμμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 9: Τουρισμός και βελτίωσης ζωής

Ερώτηση 14 & 15:

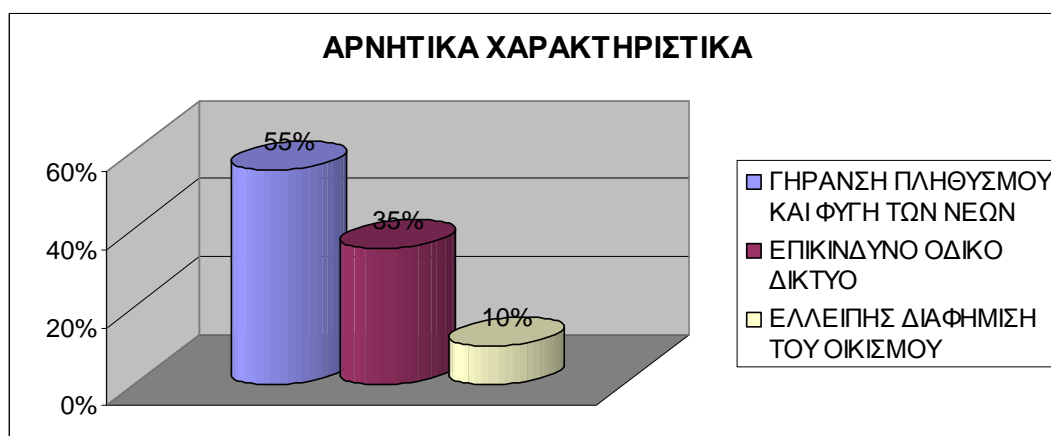
Οι εν λόγω ερωτήσεις αποτυπώνουν τη θετική και αρνητική άποψη που έχει ο μέσος δημότης για την περιοχή του. Τα αποτελέσματα συγκεντρωτικά είναι στα ακόλουθα διαγράμματα.

Διάγραμμα 10: Θετικά χαρακτηριστικά της περιοχής

Από το διάγραμμα φαίνεται ότι το φυσικό τοπίο αποτελεί το πιο θετικό χαρακτηριστικό του οικισμού σύμφωνα με την γνώμη των κατοίκων. Ακολουθούν οι τουριστικές εγκαταστάσεις στο οροπέδιο της Νίδας, στο οποίο υπάρχουν παραδοσιακοί ξενώνες κυρίως για τους επισκέπτες του χιονοδρομικού κέντρου, του σπηλαίου Ιδαίων Άντρων και του αρχαιολογικού χώρου της Ζωμίνθου. Εξίσου σημαντικά θεωρούν την τουριστική ανάπτυξη, την φιλοξενία των κατοίκων αλλά και το φυσικό πάρκο Ψηλορείτης.

Αντίθετα, στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται ότι το πιο αρνητικό χαρακτηριστικό του οικισμού των Ανωγείων είναι η γήρανση του πληθυσμού και η φυγή των νέων. Επισημαίνεται ότι σε προηγούμενο ερώτημα το δείγμα αποκρίθηκε ότι ο τουρισμός συμβάλει σημαντικά στην αποτροπή της φυγής των νέων. Δηλαδή η τουριστική ανάπτυξη στην περιοχή μπορεί να λειτουργήσει έμμεσα ως μέτρο συγκράτησης του πληθυσμού.

Διάγραμμα 11: Αρνητικά χαρακτηριστικά της περιοχής

Διαφαίνεται επομένως ότι τα παραγόμενα αποτελέσματα από την ανάλυση των απαντήσεων του δείγματος υποδηλώνουν τη θετική διάθεση των κατοίκων της περιοχής μελέτης στο φαινόμενο του τουρισμού, καθώς έχει γίνει αντιληπτό ότι ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της περιοχής και μπορεί επίσης να περιορίσει την παρουσία και δράση κάποιων αρνητικών στοιχείων και παραγόντων που υποβαθμίζουν το επίπεδο ζωής των κατοίκων. Επίσης, γίνεται αντιληπτό ότι οι κάτοικοι θεωρούν ότι υπάρχουν περαιτέρω περιθώρια τουριστικής ανάπτυξης, γεγονός που υποδηλώνει ότι είναι δεκτικοί στην δημιουργία και χρήση υποδομών ή υπηρεσιών που μπορούν να ενισχύσουν την τουριστική επισκεψιμότητα στην περιοχή τους.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάλυση SWOT είναι ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος μίας επιχείρησης ή μιας περιοχής, όταν οι ιθύνοντες της επιχείρησης ή της περιοχής πρέπει να λάβουν μία απόφαση σε σχέση με τους στόχους που έχουν θέσει ή με σκοπό την επίτευξή τους.

Το αρκτικόλεξο SWOT προκύπτει από τις αγγλικές λέξεις: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (αντίστοιχα στα ελληνικά: Πλεονεκτήματα, Μειονεκτήματα, Ευκαιρίες, Απειλές).

3.2 ΕΦΑΡΜΟΦΗ ΤΗΣ SWOT ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Κατά την ανάλυση SWOT μελετώνται τα πλεονεκτήματα (Strengths) και τα μειονεκτήματα (Weaknesses) μίας περιοχής, καθώς και οι ευκαιρίες (Opportunities) και οι απειλές (Threats) που υπάρχουν.

Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα αφορούν το εσωτερικό περιβάλλον της περιοχής καθώς προκύπτουν από τους εσωτερικούς πόρους που αυτή κατέχει (π.χ. πλούσιο φυσικό περιβάλλον, παραγωγή τοπικών προϊόντων, τοπίο, γεωγραφική θέση, κλπ.). Αντιθέτως οι ευκαιρίες και οι απειλές αντανακλούν μεταβλητές του εξωτερικού περιβάλλοντος της περιοχής οι οποίες θα πρέπει να εντοπιστούν, να προσαρμοστούν σε αυτές ή ακόμα και να τις προσαρμόσουν όπου κάτι τέτοιο είναι εφικτό (π.χ. προγράμματα χρηματοδότησης, εναλλακτικές μορφές τουρισμού, κλπ.). Γενικά, κατά την εφαρμογή της ανάλυσης επιχειρείται να απαντηθούν με όσο το δυνατόν πιο σαφή τρόπο ερωτήματα για την περιοχή όπως:

Πλεονεκτήματα:

- Ποια είναι τα πλεονεκτήματα;

- Ποιοι είναι οι διαθέσιμοι πόροι που είναι μοναδικοί ή έχουν το μικρότερο συγκριτικά κόστος;
- Τι θεωρούν οι τοπικοί οικονομικοί παράγοντες ως ενδογενή δύναμη της περιοχής;

Μειονεκτήματα:

- Τι θα μπορούσε να βελτιωθεί
- Τι θα έπρεπε να αποφευχθεί
- Τι θεωρούν οι τοπικοί οικονομικοί παράγοντες ως ενδογενή αδυναμία;

Ευκαιρίες:

- Ποιες είναι οι καλές ευκαιρίες που προβάλλουν;
- Ποιες είναι οι ενδιαφέρουσες τάσεις που αφορούν την περιοχή;

Απειλές:

- Ποια εμπόδια εμφανίζονται συνήθως;
- Εμφανίζονται αλλαγές στις προδιαγραφές για τα παραδοσιακά προϊόντα;
- Υπάρχουν χρηματοδοτικά προβλήματα;
- Αποτελεί κάποια από τις Αδυναμίες πραγματική απειλή για την περιοχή;

4. ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT

Η εφαρμογή της μεθόδου αυτής στην περιοχή μελέτης οδηγεί στην εξαγωγή σημαντικών συμπερασμάτων σχετικά με τις αναπτυξιακές δράσεις που θα οδηγήσουν στην ορθή αξιοποίηση των πόρων της περιοχής προκειμένου να αναπτυχθεί ήπιος τουρισμός.

4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Η περιοχή μελέτης δεν αποτελεί κατεξοχήν τουριστικό προορισμό. Παρόλα αυτά, τόσο η φυσική ομορφιά, οι πολιτιστικοί και θρησκευτικοί πόροι που διαθέτει, όσο και η αυξητική τάση των ήπιων μορφών τουρισμού, δίνουν την ευκαιρία στην περιοχή να αναδειχθεί τουριστικά και να επενδύσει στον κλάδο αυτό. Η διερεύνηση και συστηματοποίηση των πλεονεκτημάτων, των ευκαιριών, των μειονεκτημάτων και των απειλών ανάπτυξης τουριστικών δράσεων στην περιοχή μελέτης αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής. Η ανάλυση της υπό μελέτη περιοχής ανέδειξε τα προβλήματα που πρέπει να παρακαμφθούν και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που αξίζει να προβληθούν. Τα χαρακτηριστικά αυτά, που αφορούν σε στοιχεία της περιοχής, παρουσιάζονται στην συνέχεια.

4.2 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Τα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η περιοχή μελέτης, ως προς τη δυνατότητα ανάπτυξης ήπιων μορφών τουρισμού, σχετίζονται κυρίως με το φυσικό περιβάλλον και τα γεωγραφικά της χαρακτηριστικά, καθώς και με το γεγονός ότι αποτελεί ένα νέο τουριστικό προορισμό, μη κορεσμένο, με δυναμικό χαρακτήρα ανάπτυξης.

Το φυσικό τοπίο της περιοχής παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον γιατί συγκεντρώνει μια ποικιλία τοπιών, υψηλής αισθητικής αξίας και αυτό δημιουργεί ιδανικές συνθήκες για την προσέλκυση επισκεπτών και την αξιοποίησή του με την παροχή υπηρεσιών

αναψυχής, σε συνδυασμό με το ευνοϊκό κλίμα διαβίωσης. Το έντονο ανάγλυφο καθώς και η ύπαρξη οικοσυστημάτων με πλούσια χλωρίδα και πανίδα αποτελούν έναν νέο πόλο έλξης. Επίσης, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους επισκέπτες αποτελεί και η κορυφή του Μύτικα που αποτελεί την υψηλότερη κορυφή της Ελλάδας.

Ακόμη, θα πρέπει να αξιοποιηθούν οι εγκαταστάσεις που υπάρχουν για την διοργάνωση αθλητικών δραστηριοτήτων. Τέτοιες εγκαταστάσεις είναι το χιονοδρομικό κέντρο στο Οροπέδιο της Νίδας. Στην περιοχή βρίσκονται πολιτιστικοί, ιστορικοί και θρησκευτικοί πόροι με αξιόλογο ενδιαφέρον. Όπως τον Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Ιωάννου και πλήθος από εξωκλήσια. Επίσης στην περιοχή βρίσκονται χώροι που έχουν χαρακτηριστεί ως αρχαιολογικοί – ιστορικοί όπως το σπήλαιο Ίδαιον Άντρον. Στην περιοχή οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με την γεωργία και με την κτηνοτροφία έτσι τους δίνεται η δυνατότητα με την κατάλληλη υποδομή να παράγουν ποιοτικά προϊόντα τα οποία θα διαθέτουν όχι μόνο στην τοπική αγορά αλλά και σε εθνικό επίπεδο.

4.3 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Παρά τα αρκετά πλεονεκτήματα που διαθέτει η περιοχή μελέτης, χάρη στα οποία μπορεί να καθιερωθεί ως τουριστικός προορισμός, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στις αδυναμίες που πρέπει να αντιμετωπισθούν προκειμένου να αξιοποιηθούν οι διαθέσιμοι πόροι. Το σημαντικότερο, ίσως μειονέκτημα που προκύπτει από την ανάλυση των χαρακτηριστικών της περιοχής είναι η μείωση που παρατηρείται στον πληθυσμό, εξαιτίας της εσωτερικής μετανάστευσης και ο υψηλός δείκτης γήρανσης του πληθυσμού.

Μία ακόμη αδυναμία της περιοχής είναι η ανεπάρκεια των τουριστικών υποδομών και η σχεδόν ανύπαρκτη ύπαρξη καταλυμάτων που δεν μπορούν να καλύψουν μια ενδεχόμενη αύξηση της τουριστικής κίνησης.

Επίσης, ένας άλλος παράγοντας που δρα ανασταλτικά στην ανάπτυξη της περιοχής είναι η έλλειψη μηχανισμών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των κατοίκων των περιοχών σχετικά με το περιβάλλον αλλά και η έλλειψη πληροφόρησης και ενημέρωσης για τις ευκαιρίες που υπάρχουν στην αγορά για γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα και για τον προσανατολισμό της παραγωγής με έμφαση σε προϊόντα ποιότητας (βιολογικά, παραδοσιακά) με απώτερο στόχο την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

4.4 ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Στο εξωτερικό περιβάλλον της υπό μελέτης περιοχής παρουσιάζονται ευκαιρίες οι οποίες πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής κατά το σχεδιασμό για την ανάπτυξη ήπιου τουρισμού και να αξιοποιηθούν πλήρως προς την κατεύθυνση αυτή.

Περίοπτη θέση ανάμεσα στις ευκαιρίες του εξωτερικού περιβάλλοντος κατέχει η ενίσχυση επιχειρήσεων εναλλακτικού τουρισμού, μέσω του αναπτυξιακού νόμου και ευρωπαϊκών προγραμμάτων ή πρωτοβουλιών (π.χ. LEADER). Τα οικονομικά κίνητρα που προσφέρονται αποτελούν το σημαντικότερο μέσο προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων και συντελούν στη δημιουργία ενός καλού υπόβαθρου και στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων αγροτουρισμού και εναλλακτικών μορφών

τουρισμού. Τέλος, στην ανάπτυξη της περιοχής συμβάλλουν τα προγράμματα ΟΠΑΑΧ και η ύπαρξη ειδικών πολιτικών στήριξης. (Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ))

Άλλωστε διεθνώς έχει αυξηθεί τόσο η ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όσο και το επίπεδο ευημερίας που επιτρέπει σε δυνητικούς επισκέπτες τη μετακίνησή τους προς νέους, ανεξερεύνητους προορισμούς, όπως η περιοχή μελέτης. Μια ακόμη ευκαιρία του εξωτερικού περιβάλλοντος είναι η δυνατότητα αξιοποίησης της αναπτυξιακού προγράμματος που αναπτύσσεται στην περιοχή (ΑΚΟΜΜ-ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ ΑΑΕ ΟΤΑ) και του σημαντικού ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει στη βελτίωση των δεικτών της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης. Οι αναπτυξιακές εταιρίες συνιστούν φορείς αποκεντρωμένου σχεδιασμού της ανάπτυξης που δίνουν βαρύτητα στον ενδογενή και αυτοτροφοδοτούμενο χαρακτήρα της. Υποστηρίζουν τους τοπικούς φορείς και την αυτοδιοίκηση στον προγραμματισμό αναπτυξιακών έργων, δημιουργούν προϋποθέσεις αναβάθμισης της τοπικής αγοράς εργασίας και διαφοροποιούν τον παραγωγικό ιστό. Διερευνούν τις δυνατότητες προστασίας και αξιοποίησης των τοπικών πόρων και συνδράμουν στη βελτίωση της τεχνικής, κοινωνικής και πολιτιστικής υποδομής της περιοχής εμβέλειάς τους.

4.5 ΑΠΕΙΛΕΣ

Δεν θα πρέπει βέβαια να παραβλεφθούν και οι απειλές του εξωτερικού περιβάλλοντος που είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν κατά το σχεδιασμό των δράσεων για ήπια τουριστική ανάπτυξη της περιοχής μελέτης. Οι απειλές προέρχονται κυρίως από την υποβάθμιση και την έλλειψη προστασίας και ευαισθητοποίησης προς το περιβάλλον. Επίσης, μέσω της νέας ΚΑΠ οι χρηματοδοτήσεις προς τους αγρότες θα μειωθούν αρκετά. Ακόμη, ο αυξανόμενος εμπορικός και επενδυτικός ανταγωνισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο (π.χ. ΟΝΕ, διεύρυνση της ΕΕ προς τα ανατολικά) και διεθνές επίπεδο (π.χ. νέος Γύρος ΠΟΕ, παγκοσμιοποίηση) δημιουργούν αρνητικό κλίμακα όσον αφορά την εισαγωγή κεφαλαίων στην περιοχή.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, ο τουρισμός είναι από οικονομικής άποψης αποτελεσματικός, αφού συμβάλλει στην αύξηση των κερδών από το συνάλλαγμα και το ισοζύγιο πληρωμών, ενισχύει την απασχόληση, ενώ παράλληλα προωθεί την ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών και μάλιστα, ειδικά εκείνων που δεν έχουν άλλο παραγωγικό εισόδημα (νησιά, μειονεκτικές ορεινές περιοχές).

Από τη μεταπολεμική περίοδο και έπειτα παρατηρείται μία έντονη ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου παγκοσμίως. Η ανάπτυξη αυτή, που γρήγορα πήρε τη μορφή του μαζικού οργανωμένου τουρισμού, αρχικά επικεντρώθηκε στις παραθαλάσσιες περιοχές, ενώ τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρήθηκε η επέκτασή του και στις ορεινές περιοχές.

Με την πάροδο των χρόνων το μοντέλο του μαζικού τουρισμού άρχισε να φθείρεται, καθώς στάθηκε αιτία για να προκληθούν σωρεία προβλημάτων κυρίως σε περιβαλλοντικό επίπεδο. Αν και πολλές χώρες προωθούν τον τουρισμό για τα θετικά αποτελέσματά του, αγνοούν το γεγονός ότι η βιομηχανία του τουρισμού πρέπει να αναπτυχθεί σύμφωνα με τα όρια και την τουριστική φέρουσα ικανότητα που έχει κάθε προορισμός (Godfrey, 1993). Γι' αυτό και κρίνεται επιβεβλημένη η αποθάρρυνση δραστηριοτήτων και επιχειρηματικών σχεδίων που οργανώνονται στα πλαίσια του μαζικού τουριστικού μοντέλου και η ενθάρρυνση αντίστοιχων ενεργειών που υλοποιούνται και λαμβάνουν χώρα σύμφωνα με τα όρια και την φέρουσα τουριστική ικανότητα-χωρητικότητα που έχει κάθε προορισμός. Βέβαια, ο προσδιορισμός της φέρουσας τουριστικής ικανότητας δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση, αλλά μια επίπονη διαδικασία καθώς εξαρτάται από πληθώρα παραγόντων, που διαφοροποιούνται κάθε φορά ανάλογα με την υπό μελέτη περίπτωση και απαιτούν μια πιο προσεχτική προσέγγιση. Παρόλα αυτά μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο τόσο στα πλαίσια άσκησης της κεντρικής πολιτικής όσο και στα πλαίσια υλοποίησης περιφερειακών και τοπικών σχεδίων για την αναπτυξιακή προοπτική μιας περιοχής. Η κατάλληλη χρήση και αξιοποίηση αυτού του εργαλείου θα επιτρέψει τον καθορισμό του βαθμού στροφής του τουριστικού μοντέλου προς μία περισσότερο ήπια και φιλο-περιβαλλοντική άποψη, όπου ο επισκέπτης συμμετέχει ενεργά προσπαθώντας και αυτός με την σειρά του να απολαύσει τις ωφέλειες μιας τέτοιας πρωτοβουλίας, συνεισφέροντας και αυτός στην διατήρηση του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Όπως γίνεται κατανοητό ο τουρισμός οφείλει να απομακρύνεται από το μαζικό τουριστικό πρότυπο και να προσανατολίζεται σύμφωνα με τα πρότυπα μιας αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης, η οποία βασίζεται στην διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι δυνατό να εκπληρώνονται τόσο οι οικονομικές, όσο οι κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, ενώ παράλληλα να διατηρείται η πολιτιστική ακεραιότητα, οι ουσιώδεις οικολογικές διαδικασίες και η βιοποικιλότητα. Επιπρόσθετα, η υιοθέτηση του βιώσιμου τουριστικού μοντέλου ισχυροποιεί την τοπική ανάπτυξη, ιδιαίτερα των αγροτικών περιοχών, προωθώντας την ενδογενή ανάπτυξη, λόγω του γεγονότος ότι ευνοείται η συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η απασχόληση αλλά και τα τουριστικά οφέλη να μένουν στην περιοχή προς «απόλαυση» των ντόπιων, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή. Επιτυγχάνοντας ενδογενή τουριστική ανάπτυξη μέσω της συμμετοχής του ντόπιου

κοινωνικού συνόλου στην αναπτυξιακή διαδικασία, οι κάτοικοι μιας περιοχής έχουν τη δυνατότητα να προσδιορίσουν τη ζωή τους, σε μια κοινωνία που θέλουν να ζήσουν, διαμορφώνοντας τον τρόπο που θέλουν να την «πωλήσουν». Αυτή η άποψη κρίνεται πολύ σημαντική γιατί περιλαμβάνει ακριβώς την έννοια της συμμετοχικότητας του κατοίκου στην τοπική κοινωνία και στην ουσιαστική απολαβή κερδών από τον τομέα του τουρισμού. Με αυτόν τον τρόπο εξαλείφονται σημαντικά τυχόν κερδοσκοπικές τάσεις από εξωτερικούς παράγοντες και οι κάτοικοι μιας τουριστικής περιοχής καταλαβαίνουν ότι μπορούν να ζήσουν στον τόπο καταγωγής τους λαμβάνοντας οι ίδιοι θέση για τον βαθμό και τον χαρακτήρα της αναπτυξιακής προοπτικής του τόπου τους.

Τα τελευταία χρόνια η τουριστική ανάπτυξη με αειφορικό προσανατολισμό αποτελεί το επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Η ανάγκη του σύγχρονου τουρίστα για επαφή με τη φύση και ενεργό συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια των διακοπών του «επιβάλλουν» τη στροφή του τουρισμού σε εναλλακτικές μορφές. Οι ορεινές αγροτικές περιοχές, οι οποίες διαθέτουν πληθώρα φυσικών, κοινωνικών και πολιτιστικών πόρων είναι κατάλληλες για την ανάπτυξη ενός τέτοιου μοντέλου, που προωθεί τις ήπιες μορφές τουρισμού. Μάλιστα, η ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού πέρασε μέσα στην εξέλιξη του από 4 μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης. Πλέον έχει επικρατήσει η ανάγκη για εφαρμογή του Τυρολέζικου προτύπου τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο είναι προσανατολισμένο στον άξονα της αειφορίας και της ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η προστασία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και διατηρείται η κοινωνική, και πολιτιστική ισορροπία μεταξύ των τουριστών και του ντόπιου πληθυσμού.

Η Ελλάδα κατατάσσεται στις χώρες που το μεγαλύτερο μέρος τους καταλαμβάνουν ορεινοί όγκοι. Οι ορεινές περιοχές λόγω των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτισμικών στοιχείων που παρουσιάζουν απαιτούν την ιδιαίτερη προσοχή της πολιτείας και την εφαρμογή ολοκληρωμένων σχεδίων ανάπτυξης με σκοπό την ανάδειξη και αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την παράλληλη συμπληρωματική διασύνδεσή τους με τον ευρύτερο κοινωνικό –οικονομικό - λειτουργικό χώρο. Λόγω της ορεινότητας του ελλαδικού χώρου, ο τουρισμός στις περιοχές αυτές μπορεί να βρει προσοδοφόρο έδαφος και μπορεί να αξιοποιηθεί πλήρως υπό το πρίσμα της βιώσιμης ανάπτυξης, προσδίδοντας ποικίλα οφέλη στην τοπική κοινωνία και παράλληλα προσδίδοντας ικανοποίηση στο σύγχρονο και ευαισθητοποιημένο πλέον τουρίστα. Αντίστοιχα παραδείγματα τόσο από τον ελληνικό χώρο όσο και από το εξωτερικό υποδηλώνουν ότι οι ορεινές μειονεκτικές περιοχές που αξιοποιήθηκαν τουριστικά στα πλαίσια μιας βιώσιμης πολιτικής και πρακτικής, σημείωσαν σημαντική οικονομική ανάπτυξη και ισχυροποίησαν τη θέση τους σε περιφερειακό επίπεδο, αποτελώντας πλέον τόπους φιλόξενους όχι μόνο για τους τουρίστες αλλά και για τους πολίτες που είτε επιζητούν να αλλάξουν τόπο κατοικίας (φυγή από αστικά μεγάλα κέντρα) είτε επιζητούν να επιστρέψουν στον τόπο καταγωγής τους, προς διασφάλιση μιας καλύτερης ποιότητας ζωής.

Ο Δήμος Ανωγείων γεωγραφικά, ιστορικά και πολιτισμικά είναι μία κατεξοχήν ορεινή περιοχή. Ως ορεινός χώρος έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς παρουσιάζει μεγάλη ποικιλομορφία ως προς τα φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά και ως εκ τούτου αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερης μέριμνας και προστασίας. Όμως, ως ορεινή περιοχή αντιμετωπίζει προβλήματα, που επηρεάζουν τις δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

Λαμβάνοντας υπ' όψη τη δημογραφική παρακμή και το γεγονός ότι ο κλάδος του πρωτογενούς τομέα βρίσκεται σε φθίνουσα πορεία, γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι η περιοχή μελέτης έχει υποπέσει σε κρίση και αναζητούνται εναλλακτικές λύσεις που θα βοηθήσουν στην τόνωση της τοπικής οικονομίας. Για να ενισχύσει τη θέση του αξιοποιώντας αξιόλογους ενδογενείς πόρους ανάπτυξης, ο συγκεκριμένος δήμος οφείλει να εκμεταλλευτεί όσες περισσότερες δυνατότητες και ευκαιρίες του προσφέρονται. Έτσι, ο τουρισμός και μάλιστα ο αειφορικός τουρισμός μπορεί να αναδειχθεί σε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της εν λόγω περιοχής, γι' αυτό κρίνεται επιτακτική η προώθησή του.

Για την εκπόνηση της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας πραγματοποιήθηκε πρωτογενής έρευνα, η οποία εστίασε στην περιοχή του οικισμού Ανωγείων και στις απόψεις των κατοίκων του τόπου. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, ο πιο σημαντικός παράγοντας για την οικονομική ανάπτυξη του οικισμού είναι ο τουρισμός, ο οποίος οφείλεται κατά κύριο λόγο στο πλούσιο φυσικό περιβάλλον της περιοχής μελέτης. Από τις συζητήσεις με τους ντόπιους επιχειρηματίες διαφάνηκε καθαρά η πρόθεση αυτών για δημιουργία επιπρόσθετων υποδομών για την φιλοξενία των επισκεπτών στην περιοχή. Ακόμα, στην περιοχή λαμβάνουν χώρα αρκετές πολιτιστικές εκδηλώσεις, κυρίως το καλοκαίρι και τις αργίες, οι οποίες ενισχύουν την τουριστική ζήτηση με εποχικό χαρακτήρα. Το γεγονός αυτό είναι ενθαρρυντικό, αλλά προβληματίζει η μικρής περιόδου εποχικότητα του τουριστικού φαινομένου.

Επίσης, ένα από τα πιο κρίσιμα συμπεράσματα της δειγματοληπτικής έρευνα είναι ότι οι κάτοικοι της υπό μελέτη περιοχής παρουσιάζουν θετικά ανταπόκριση στην ανάπτυξη του τουρισμού, αφού θεωρούν ότι ο τουρισμός συμβάλλει στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους. Αυτό οφείλεται κυρίως στην άποψη ότι ο τουρισμός δημιουργεί πρόσθετα εισοδήματα, νισχύει την απασχόληση, αλλά και προβάλλει την περιοχή στο ευρύ κοινό, ενισχύοντας την δυναμική του υπό μελέτη τόπου. Αυτό σημαίνει ότι οι ντόπιοι κάτοικοι και οι τοπικοί επιχειρηματίες έχουν αντιληφθεί τη σημασία του τουρισμού, με αειφόρο προσανατολισμό, στην ανάπτυξη και πρόοδο της περιοχής τους και επομένως είναι δεκτικοί στην υποστήριξη ήπιων τουριστικών δραστηριοτήτων και στην είσοδο νέων επενδύσεων, είτε από τοπικά και ξένα κεφάλαια. Αυτή η κοινωνική και επιχειρηματική εξωστρέφεια αποτελεί δείγμα υγιούς προοπτικής της τοπικής κοινωνίας και στοιχείο ενδογενούς ανάπτυξης.

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε και SWOT ανάλυση, από την οποία προέκυψε ότι ο οικισμός Ανωγείων παρά τις ενδογενείς αδυναμίες της (εσωτερική μετανάστευση, γήρανση πληθυσμού, μικρό μέγεθος αγοράς) και τις αναδυόμενες απειλές (ανταγωνιστικές τουριστικές περιοχές, καιροσκοπικές δράσεις, αίσθημα αβεβαιότητας, άναρχη τουριστική ανάπτυξη), παρουσιάζει μια δυναμική πολύ σημαντική, αφού χαρακτηρίζεται ως μία περιοχή με πλούσιο φυσικό περιβάλλον, με σημαντική πολιτιστική κληρονομιά και με σημαντικές τουριστικές υποδομές, ικανές να φιλοξενήσουν ένα αρκετά μεγάλο όγκο τουριστών. Με την εκμετάλλευση ευκαιριών που προσφέρουν διάφορα αναπτυξιακά προγράμματα στην περιοχή μελέτης και με την στροφή των επενδυτών προς ήπιες μορφές τουρισμού διαφαίνεται ότι η τουριστική ανάπτυξη θα είναι ευοίωνη και βιώσιμη. Αυτό σημαίνει ότι η περιοχή μελέτης μπορεί να αποτελέσει πρόσφορο έδαφος για την ικανοποίηση του σύγχρονου καταναλωτή, ο οποίος επιζητά αειφόρο τουρισμό υψηλής ποιότητας και είναι πλέον πρόθυμος να καταβάλλει υψηλό αντίτιμο για να τον αποκτήσει.

Για την εφαρμογή του ολοκληρωμένου σχεδίου βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης χρειάζεται να συγκροτηθεί ενιαίος φορέας διαχείρισης στον οποίο θα συμμετέχουν η τοπική αυτοδιοίκηση, οι κάτοικοι της περιοχής, οι επιχειρηματίες. Ο φορέας αυτό θα διασφαλίζει την ομαλή λειτουργία του σχεδίου, θα εισηγείται στην πολιτεία για τυχόν μετατροπές και επικαιροποιήσεις του και θα ελέγχει ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και θέματα χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, με την υποστήριξη κατάλληλου επιστημονικού-τεχνικού προσωπικού. Δηλαδή, γίνεται εμφανές ότι ο κύριος στόχος του φορέα διαχείρισης είναι η δημιουργία ενός ελκυστικού και ανταγωνιστικού τουριστικού προϊόντος, υπό το πρίσμα των αρχών της βιωσιμότητας.

Τέλος κρίνεται σημαντικό να επισημανθεί ότι στα πλαίσια μιας ενδογενούς ανάπτυξης οι κάτοικοι και επιχειρηματίες πρέπει να κατανοήσουν ότι οφείλουν να προβληματιστούν περισσότερο σχετικά με το τι μπορούν να κάνουν οι ίδιοι για τον τόπο τους και πως μπορούν να συνδράμουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους και να επικεντρώνονται λιγότερο στο τι κάνει η πολιτεία για αυτούς. Μόνο αν επιτευχθεί αλλαγή της νοοτροπίας και ο καθένας ενεργεί μεμονωμένα με κοινό στόχο την αναπτυξιακή προοπτική της περιοχής του, θα υπάρξει μια άμεση βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης, που θα λειτουργήσει ως πόλος προσέλκυσης του σύγχρονου τουρίστα. Συνεπώς μέσω της εφαρμογής κατάλληλων πολιτικών, αλλά και ενεργειών των ίδιων των ντόπιων ακολουθώντας τα πρότυπα της θεωρίας για ανάπτυξη «από κάτω προς τα πάνω» (bottom to up approach) μπορεί να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη του τουριστικού τομέα στον οικισμό Ανωγείων πάντα υπό το πρίσμα της βιώσιμης και αειφορικής ανάπτυξης.

VI. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον» Κοκκώσης Χ και Τσάρτας Π (2001), Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα
2. «Τουριστική Οικονομία», Ηγουμενάκης, Τόμος Α', Έκδοση Β' - Interbooks
3. «Τουρισμός: Βασικές Έννοιες», Interbooks, Αθήνα, 2004, Ηγουμενάκη Κραβαρίτης
4. «Εισαγωγή στον τουρισμό», Ηγουμενάκης – Κραβαρίτης – Λύτρας, Interbooks
5. «Οικοτουρισμός: η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης», Κομίλης, Π. (2001) Αθήνα: Προπομπός.
6. «Χωρικοί μετασχηματισμοί και χωροταξική οργάνωση των μικρών νησιών του ελληνικού χώρου με δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης», Λαγός, Δ. και Σταματίου, Ε. (2004), 7^ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό συνέδριο της Ελληνικής Γεωγραφικής Εταιρείας
7. Godfrey, K.B. (1993) 'Tourism and Sustainable Development: Towards a Sustainable Framework. Thesis (PhD)', Oxford Brookes University
8. «Ορισμοί και οριοθέτηση των ορεινών μειονεκτικών περιφερειών», Γαϊτανίδου Ε. (2001)
9. «Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό», Τσάρτας, Π (1996), Αθήνα: Εξάντας
10. «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού», Σφακιανάκης, Μ. (2000), Αθήνα: Έλλην
11. «Ο Ελληνικός ορεινός χώρος ως και η φύση του ως «Όλον», Τσιπήρας, Κ (1999) www.ntua.gr/MIRC/3rd_conference/tsipiras.pdf.
12. «Προϋποθέσεις και προοπτικές ανάπτυξης του οικοτουρισμού», Καραμέρης, Α. (<http://www.ecotour.gr/WhitePaperEcotourism.doc>)
13. Gazes, G. (1992) 'Fondements pour un geographie du tourisme et des loisirs', Paris: Breal
14. «Αειφορική Ανάπτυξη της Ελληνικής Υπαίθρου», Δαουτόπουλος, Γ. (2005) Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζυγός

15. «Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό», Τσάρτας, Π (1996), Αθήνα: Εξάντας.
16. «Les Alpes», Κnafou, R. (1994). Paris: Editions P.U.F., Coll. “Que sai-je?”
17. «Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά του», . Ανδριώτης, Κ. (2003)
18. «Βιώσιμη Ανάπτυξη: Οικονομική επιστήμη και διεθνές πλαίσιο», Παπανδρέου Α. – Σαρτζετάκης, Αθήνα (2002)
19. «Βιώσιμη και Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας και του κόσμου», Παπαδημάτος, Α., Ρόκος, Δ. (2001)
20. «Τουρισμός και Περιβάλλον», Λογοθέτης, Μ. (2001), 13^ο Συνέδριο πανελληνίου Δικτύου Οικολογικών Οργανώσεων με θέμα «Δάση-Χωροταξία-Τουρισμός», Ρόδος
(<http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Rodos%2013%20Sinedrio/Logothetis%20eisi%20gisi.htm>)

ΗΛΕΝΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. <http://en.wikipedia.org/wiki/Agritourism>
2. <http://www.efepae.gr/data/draseis>
3. <http://www.agrotour.gr>
4. http://www.coastlearn.org/gr/tourism-gr/tools_acc.html
5. <http://www.oikologos.gr>
6. www.unep.fr
7. <http://www.greeceun.org>
8. www.europa.eu.int
9. <http://www.anogialand.gr>
10. <http://www.xn--mxafcbuvfkb4f.gr/crete/rethymno/rethymno-villages/anogia-rethymno.htm>
11. <http://www.anogi.gr/archives/7662>
12. <http://www.epixeiro.gr>
13. <http://www.ependyseis.gr/sub/ptour/taytotita.htm>
14. <http://www.anogeia.gr/info>
15. <http://www.2811.gr/cities>
16. <http://static.diavgeia.gov.gr>